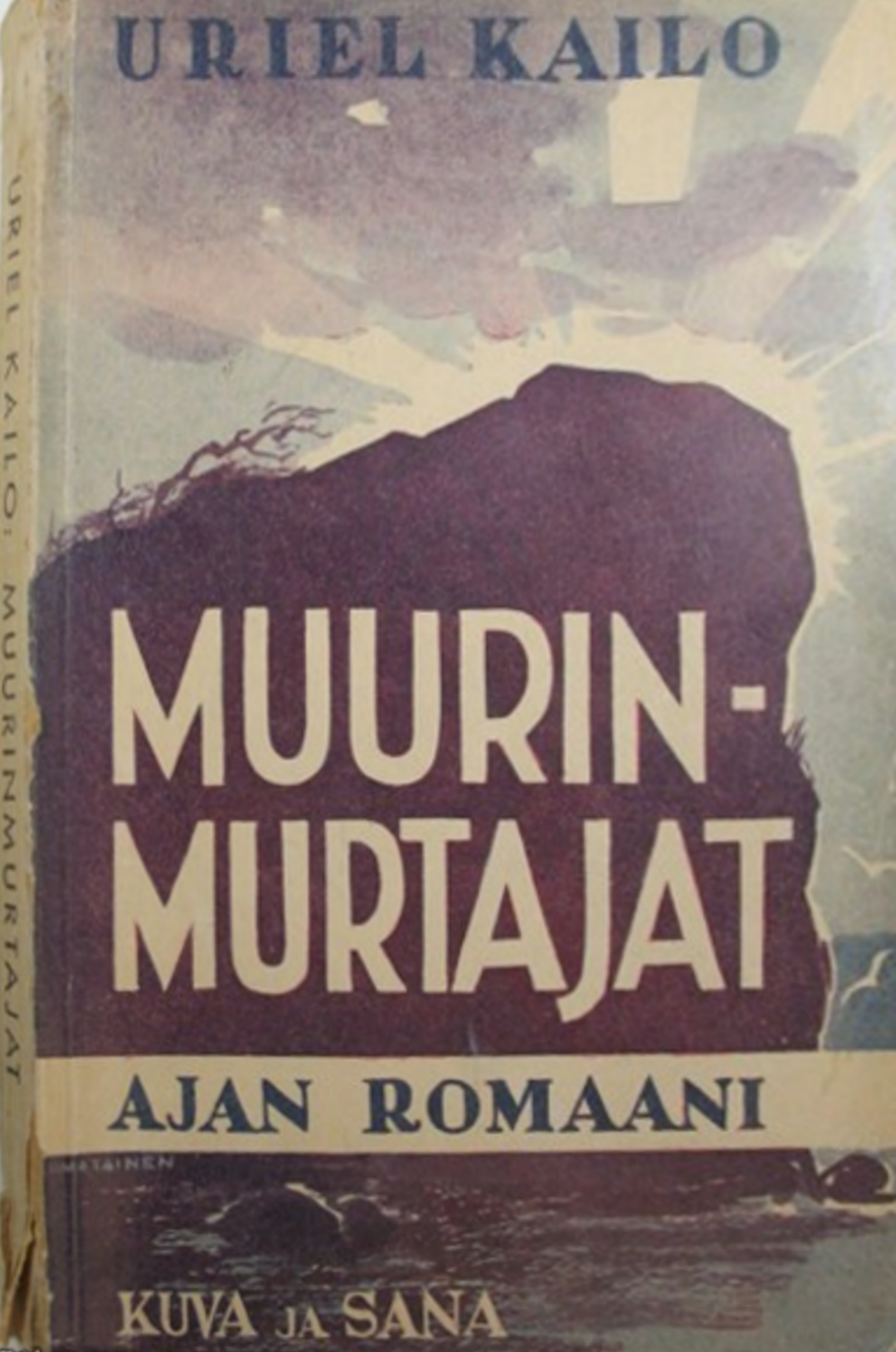

URIEL KAILO
MUURIN-
MURTAJAT
AJAN ROMAANI
KUVA JA SANA
URIEL KAILO: MUURINMURTAJAT

MUURINMURTAJAT

URIEL KAILO

MUURINMURTAJAT

AJAN ROMAANI

KUVA JA SANA

TAMPEREEN
KIRJAPAINO
OSAKEYHTIÖ
1 9 4 7

PORVARI
EIKÄ KUITENKAAN
PORVARI

I LUKU.

Kuului kiivas ovenläimähdys, jota ontto kaiku kiidätti yli laajan, meluisan koulupihan. Kuin käskystä telmivät lapset hiljenivät, ja kymmenet vireät silmät alkoivat tuijottaa äänen lähtösuuntaan. Se ääni ei heille ollut koskaan kuollut, ei liioin luonnollinen ääni. Kuukausien ja vuosien vieriessä se oli muodostunut heille eräänlaiseksi sanansaattajaksi siitä maailmasta, joka alinomaa täytti heidän ajatuksensa aralla pelolla ja kunnioituksella.

Kuka oli nyt tulossa sieltä villiviinin varjostamasta opettajanportaasta? Rouva se ei voinut olla, sen saattoivat jo alakoululaisetkin päätellä. Silloin harvoin kun hän näyttäytyi, ovi äännähti hiljaa, melkein valittaen, ja siinä samassa kivulloinen olento oli jo hävinnyt kallioiden taakse kellaripolulle. Sen täytyi nyt olla opettaja. Oli tietenkin heti aamusta huonolla tuulella, koska ovi läimähti kuin vihainen karttakeppi. Halkopinoille juuri kiivenneet pojat kolasivat vauhkoina maahan putoavien puiden ryskyessä heidän kannoillaan. Kohta he kuitenkin tointuivat hämmingistään. Tulija ei ollutkaan opettaja Telkkä itse, vaan Telkän Oskari, joka kyynärtaive kirjarisoista vääränä ryntäsi pihalle ja kiirehti haan läpi vievälle oikopolulle, koulupolulleen.

— Senkin porvari! purki harmiaan muuan suurikokoinen neljäsluokkalainen, joka juuri irroitteli lerppuvista housuistaan pihkaisia naavatulloja.

— Onko Oskukin porvari? kysyi joku kolmasluokkalainen asiantuntijan ilmein.

— On se niinkuin isänsäkin.

Ympärillä olevat remahtivat nauramaan. Ei siitä kuitenkaan oikein kunnon naurua syntynyt. Pikemminkin vain sellaista epävarmaa pyrskettä, jossa suu huutaa, mutta sydän on mykkä. Sen vain jokainen tajusi, että höristä nyt piti, kun kerran Pajulan Matti niin teki. Hänen seurassaan ei ollut varaa näyttää, ettei ollut aavistustakaan siitä, mikä se porvari oikein oli. Tietenkin se tarkoitti jotakin rumaa, ja siksi oli höristävä vielä toinenkin kerta, jotta olisi miehen kirjoissa pysynyt.

Oskari avasi juuri punaista hakaporttia, kun halkovajan ilkeys kimmahti hänen korvaansa.

— Kirotut nallikat!

Osasivatpa toivottaa hyvää huomenta, oikein isiensä tyyliin. Antaisiko vastauksen? Käyttäisikö kerran villinä kiehuvan verensä koko mieletöntä voimaa? Taittaisiko tuosta pajutupsaasta käyrävarren ja antaisi sen hetken heilua Pajulan sikiön selänpäädyssä? Totisesti hän sen ansaitsisi. Väkisin piti kouluun tuoda ja on nyt koko kansakoulun itseoikeutettu johtajaopettaja pahassa. Ei, ei sittenkään kannata. Isä pitäköön pojasta huolen, ja kyllä hän pitääkin. Ei liene hauskaa papan kädenrystysiin tutustua.

Oskari tunsi vähän rauhoittuvansa ja antoi hakapolun kiidättää itseään alas rinnettä kirkonkylän valtatielle. Heti sinne päästyä aukeni eteen tuttu, omalla tavallaan virvoittava näky. Vanhat, hyvät ystävät ja naapurit, kunnalliskodin hoidokit, olivat alkaneet perunannoston pelloillaan. Kunnanvaivaisten koko raihnainen armeija oli liikekannalla. Oli Tinterin kevyt-

kenkäinen Hilja, oli puolisokea Miina ja tietenkin Höpsö-Selma, joka tapansa mukaan haasteli risaiselle sielulleen sulhasestaan, jonka tuloa hän vuodesta toiseen kärsivällisesti odotti ja aina yhtä turhaan. Oli Pressu-Ville, jolta ei koskaan sanaakaan kuultu, korkeintaan niljakas mäiskähdys, kun nuuskamälli luikahteli poskessa. Mutta missä oli Huutokylän Oskari? Tietenkin tavanmukaisella postinhakumatkallaan.

Huuto-Oskari. Olisi saanut olla tulematta mieleen, niin kiinnostava ja mukava mies kuin hän kaikessa yksinkertaisuudessaan olikin. Pelkkä ajatus hänestä tuntui nyt vain lisäävän sitä sekasortoa, joka rinnassa oli koko aamun vallinnut. Lapsellista, naurettavaa, mutta minkä sille mahtoi. Sielu ei ensi kertaa ärtynyt Huuto-Oskarista. Sen se oli tehnyt lapsuuden päivistä asti. Elämän ensi leikkeihin, niiden auvoon ja valoon oli Huuto-Oskari heittänyt ensi varjot. Ei se toki ollut tuon kunnanvaivaisen omaa syytä. Ei toki.

Parhaat leikkitoverit sen ensi särön lapsen mieleen iskivät, silloin tällöin huudellessaan häntä Huuto-Oskuksi. Ne huudot eivät olleet koskaan lakanneet kuulumasta. Ne huudot olivat avanneet oven alemmuudentunteille, oven, jota ei mikään näyttänyt kykenevän sulkemaan. Minulla on ruma nimi, hirveä nimi. Leikkikenttien totuus se oli, vihlaiseva totuus, joka läpi nuoruusvuosien oli hallinnut tunteiden pyhintä. Ei edes järki, yhteiskoulussa vuosia hiottu, kyennyt sitä hävittämään.

Minulla on hirveä nimi.

Typerä kompleksi ja kuitenkin voittamaton, ruhjova, lamaannuttava.

Sellainen se oli silloinkin ja varsinkin silloin, kun isän kanssa kuljettiin tästä yhteiskoulun sisäänpääsytutkintoon. Tuossa

riihirähjän katoksen vaiheella se äkkiä muistui mieleen, se ruma nimi, ja kohta sisin oli täynnä alakuloisuuden savenharmaata massaa. Se, mitä kohta tapahtuisi, näkyi edessä päivänselvänä.

Oskari Telkkä — tukahdutettu pyrskähdys kymmenistä suista — verenpunaiset kasvot.

Tietenkin hän näki oikein. Juuri niin kävi.

Sinä viheliäinen sielu! Et sitäkään kuvaa helli luovuttaa, et. Olet sairas, sairas. Ketä saan sinusta kiittää.?

Äitiä ja isääkö? Ei, paras olla ajattelematta. Isoisä oli Oskari, ja sillä hyvä. Hänen sanojensa jälkeen ei tietenkään voitu lukea muuta kuin amen, totisesti.

Oskari, amen.

Toinen nimesi on Joosef. Ylentävää. Niin oli sedänkin nimi, sillä hyvä. Tottahan sedällä oli oikeus antaa nimi rakkaalle veljenpojalleen, mitenkä muuten. Kenties Niilinmaan tuleva käskynhaltija, kenties kuuluisa poliitikko ja arvostettu porvari. Todella!

Siis Joosef Oskari on hänen nimekseen pantava.

Porvari — aina senkin piti ilmestyä tajunnan kynnyksille. Lapsesta asti hän oli vihannut myös sitä sanaa. Mistä syystä? Siitä luonnollisesti, että hän oli kuullut kirkonkylän vääräleukaisten poikain omistavan sen nimen ensi kerran omalle isälleen tajuamatta muuta, kuin että porvari merkitsi varmasti jotakin hyvin häpeällistä. Johan sointi siinä oli melkein yhtä inhottava kuin omassa nimessä, Oskarissa.

Siitä asti häntä tyrannisoi kaksi irvihenkeä, joista toinen tunsi nimen Oskari, toinen nimen porvari. Tämän tästä ne ilvehtivät sielun ikkunain takana ja puhalsivat ne harmaiksi ja himmeiksi,

Mutta oliko hän oikeastaan koskaan näin vanhempana tehnyt itselleen selväksi, oliko koulun ympärillä asuvilla työläisperheillä todellista aihetta nimitellä isää porvariksi? Ei, ei hän ollut tullut sitä tehneeksi. Siihen nimeen oli jo niin tottunut. Se kuului siihen samaan iänikuiseen päiväjärjestykseen kuin lapsilleen tiuskivien eukkojen kärinä naapuripihoilla. Oliko isä porvari? Ei ainakaan varoiltaan. Miten paljon mahtoi tälläkin hetkellä olla velkaa pankkiin? Alakuloinen säälin häive kihosi Oskarin mieleen. Isä parka! Kovaa oli hänen elämänsä. Miksi niin pitikin olla? Mies kuin henkilöitynyt hyve, mutta päivät ja yöt kuitenkin pelkkää huokausta.

Ensin Liisan sairaus. Kuusi vuotta kitui parantolassa, ennenkuin otettiin parempiin asuntoihin. Sitten tuli äidin vuoro, äidin, joka nyt hoippui keittiössä vetisin, kaihin syömin silmin. Olisi se saanut riittää, olisi. Mutta juuri silloin kun uskottiin painajaisen hellittäneen otteensa, silloin se tapahtui. Äiti oli eilen päässyt huomattavasti toipuneena sairaalasta. Istuttiin salin sohvannurkkauksessa ja kuunneltiin iltauutisia.

„Helsingissä tapahtui tänään uhkaava auto-onnettomuus, jossa ylioppilas Martti Telkkä loukkaantui vaikeasti — — —"

Parempi olla ajattelematta sitä iltaa. Itkua itkun perästä, kaikkialla sysipimeää. Martti toipui vähitellen, mutta isä ei. Hänen ryhtinsä taipui kumaraan, ja katseeseen tuli ahdistava murheen välke, jonka vielä nytkin, viisi vuotta tapahtuneen jälkeen, saattoi usein huomata. Ne ajat pitivät kyllä huolen siitä, että isä pysyi köyhänä porvarina. Hän, viimeistä piirtoa myöten rehellinen mies, menetti äkkiä luoton pankissa. Takaajat kävivät vuosi vuodelta kylmemmiksi ja ärtyisemmiksi saatuaan jobinposteja Telkän perheen uusista vastoinkäymisistä. Eräs

heistä istui koulun johtokunnassa. Kokouksissa hän ei koskaan puhunut asiasta ääneen, se on tiettyä. Mutta puhui ilmeellä, jonka isä kuitenkin vaistosi. Mistäpä hän, Oskari, olisi kaikkea tätä tiennyt, ellei ovi isän ja äidin makuukamariin olisi ollut liian hatara ja sellaisena liian altis välittämään yöllisiä huokauksia lasten puolelle. Se ovi opetti hänelle enemmän elämää kuin koulukirjat. Se oli havainto-opetusta, vähän liiankin havainnollista.

Oli toki paljon ystäväperheitä, joissa täysin ymmärrettiin isän vaikeudet, jopa muistettiin lahjoillakin. Mutta sittenkin, — eivätkö velat joka tapauksessa leimanneet parhaimmankin miehen heikkouden ja kykenemättömyyden poltinmerkillä? Jaksoikohan kukaan *koko sydämestään* sittenkään ymmärtää isää? Ymmärtää, ettei opettajanpalkalla itketty kolmea suurta surua, eikä koulutettu kuutta lasta. Miten vähän arvoa maailman velkakirjoissa sittenkin oli sanalla rehellisyys. Kyllä elämän paras takuumies oli loppujen lopuksi vain Herra Myötäkäyminen.

Oskari oli saapunut mäelle, josta näkyi kirkon kattokupooli. Se sävähdytti äkkiä ja toi jotain oudon levotonta olentoon. Herra Myötäkäyminen. Mikä onni, ettei äiti kuullut tätä ajatusta. Ensi yön unen se olisi häneltä vienyt. Äidille kaikki tuntui olevan niin yksinkertaista ja selvää, niin suru kuin ilokin. Hänelle velkakirjat ja kyräilevät takaajat olivat vain tae Jumalan läheisyydestä, samoin kirveltävät itkusilmät. Mikä merkillinen, lannistumaton usko hänellä olikaan!

Mutta se isän porvarius? Hänen varojaan ei siis kenenkään naapurin pitänyt kadehtia, ne kun olivat proletaariset. Koti oli äärimmäisen yksinkertainen, samoin elämä siellä. Porvarillista oli tuskin muuta kuin se sanomalehti, joka aamuisin kolahti kir-

jeluukusta. Sekö todella riitti hänestä tekemään vihattavan porvarin? Puolue-elämään hän ei koskaan ollut osallistunut, mutta sitähän Oskari ei voinut kieltää, että „Päivätär" vastasi hänen poliittista katsomustaan. Opettajana hän ei koskaan antanut politiikan määrätä suhtautumistaan lapsiin. Mutta olisi kai ollut liikaa odottaa, että kaikki vanhemmat olisivat sitä huomanneet. Isä oli tarpeen tullen ankara lapsille, mutta ei koskaan epäoikeudenmukainen. Siitä huolimatta juoksi tämän tästä joku katkera äiti pitämään leimuavia syytepuheita „hakatun" lapsen syyttömyydestä. Isä parka. Kalliiksi tuli hänelle porvarin kunnianimi.

Oskari ei voinut tällaista rajankäyntiä koulutiellä käydessään kieltää sitä tosiasiaa, että yhteiskoulun yläluokille päästyään hän oli jollakin tavalla alkanut nauttia porvariudestaan. Kyllä hän yhä etoi sitä sanaa, mutta ei enää niin voimakkaasti kuin nuorempana. Oliko siis sielu kaksimielinen? Vihasi ja rakasti samalla kertaa? Siltä tuntui. Tai olisiko tutustuminen historiaan ehkä osoittanut sille porvarillisuuden vaarattomaksi, jopa miellyttäväksi asiaksi, josta sieti jopa ylpeillä? Oli miten oli. Myöntää piti, että maistui joskus ylen hyvältä olla porvarin poika. Sehän oli kunnianimi. Olla patriisi eikä plebeiji. Eikö se loppujen lopuksi ollut Jumalan armoa? Isoisän isä oli vielä plebeiji, köyhä kirvesmies Hämeen saloilla. Köyhä isäkin nyt oli, mutta seminaari oli kuitenkin nostanut hänet yläpuolelle rahvaan. Ellei aivan patriisiksi, niin ainakin porvariksi.

Kannattiko oikeastaan tuhlata ajatuksia kaikelle tälle? Oli ikävää, että työläisnaapureihin ei enää ollut sitä yhteyttä kuin ennen lapsena, mutta kuilua ei kuitenkaan hän, Oskari, ollut kaivanut, ei liioin isä, velkainen porvari Frans Telkkä.

Kaiken piti olla kai näin? Taisi olla hyvä, että piti.

II LUKU.

Viikko senjälkeen koulu teki perunaretken Mäkinotkon kylään Huhdan taloon. Se kuului koulun vanhoihin perinteisiin, josta eivät ainakaan oppilaat toivoneet koskaan luovuttavan, tuskinpa opettajatkaan. Olihan se vuoden ainoa yhteinen retki, joka edes yhdeksi päiväksi soi koko koululle tilaisuuden vapaaseen ja rattoisaan yhdessäoloon. Heti työn syyskuussa alettua perunaretki väikkyi mielessä houkuttelevana, ja joka aamu odoteltiin hienoisella jännityksellä, antaisiko rehtori jo tänään lähtömerkin.

Huhta oli pitäjän rikkaimpia taloja, mallitila, jonka suuri, punainen päärakennus kuumotti Purojärven kauniissa poukamassa vastapäätä kirkonkylän rantaa. Vuosikymmenien sitkeällä työllä soiset rantaniityt sen ympärillä oli kuivattu, ja talon kaikinpuolinen vauraus osoitti, ettei se ollut tapahtunut turhaan. Pihamaa oli kallein kustannuksin laitettu kukkatarhaksi, joka huvimajoineen muodosti tällä kertaa ihanteellisen taustan haaveellisen koulunuorison syksyiselle iloittelulle. Heti huvimajan takana oli koivikkoinen riihikumpu, jonka vehreyden lomasta näkyi suven viime valoissa kylpevän Purojärven syvä sini.

Koulu on tuskin saapunut Huhdan pihaan, kun riihikummulta kuuluu jo kiviä vasten vääntyvien lapioiden kirskuntaa. Seitsemännen luokan pojat ovat alkaneet kaivaa perunamiilua, kuoppaa, jonne perunavalkea kohta sytytettäisiin. Oskari oikai-

see hetkeksi vartalonsa, pyyhkäisee riuskan työn kihottaman otsahien hihansuuhun ja jää tuijottamaan rinteen alla läikähtelevälle järvelle. Jokin huumaava elämisen riemu vavahduttaa häntä. Hän tunsi sen jo äsken käsivarsissaan työntäessään lapion kirkasta kärkeä kanervaa ja piharatamoa kasvavaan kumpumultaan. Mistä johtuikin tämä autuus? Katsoi, teki tai ajatteli, mikään ei häirinnyt sitä. Johtuiko se tuosta mullasta, jonka väkevä, syksyinen lemu oli monesti ennenkin huumannut olennon? Ei se yksin siitä voinut johtua. Siitäkö, että hän, Oskari, oli nyt Herra Seitsemäsluokkalainen suoritettuaan loistavasti ehdot matematiikassa? Kai siitäkin. Entä Purojärvestä, jonka uinuviin saariin hän oli lukemattomat kerrat vienyt kaipaavan sydämensä lepäämään? Varmasti siitäkin. Entä — — — entä Gerdasta? Hänestä, hänestä ylinnä! Kukaan muu ei voinut näin vallata olentoa, ei kukaan eikä mikään. Jokohan hän oli tullut? Ei, ei näkynyt. Eihän vain olisi jäänyt puutarhaan? Eihän vain Jussi —. Mikä epämiellyttävä ajatus. Siihenkö sammui koko autuus? Oli kuin sielun ikkunain eteen olisi äkkiä vedetty musta kaihdin. Mutta, Luojan kiitos, sehän oli vain ajatus. Tuolla hän tulee. Ei Jussin kanssa. Iloitse, sydän, iloitse! Älä enää koskaan tuijota alakuloisuuteesi, älä koskaan.

Tämä ajatus ehtii tuskin syntyä, kun jostakin lennähtää suuri peruna, joka osuu suoraan Oskarin hattuun ja heittää sen kauas kanervarinteelle. Särmäinen naurunremakka kajahtaa kuopasta, jossa pojat ovat alkaneet sytytellä tulta.

— Mitä sinä oikein haaveilet, Oki? huutaa joku.

— Varo tyttöjä, pettureita ne ovat! nauraa toinen.

— Se oli paratiisin kielletty hedelmä, säestää kolmas.

Raivokas viha välähtää hetken Oskarin silmissä. Ei hän itse heitosta niin paljon välittäisi. Kuinka monta kertaa hän onkaan itse iloitellut toisten poikien kustannuksella. Ihme kyllä, hän jaksaa sen verran kaikessa kiivastuksessaan muistaa. Mutta Gerdan tähden. Voi, jos Gerda näki sen. Sen kauheampaa mahdollisuutta ei tänään saata olla eikä tulla. Se olisi loppu kaikelle, kaikelle. Mutta ehkä hän ei huomannut. Hänhän järjestelee juuri toisten kuudennen luokan tyttöjen kanssa tarjoilupöytää riihikatokseen.

Perunamiilusta hulmahtaa samassa ilmoille sankka liekki. Savu ryöppyää kuin puro kosteassa kanervikossa, tihentyy ja laajentuu hetki hetkeltä miilun uusista tulikielekkeistä, kunnes juoksee mahtavan virran tavoin yli koko tienoon. Se vapauttaa Oskarin toisten piinallisesta huomiosta, punaiset läiskät vaalenevat poskissa ja rinnan ilkeä tukehdus herpaantuu. Savu suo hänelle mainion tilaisuuden kenenkään huomaamatta hiipiä rantaan. Siellä hän istuutuu tuuhean pihlajan suojaan.

— Mitä oikeastaan teen täällä? Enkö Huhtaan lähtiessäni iloinnut siitä, että saisin toisten poikien kanssa puhella kesän elämyksistä? Niin tein. Mutta enkö sittenkin vielä enemmän odottanut sitä, että saisin nähdä Gerdan Huhdan riihikummun väriloistossa? Mitä merkitsee paraskaan poikaystävä hänen rinnallaan. Ei mitään. Se riuduttava kaipaus, jolla odotin syksyä ja Gerdaa, ei ollut siis mielikuvitusta, kuten joskus alakuloisuuden hetkinä yritin itselleni todistella. Se oli todellista rakkautta, sitä. Mutta miten saan hänet erilleen muista tytöistä? Onnistuukohan se suunnitelma, jota juhannuksesta asti olen mielessäni kypsytellyt? Miten minun pitikään alkaa? Olenko unohtanut —? Aivan niin. Sen täytyy onnistua. Kun tytöt lopet-

tavat tarjoilun ja alkavat kerätä tavaroita, menen välinpitämättömän näköisenä ohi riihikatoksen. Sitten poikkeankin äkkiä pöydän luo — noin aivan luontevasti tietenkin. Kysyn, saisiko vielä juoda yhden kupin kahvia.

„Tuli oltua niin kauan rannalla —."

Hyvä. Hän ajattelee tietenkin: Kenen kanssa? Vetäydyn entistä huolettomampaan ylimielisyyteen.

„Tarvitsetteko, tytöt, apua?"

„No, otapa, Gerda, kori!"

Kannamme koria läpi pihamaan maantielle, josta tohtorin auto noutaa sen. Sitten kaikki käy jo itsestään. Pirtissä alkaa tanssi, mutta me kuljemme Käärmelehtoon vievää polkua, nousemme Käärmekalliolle ja sitten, sitten — — —. Emme palaa Huhtaan. Menemme rantaviidakon kautta saunalaiturille, ja sieltä soudan hänet veneelläni Purojärven kuutamoista selkää takaisin kirkonkylään. Kuinka aidosti voinkaan jo elää kaiken. Ei, ei ole vertaa sinulle, Gerda.

Mutta Oskari ei saa rauhassa katsella veneen hiljaista liu'untaa kuutamoisella selällä.

— Tuolla on ihana soppi, huutaa kirkas tytön ääni takaa. Mennään sinne istumaan.

Oskari kohentaa olentonsa asiallisuuteen, on vuolevinaan keppiä ja odottaa joka solultaan jännittyneenä, mitä seuraisi. Hän näkee kolmen kuudesluokkalaisen juoksevan hontelin raajoin alas rantapolkua ja katoavan kivenheiton etäisyydellä olevan suuren kiven lomaan.

— Eivät huomanneet. Mikä onni. Lienee tarpeellista kuunnella heitä. Eihän se suunnitelmaa voi muuttaa, mutta — — — hyvä kaiken varalta.

Tirskuvat, tietenkin, tokko ne muuta osaavatkaan.

— Mitä pidätte korpilampilaisista?

— En tiedä — eivät ainakaan ole älykkäitä. Vaikka, minkä sille voi, kun tulee huonosta koulusta. Saattepa nähdä, kyllä heistä moni jää täällä kuudennelle.

— Eikö se Mäntyojan Lasse ole ihan hassu poika?

— Kuinka niin? Sehän on kaunis poika.

— On, mutta naivi, ylen naivi.

— No, onhan se, mutta hyvä kuuluu olevan tanssimaan.

— Ei, mutta kuulkaa! Näittekö Gerdan kaulaketjua? Kyllä oli upea. Saksasta sanoi ostaneensa. Mikä hänen on ostaessa, tohtorin tyttären.

— Ei taida Kydön Jussi hänelle sen matkan jälkeen kelvata.

— Jussi! Ei ole ikinä kelvannutkaan. Minäpä tiedän, ketä hän ajattelee.

Mitä? takoo Oskarin kuuma pää. Tiedätkö todella? Jos tiedät, älä sano! En kestä, jos — — —.

— Sano sitten!

— Enkä sano. Gerda uskoi sen kerran minulle, enkä sano.

Jumalan kiitos!

Niin sanoisi nyt varmasti äiti, jos tässä minun kannollani istuisi. Mutta — jos se olisikin joku muu —. Ei. Se ei saa olla.

Oskari hypähtää rantahiekalle, kiertää pihlajan taitse kumpupolulle ja palaa miilulle. Paratiisin kielletty hedelmä näyttää jo unohtuneen, sillä pojat viittovat häntä kiireesti joukkoonsa. Perunat ovat kypsiä, ja nyt on kutsuttava kansa syömään.

He kerääntyvät riihikummun laelle, ja ilman täyttää äkkiä mölynomainen, repivä huuto:

Hoi, jullit,
taulapäätullot.
Miilu on kuuma
kuin suven uuma.
Tabula on rasa,
mutt' potatti on haassa.
Tulkaatte syömään ja
leikkiä lyömään.
Hei jullit ja taulapäätullot!

Näin he huusivat, ja kaiku riihen mustalta kupeelta lennätti hetken loihtimaa joikua alas polkua pihamaalle. Kuin tulta pakeneva aron villi lauma ryntäsi pihamaan nuori kansa ylös kummulle.

Nyt tai ei koskaan. Oskari pyöritteli viilloskeppiään, suvella vuolemaansa, ja asteli huolettomin, vihellyksiin mutrutuin huulin riihikatoksen ohi.

— Hei, Oki, minne menet?

Siinä hän oli. Suloisempana kuin koskaan, etelän auringon puna kasvoillaan, sininen syksyn orvokki vaaleissa kiharoissaan. Taivasnäky, riemuitsi Oki. Kunpa voisi katsoa! Kunpa voisi avata sielun ikkunat selkoselälleen ja katsoa loputtomiin! Mutta ei — on katsottava vain kaihtimen takaa ja iloittava salassa, salassa.

— Saanko kaataa herra miilunpolttajalle?

Tietenkin Gerda sai. Ja sitten hän juoksi heti riihenkynnykselle täyttämään koria.

Oki joi eikä kuitenkaan juonut. Suunnitelma oli toteutunut täsmälleen. Että Gerda kutsui häntä, sitä hän ei ollut hetkeäkään uskaltanut haaveksia. Se oli lahjaa se, Jumalan lahjaa,

sanoisi äiti. Mutta miksi hän juoksi heti pois? Se ei ollut lahjaa. Jotakin alakuloista lennähti sydämeen. Oliko se sittenkin vain kohteliaisuutta, josta jo muut miilunpolttajat olivat saaneet ennen häntä noutaa osansa? Olkoon, minun on saatava paras osa.

— Saanko auttaa, Gerda?

— Onhan se hyvä.

He laskeutuivat polkua jäykin jaloin osaamatta puhua mitään. Miten kaikki saattoi näin äkkiä muuttua? Sitä Oki tuskaili ja koki turhaan vaientaa kiduttavaa ääntä: Onhan se hyvä, onhan se hyvä.

Hyvä —. Mikä kalpea, inhottava sana! Tarkoittiko Gerda todella vain „hyvää"?

— Koska palasit Saksasta?

— Elokuun viimeisellä viikolla.

Siihen se puhe sammui, siihen punaisen luhdin kohdalle kun saavuttiin. Jostakin leyhähti lantaveden tuikea, etova lemu. Oki painoi päänsä alas. Sisimmän ovet tuntuivat sulkeutuvan. Ei, se ei saanut tapahtua.

— Kuulehan. Et kai loukkaantunut, että tarjouduin auttamaan?

— Kuinka olisin? Sehän oli vain hyvä.

— Hyvä, että tulette, että pääsee täältä kotiinkin, huusi jatkoksi autonkuljettaja tienvarresta.

— Kaikki on tänään vain hyvää. Mutta olkoon, Käärmelehdossa on toista. On.

Auto oli lähtenyt. He seisoivat vaunuvajan seinämällä, avuttomina ja ujoina kuin lapset, jotka ensi kerran näkevät toisensa piha-aidan takaa.

— Minulla olisi sinulle, Gerda, pieni pyyntö. Voitkohan sitä toteuttaa?

— No, sano pois —. Mutta mitä Anja huutaa?

— Gerda, tule tänne! Maisteri Oksalla on sinulle asiaa. Sinun pitää esittää soittoa. Piano tuodaan pirttiin.

— Tulen kohta.

— Sano nyt pian —.

— Ei, se oli ihan mitätöntä. Mene nyt vain! Kerron sitten joskus — — —.

Gerda kiirehti pirttiin. Oki jähmettyi paikalleen vajan päätyyn, kunnes huomasi hetken kuluttua juoksevansa Käärmelehdon polkua. Pajuryppäät, haavat ja koivut vilahtelivat ohi kykenemättä kiinnittämään pojan huomiota. Hän hiljensi välillä juoksuaan, suu hymysi hetken, mutta siinä samassa tuska värähti yli kasvojen. Käsi hipaisi hätäisesti hattua, painoi sitä alemmaksi, ja jälleen jatkui kiivas meno, nyt kuitenkin vain käyden.

Taulapää, se olen minä. Tabula rasa — se on minun sieluni. Itselleni karjuin. Päästin ohi elämäni parhaan tilaisuuden. Nyt en enää voi häntä pyytää, en koskaan.

Hän lisäsi jälleen vauhtiaan, riipaisi jonkun käpristyneen lehden pajuryppäistä käsittämättä, mitä teki, ja saapui samassa jyrkälle rantarinteelle, jonka laella havisivat vanhat haavat. Polku kääntyi tästä jyrkästi oikealle, lähti seuraamaan rantaviivaa, pudottautui varjoisaan leppätiheikköön noustakseen sieltä heti Käärmelehtoon ja sen keskellä kohoavalle Käärmekalliolle.

Tästä meidän piti mennä — — —.

Jalat eivät suostu seuraamaan polkua, täytyy hypähtää siltä

pois. Tässä levottomien haapain alla on kai paras paikka purkaa taakkoja. Lehto ei yksinäistä kuitenkaan suvaitse. Se avaa pehmeän sylinsä vain kahdelle.

Purojärven pintaa kiitävät syksyn ensi virit, nopeina ja epämääräisinä kuin onnettoman ajatus. Ne Oki näkee, ei enää uneksivia saariaan, ei liioin auringon hopeapeilin välkettä aallonharjoilla. Hän kuuntelee haapain loputonta, surunvoittoista hymniä. Se soi hänelle. Haapa ei koskaan ennen ole kyennyt häntä viihdyttämään. Miksi se nyt siihen kykenee? Eiköhän siksi, että haapakin on yliherkkä luonnon lapsi, lepoa etsivien ikuinen tulkki.

Masennuksen lyijynraskas virta suonissa ehtyy vähitellen. Ajatukset ponnistautuvat ylös syvistä raiteistaan, joissa ne äsken vielä kiersivät yksitoikkoista rataansa, ja hetkeksi lamautunut järki saa jälleen otteen tunteista.

— Onko tämä nyt järkevää? Paeta toisen kerran samana päivänä taistelukentältä — onko se sankaruutta? Mitä sanovat pojat, jotka jo perunamiilulla vainusivat jotakin? Vainusivat kirotun hyvin. Gerdasta he tuskin sentään aavistivat olevan kysymyksen. Siitä ei voi kukaan tietää. Ihme, että olen sen asian kyennytkin pitämään salassa. Olen liian kärkäs levittelemään salaisuuksiani toisten nähtäviksi, mutta tässä olen sentään kyennyt hallitsemaan itseni. Ja se on hyvä, totisesti hyvä, jos — — —. Onko se enää „jos"? Eikö se ole „kun"? Sanoin pyyntöni mitättömäksi. Miten sen voin enää esittää? Mitätöntä — kävellä Gerdan kanssa Käärmelehdossa. Todellakin! Mutta — jospa se sittenkin olisi sitä. Jos sanoinkin tietämättäni totuuden. Eikö Telkän suvun onni ole aina päättynyt näin? Eivätkö sen haavetaivaat ole aina romahtaneet

pyyntöjen mitättömyyteen? Niin on ainakin isän kohdalla tapahtunut. Ja hän on porvari ilman porvariutta.

Mutta mitä on Gerda: todellisen porvarin tytär, porvarin, jonka ei tarvitse pankinjohtajaa kumartaa; pankki kumartaa häntä. Hänen sukunsa kotijumala on Herra Myötäkäyminen. Jos — jos Gerda kerran suostuisikin, mitä siitä voisi tulla. Tulisi kotijumalien taistelu, jossa Herra Vastoinkäyminen vetäisi ilman muuta lyhyemmän korren ja ajettaisiin menemään. Pakenisiko Gerda silloin hänen kanssaan ja jättäisi äitinsä ja isänsä palvomaan rikkauden ja maineen jumalaa? Ei, ei hän voisi sellaista tehdä. Hyvästi siis, Käärmelehto ja mielettömät valhehaaveet!

Oki ryntää polulle, mutta hypähtää samassa kanervikkoon palatakseen lehdon suojassa taloon. Kun on kerran raukkana paennut taistelusta, on kai raukkana palattavakin. Mitätöntähän kaikki kuitenkin on. Mitätöntä koko Telkkien suku. Mutta — eikö suurinta sankaruutta ole loppujen lopuksi olla vain mitätön — Oskari Telkkä.

Huhdan pihamaalta kuului alaluokkalaisten helakkaa naurua. Perunat oli siis jo syöty ja pussijuoksu taisi olla parhaillaan menossa. Kunpa saisi olla vielä joku kolmasluokkalainen. Miten vähän siihen aikaan tarvitsikaan haltioituakseen. Että vain sai seistä lähellä sitä ja sitä tyttöä, se riitti täyttämään sydämen salaperäisellä lumolla. Myös silloin oli omat pettymyksensä. „Oskari on tyttöjen poika" Alakuloiseksi teki sekin vaihe. Mutta kuinka helposti siihen aikaan pettymys jättikään sydämen. Pieni tappelunnujakka, hetki rehtorin kansliassa ja asiat olivat taas järjestyksessä. Omatapa vielä sellainen mieli, kimmoisa ja niukkaankin onneen tyytyvä.

Oki tavoitti punaisen luhdin ja pyrähti tiheän syreenipensaan suojaan tähystääkseen pihamaata. Kaikki näytti käyvän hyvin. Yläluokkalaiset olivat siirtyneet pirtin puolelle. Taisivat jo tanssia. Ei sentään, olisi kai gramofonin ääni ainakin kuulunut. Mutta mitä se oli? Joku tyttö avasi pirtin ikkunan, oli tietenkin kuuma, ja siinä samassa helmeilevä sävelvirta tulvahti sisältä ja juoksi ryöpyten ikkunan täydeltä yli viilenevän pihamaan.

Schubertin „Impromptu"!

Miksi Gerda soittaa juuri sen? Tahtooko hän sen mukana lähettää lämpöisen tervehdyksensä?

Okilla oli täysi syy kysyä sitä, hän kun oli kerran toverikunnan illanvietossa sanonut Gerdalle pitävänsä Schubertista. Mutta niin ihanalta kuin olettamus, että Gerda ajatteli häntä, tuntuikin, se oli sittenkin vain olettamus. Se oli vain yksi niistä ikuisista mahdollisuuksista, joista koko elämä näytti muotoutuvan ja joiden epävarmuus kulutti kuin koi sielun hentoa kudosta.

Oki viivytteli yhä piilossaan. Ei ollut vielä viisasta mennä sisään, sillä kuistilta kantautuva melske ja nauru juorusivat hetken olevan siihen vähemmän otollisen. Tanssin alettua se oli tehtävä. Aivan oikein. Nyt vingahti jokin äitelän hempeä äänilevy liikkeelle, ja siinä samassa verantakin oli tyhjä. Kuudesluokkalaisia tietenkin olivat, toverikunnan harmittavia nousukkaita, joiden ainoa onni ja autuus oli saada nyt ensi kerran tanssia toisten yläluokkalaisten seurassa. Ei Gerdan soitto heille tuntunut mitään merkitsevän. Jos merkitsi, välttämätöntä pahaa tai korkeintaan alkusoittoa, jonka tehtävänä oli varata

tilaisuus keimailuun ja kovaääniseen hakkailuun kuistin pielissä.

Ja tuollainen venyvä tekosiirappi veti sitten heidät kuin nälkäiset kärpäset pirtin puolelle. — Mitähän Gerda ajattelee? On kai yhtä ärtynyt kuin minäkin. Ei hän saata nauttia tuollaisesta. Hänhän on kaunosielu, joka jaksaa elää vain luonnon taivasnäyistä ja musiikin parhaasta medestä ja nektarista. Mutta jos hän lähteekin pettyneenä pois? Saa nähdä, tuleeko —.

Ei tule Gerda. Oki mutruaa jälleen huulensa huolettomaan vihellyksentapaiseen ja astuu päättävästi yli pihamaan. Hän on ollut venettään katsomassa. Sehän on kai jokaiselle selviö. Turhaa nyt olla levoton. Hän pysähtyy pirtin kynnykselle, työntää kädet syvälle taskuun ja luo ylimielisen katseen tupaan. Kukaan ei näytä kiinnittävän häneen huomiota. Se ei maistu oikein mukavalta, niin kovin kuin hän sitä syreenipensaan suojassa toivoikin. Eikö hän, herra seitsemäsluokkalainen, ole kuin tyhjää ilmaa mokomista nousukkaistakaan, jotka räikättävät valkoisen tiiliuunin kupeessa ja huojuttelevat ruumistaan tanssivien tahtiin. Mutta missä on Gerda?

Tuolla! Kuinka voit olla niin suloinen, niin täydellinen, puhdas ja virheetön?

Mitä... Katseessasi ei ole merkkiäkään ärtymyksestä ja pettymyksestä? Etkö olekaan kaunosielu? Poskesi hehkuvat, ei närkästyksestä, vaan tuon viheliäisen koneen älyttömästä, karmivasta musiikista. Vai Lasseko — „hyvä tanssimaan" — noin hurmaa sielusi? Lasseko? Mistä niin säihkyvänä kerrot hänelle? Saksan-matkastako? „Varo tyttöjä! Pettureita ovat." Onko se sittenkin totta? Olkoon.

Oki harppoo ikkunan luo ja istuutuu Martti Korven viereen.

— Missä sinä olet piileksinyt?

— Rannassa käväisin.

Onneksi ei kysy enempää. Okista ei nyt ole keskustelijaksi. Hän ei liioin jaksa katsoa Gerdaan, tuijottaa vain vuoroin havutettua uunia, vuoroin katossa riippuvia kivettyneitä leipiä, jonnekin kätkeäkseen apeutensa. Kuivaa, orteen nostettua ruisleipää — sitä kai todellinen elämä vain on. Telkille nimittäin. Ei Gerdalle ja Lasselle tietenkään.

Typerää olla ihanteellinen. Kuka esimerkiksi tässä pirtissä ajattelee sellaista? Ei kukaan. Täällä voittaa taistelun ruumis eikä sydän. Muutama siro käännähdys kesäkänsäisellä jalallasi, ja tyttö on sinun. — Siihenhän kykenee kai mitätön Oskari Telkkäkin. Kykenet toki.

He ovat jo kahdesti kiertäneet ympäri tuvan lakean permannon, ennenkuin Oki jaksaa jotenkin tajuta tapahtunutta. En ole oma itseni. Se on ensimmäinen aavisteltu totuus, joka kykenee nousemaan yli tajunnan tallatun kynnyksen. Että Sirkka Katve tottelee nöyrästi hänen lentoaan vain hengähtämän etäisyydellä, ei merkitse mitään. Hän on vain varjo, joka seuraa, vaikka ei tahtoisikaan. Varjo, jossa ei ole elämää, ei ilmettä. Silmät eivät näe häntä kuin hetkittäin, silloinkin kuin savulasin lävitse. Ne tähyävät ulos ja samalla sisään, sokaistuneeseen hämäryyteen. Pahinta on: sielu on riitaantunut oman ruumiinsa kanssa. Se ei tahdo asua siinä. Se ei halua olla mitätön. Sillä on aarre, jota se ei anna markkinapöydälle. Se aarre on ihanne. Se on myös Gerda.

Sanaakaan vaihtamatta he kiertävät järjetöntä rataansa. Gerda kiitää silloin tällöin ohitse ja hymyilee välittömästi ja herttaisesti. Minulleko? Oki tuntee kasvojensa lempenevän hymyyn,

mutta sydän ei ota siihen hymyyn osaa. Ruumis siis hymyilee vain? Sielun ikkunat ovat himmeät. Gerdan ihanat kasvotkin näkyvät vain kuin savulasin takaa.

Oki seisoo uupuneena ja hikisenä pihalla, kun Korven Martti lyö äkkiä häntä takaapäin olalle.

— Oki, minulla olisi sinulle paljon tärkeää kerrottavaa. Etkö sinä tullutkin veneellä?

— Tulin, mitä sitten?

— Eikö lähdetä kotiin. Järvellä olisi helpompi kertoa. Mitä me täällä teemme? Talvella on aikaa tanssia.

Oki on heti valmis lähtemään.

III LUKU.

Lyhyttavarakauppias Juho Ruoppanen oli huonouninen mies. Jo kello kuuden tietämissä hän kävellä könttysi huvilastaan apteekin kellarikerroksessa sijaitsevaan liikkeeseensä, vaikka ensi asiakkaat saapuivat tavallisesti vasta yhdeksännellä tunnilla. Hänet valtasi toisinaan sietämätön närkästys, kun hän ajatteli toisten kirkonkyläläisten unen makeutta, mutta sellainen katkeruus ei onneksi kestänyt kauan. Hän oli kasvattanut itseään valvomaan tunteitaan, eikä kukaan kirkonkylän kauppiaista vetänytkään hänelle vertoja kohteliaisuudessa.

Tänään, lokakuun neljännentoista päivän aamuna, Ruoppanen jälleen tapansa mukaan seisoo liikkeensä kynnyksellä ja kuuntelee heräävän kirkonkylän ensi ääniä. Meijeriltä kantautuu alituista maitohinkkien kalketta. Säästöpankin pihamaalla kiroilee teurastaja Mattsson vanhalle kaakilleen. On tietysti lähdössä lahtituvalle teurastuksilleen. Tohtori Gerkvikin talon päädyssä kopisevat yövahti Rautasen teräsnaulaiset saappaat hänen tehdessään viimeistä kierrostaan. Hiukan etäämpänä, ruskean lauta-aidan takana, nauraa ruostunut vinttikaivo eläinlääkärin sisäkön noutaessa aamuvesiään. Vastapäisessä postitalossa häilähtää valkopitsinen ikkunaverho. Postineiti, hiljan kuusikymmentä täyttänyt, kylän uutistoimiston epävirallinen johtaja, näyttää heti aamusta tyydyttävän tiedonhaluaan. Verho sulkeutuu kuitenkin yhtä nopeasti kuin on raottunut. Että sen Ruoppasen pitääkin joka aamu ilmaa nuuskia.

Tällainen on aamu ollut kirkonkylässä niin kauan kuin Ruoppanen muistaa. Näköala liikkeen kynnykseltä on tosin muuttunut, varsinkin viime vuosina. Liejupohjainen valtatie on kivetty. Tohtori on rakennuttanut loisteliaan kivilinnan. Konepajalle on noussut kaksi uutta siipirakennusta. Leipuri Mäntynen on perustanut maitoliikkeen. Mutta jos kirkonkylän kasvot ovatkin saaneet näin uutta muotoa ja väriä, itse elämä niiden takana ei juuri ole muuttunut. Samat rakkaat äänet sinkoilevat joka päivä sen kujilla. Kunpa ne edes eivät koskaan muuttuisi.

Kauppias havahtuu mietteistään siihen, että yövahti harppoo hätäisin askelin yli tien hänen luokseen. Mitä nyt on tapahtunut, kun ukko noin on suunniltaan? Eihän vain tuli ole jossakin irti?

— Mikä hätänä, veli hyvä?

— Torilla on kaikki hullusti. Solinin rouvan koju on hävinnyt yön aikana. Ei ollut Solinin pihassakaan. Sanokaa nyt, mitä teen. Minä siitä syyt saan ja eron saman tien.

— Kuinka niin suuri koju olisi maan alle voinut hävitä? Olkaa nyt vain rauhallinen. Eikö se ollutkin sellainen hevosenvedettävä, neljä vahvaa pyörää alla, nostettava luukku?

— Sellainen. Yksi mies ei sitä liikkeelle saa. En jaksa käsittää, mikä paholainen on kyennyt minua pettämään. Tai useampia paholaisia siinä on täytynyt olla. Että pitääkin joutua vanhoilla päivillään tällaisiin ikävyyksiin. Ei ole ennen voitu minua huonosta vartioinnista syyttää.

— Mutta kuulkaahan, Rautanen! Heräsin kahden maissa rattaan kolinaan. Koetin katsoa ikkunasta, mutta liian myöhään. Ääni kuului jo etäämmältä, suunnilleen meijerin kohdalta. Ajattelin jonkun talollisen palaavan lääkäristä. Jos se olikin...

— Voi tulimmaista! Nyt koju voi olla jo toisessa pitäjässä. Mitä sanoo Solinska? Lihamyllyynsä varmasti minut heittää.

— Kai se selviää. Tuskinpa varkaille niin suuri mööpeli kelpaa. Mutta minusta kuulosti siltä, että se pyöränkolina lakkasi äkkiä. Olisikohan joku ilkeyksissään vienyt sen meijerille? Tuossa tulee Huhdankylän maitokuski. Kysytään, jos hän tietää.

Kuski tiesi. Oli nähnyt kojun olevan meijerin kohdalla koskessa ja ihmetellyt, että tuolla laillako se leski ravistunutta toripuotiaan vuoraa.

Ruoppanen ei usein nauranut, mutta nyt hän nauroi niin, että postineiti kuuli sen ja juoksutti kiireesti rillisilmänsä ikkunaan. Ne nähtyään Ruoppanen hohotti kahta äänekkäämmin. Tietäisipä nyt postineiti! Ja kyllä hän varmasti kohta tietääkin. Mikä vahinko, ettei keskus vielä vastaa hänelle.

Mutta yövahti ei nauranut. Hän ei jaksanut ymmärtää Ruoppasen ilonpyrskettä, ei, vaikka vähän yrittikin, kauppias kun muuten oli mukava mies. Hiljaisena ja loukkaantuneena hän lähti kopajamaan meijerille päin.

Niin jäi Ruoppanen yksin selvittelemään yön kiertämää vyyhtiä.

— Ketkä vintiöt tässä mahtavat olla takana? Luulenpa tietäväni. Ihme on, ellei politiikalla ole jotain osaa. Solin itse kaatui kapinan aikana punaisten puolella. Leski ei ole sitä voinut antaa valkoisille anteeksi. Kullervonkin on kasvattanut tulisilmäiseksi taistelijaksi. Johtomies kuuluu poika jo olevan yhdistyksessä, niin nuori kuin onkin. Päivät myy

äitinsä kojussa ja illat lukee Marxia. Mikä hänestä vielä tulleekaan? Mutta — ketkä saattavat olla niin ärtyissään hänelle? Mattssonin pojatko? Ketkä muut? Kullervo osaa myydä, myydä niin, että Mattssonin koukuissa joskus lehmä mätänee. Tästäpä vasta soppa syntyy, kun Mattssonit ja Solinit sen yhdessä keittävät.

Mielihyväänsä myhäillen asteli Ruoppanen liikkeeseensä jatkamaan pohdiskelujaan. Kohta tulevat maidonhakijat meijeristä. Ehkä joku tarvitsee lankarullia tai sukkanauhaa.

Oletkos kuullut?

Saurenska kysyi sitä suntion Hilmalta, suntion Hilma kanttorin leskeltä, kanttorin leski kruununvoudin rouvalta, kruununvoudin rouva Katajan neidiltä. Kuin viestikapula kiersi sana tapahtuneesta kylää. Se pysähteli hetken maitokaupan vaiheilla, juoksi läpi säästöpankin solan, pyöri hurjasti Mattssonin lihamyllyssä, nauraa virnahti yhteiskoulun meluisilla käytävillä, lennähti tiilitehtaan uunien luo, kimposi sieltä työläiskortteliin, kunnes raukeni kirkonkylän laidoilla oleviin metsiin. Naurettiin, virnuiltiin, kiristeltiin hampaita. Vain yksi itki — Solinska.

— Tapaus on poliittinen, päätteli nimismies ja ryhtyi tärkeänä päivän tehtäviin.

— Tapaus on poliittinen, manasivat tiilentekijät uuniensa pielissä. — Porvarinnulikkain työtä. Ellei nimismies saa syyllisiä selville, kyllä me saamme.

— Tapaus on poliittinen, huusivat kilpaa Solinska ja Kullervo seisoessaan nimismiehen virkahuoneessa poliisikamarilla. — Työläinen ei saa enää omistaa edes lihakojuaan.

Nimismies ahersi koko päivän, kuulusteli yövahtia, Ruoppasta ja Solineja, mutta ei vain keksinyt yöllisen huvinäytelmän kir-

joittajia. Juuri kun hän luuli löytäneensä oikean johtolangan, se katkesi, ja oli jälleen etsittävä uutta. Näin kävi Mattssoninkin poikien kohdalla. He eivät voineet olla syyllisiä. Teuraanhakumatkalla olivat naapuripitäjässä olleet jo toista päivää. Se oli pätevästi todistettu. Oli jäljellä vain kaksi mahdollisuutta. Joko teko oli provokatiota, tai sen takana olivat koulupojat. Viimeksimainittu vaihtoehto vaikutti todennäköisemmältä. Olihan vasta pari vuotta siitä, kun metsänhoitaja Lundgrenilta hävisivät portit. Koulupojat eivät sillä kertaa sietäneet metsänhoitajan alituisesti horjuvia kannanottoja eduskunnassa, varsinkaan suomalaisuuskysymyksessä. Kun hän kerran saapui saunamatkalle kotiin, portit hävisivät pieneksi vertauskuvaksi siitä, ettei miehen sydämessäkään näyttänyt portteja olevan. Mutta mitä he tahtoivat, jos tahtoivat, tällä koskeen sysätyllä kojulla puhua? Sitäkö, etteivät sietäneet Solinin Kullervon palopuheita, vaan aikoivat sammuttaa pojasta tulet.

Illalla nimismies soitti rehtorille ja pyysi kuulusteluja. Heti seuraavana aamuna ne alkoivat, ja kahdeksannen pojat joutuivat ensimmäisinä rehtorin kansliaan tutkittaviksi. Tulos: kukaan ei tietänyt mitään, ei edes Martti Korpi, joka oli yläluokkien henkinen johtaja ja Lundgrenin pihaporttien kantaja numero 1.

Koulun päätyttyä Martti liittyi Okin seuraan ja pyysi häntä tulemaan hetkeksi boksiinsa Saurenin peräkamariin. Oki tuli.

— No, mitäs reksi? hätäsi Oki.

Martti oli pysähtynyt ikkunan ääreen, tuijotti kiihtyneenä savenharmaalle järvelle eikä hetken aikaan vastannut mitään.

— Tätä vielä puuttui, hän manasi puolittain itselleen ja istui

sitten Saurenskan „kivikautiseen" keinutuoliin. Pelkään pahinta, ne ovat olleet meikäläisiä.

— Mitä? Mitä pelättävää siinä? Mikä sinua vaivaa? Ethän vain ole muuttumassa lundgrenilaiseksi tuulikukoksi?

— Enkä ole! Mutta toissaöistä en hyväksy, en, vaikka itse olinkin kantamassa Lundgrenin portteja.

— Ja miksi et?

— Siksi, että se, mikä meni vuosi, pari sitten, ei mene nyt.

— En ymmärrä sinua, tulistuu Oki. Et kai vain ole tulossa porvariksi, sellaiseksi harkintaansa nukahtavaksi kuin isämme.

— Kuule nyt! Muistatko kun palasimme perunaretkeltä...

— Muistan.

— Kerroin silloin sinulle jotakin siitä, mitä minulle kirkastui suven aikana.

— Pelkäsin jo silloin, että olit saanut auringonpistoksen. Leikki sikseen. Ehdotit muistaakseni yhteyttä työväentalolle. Mutta Solinin lesken kojusta et puhunut mitään.

Martti naurahti.

— Se on totta. Mutta olin jo silloin sitä mieltä, että portinkantamisista on aika luopua. Hyvän asian täytyy ilman niitä mennä eteenpäin.

— Sano tuhoonpäin.

— Sanotaan nyt sitten vaikka niin. Mutta ajatellaanpa Saksaa. Sielläkin on kannettu portteja, vähän pitemmälle kuin mitä me kannoimme Lundgrenilla. Saksan uloimmat pääportit ovat nyt Tshekkoslovakian ja Itävallan itärajoilla. Mutta luuletko, että esimerkiksi Tshekkoslovakiassa ollaan tyytyväisiä?

— En tiedä, mutta me kuitenkin olemme. Sehän on pää-

asia. Mitä me muista. Isänmaallisuus marssii voittoon etelässä. Pitäisikö meidän itkeä sitä?

— En tiedä. Olen ajatellut sitä niin paljon viime aikoina, etten lopulta ymmärrä mitään.

— Kuka sinut sai pohtimaan?

— Isä. Kävi Prahassa liikematkalla ja hankki sieltä koneita tiilitehtaalle. Ei hän nähnyt siellä heiteltävän kukkia saksalaisjoukoille, niinkuin lehtikuvat ovat kertoneet. Kukkia kyllä heiteltiin, mutta — tuoreille haudoille.

— En epäile isäsi isänmaallisuutta, en näkemiään liioin. Mutta eivät saksalaiset Tshekkoslovakian itsenäisyyttä hävitä. Siitä olen varma. Heidän oli pakko miehittää vähäksi aikaa maa sen tuuliviiripolitiikan vuoksi.

— Niin olen itsekin koettanut hokea järjelläni, mutta omatunto on aina silloin tullut huonolle tuulelle. Isä sanoi tässä kerran, että Saksan harrastamien ja keksimien syyteaineistojen perusteella jokainen maailman pieni valtio voitaisiin miehittää milloin tahansa, Suomi muiden mukana. Vaikka isä onkin sellainen vanhoillinen porvari, jollaisia me emme halua olla, on hän tässä asiassa kuitenkin oikeassa.

— En halua puolustaa Saksan menettelyä. Mutta tshekit olisivat voineet, jos olisivat halunneet, paremmin puolustaa itseään, ellei puolue-elämä olisi tehnyt kansaa heikoksi. Ei oltu ajoissa rakennettu porvarin ja työläisen välistä kuilua umpeen, ja siksi kävi niinkuin kävi.

— Ei niin pieni kansa olisi kuitenkaan mitään Saksan teräsnyrkeille mahtanut.

— Jos on kansalla uskoa, se siirtää vuoria. Liika harkinta tekee pelkureita, ärtyy Oki.

— Siinä juuri on se ristiriita, jonka kanssa olen painiskellut tänä syksynä. Ole tyytyväinen, ettet ole joutunut samaan pinteeseen.

— Kyllä minullakin on ristiriitoja ollut, mutta en ole antanut niiden voittaa vakaumusta. Jos me menetämme uskomme siihen, että nykyisen puoluekurjuuden ja luokkavihan tilalle tulee meillä kerran kansallisen eheytymisen aika, me kiellämme itsemme ja tuhoamme nuoruutemme pyhimmän näyn. Ei mistään tule mitään, jos alkaa epäillä. Sinä olet lukenut varmasti liian paljon valtio-oppia viime aikoina ja liiaksi kuunnellut isäsi juttuja.

— Ehkä olen. Ehkä olen antanut järjelle liian paljon sananvaltaa.

— Kaikki kansat Englantia ja Amerikkaa myöten ovat polvillaan Saksan edessä. Siinä näet, että vain luja usko on voimaa.

— Mutta ei mikään aate, ei paraskaan, voita ilman selvää järjestelmää. Millä järjestelmällä me voitamme?

— Kyllä järjestelmä aikanaan selviää. Pääasia on, ettei aatteemme sammu.

— Sinä liihoittelet, niinkuin moni muukin meikäläinen, ilmassa ja ummistat silmäsi todellisuudelta.

— Miltä todellisuudelta? hämmästyy Oki.

— Siltä, että meitä vastaan on alkanut järjestelmällinen ajojahti. Mikä sanomalehti esimerkiksi on kirjoittanut ymmärtämyksellä meidän aatteestamme viime aikoina? Ei yksikään. Oikealta vasemmalle kunnallislehtiä myöten ne kaikki laulavat samaa itkuvirttä kurittomasta koulunuorisosta, kapinallisesta

nuorisosta, poliittisista lapsista, uneksijoista. Me olemme sitä vihoviimeistä joukkoa tässä maassa.

— Siinä ei ole mitään ihmettelemistä. Meitä pelätään. Puolueet tietävät, ettei heidän luokka-aatteensa kestä vertailua meidän aatteemme kanssa. Niillä itsellään ei ole sellaista ihannetta kuin meillä, vain kylmä ryhmäetu. Diktatuuri on se peikko, jonka he ajavat areenalle saadakseen meidät pois pelistä ja kansan silmissä epäilyttäviksi.

— Mutta juuri siksi meidän pitää nyt jollakin tavalla osoittaa, ettemme me kulje minkään uuden, diktatuuria havittelevan puoluelaivan vanavedessä, vaan että meitä innostaa yksinomaan kansanyhteyden aate ja että me vilpittömästi tahdomme ojentaa veljenkäden työväelle. Mitä tuumaat uudesta suunnitelmastani: järjestämme Maximiin suuren taistelujuhlan keväällä.

— Järjestetään vain.

Martti hämmästyy Okin välinpitämättömäntuntuista ääntä ja katsoo häntä. Oki avaa hajamielisesti takkinsa napin.

— En ole oikein kunnossa, rientää Oki selittämään huomatessaan Martin tutkivan katseen.

— Onko sinulla kuumetta? Vaikutat vähän tuskaiselta.

— Ei se kuumetta ole. Mitä lie. Täytyy tästä lähteä.

— Mutta kuule! Sanohan nyt, mitä tehdään, jos ne kujanjuoksijat ovat olleet meikäläisiä. Epäilen viidennen poikia.

— Mitä — mitä me niistä. Rehtori kyllä pitää rangaistuksesta huolen.

— Pilasivat hyväkkäät toisen hienon suunnitelmani. Aioin viikon perästä järjestää muitten kahdeksannen poikien kanssa osuusliikkeen perähuoneeseen väittelytilaisuuden Marxista. Ei siitä nyt tule mitään. Tehtaalaiset aivan jumaloivat Solinin

Kullervoa, eikä heitä tällaisen jälkeen saa liikkeelle. Myötätuntolakkoa kuuluvat uhkaavan, ellei syyllisiä saada selville.

— Lakkoa? hätkähtää Oki. Mistä kuulit?

— Isä kuuli, kun kiersi päivällä tehtaalla.

Oki tuntee äkkiä putoavansa samaan arjen kuiluun, kuin minne hän vast' ikään on nähnyt Martin joutuneen. Pitääkö elämässä sittenkin harkita? Ei. Todellinen taistelija ei sitä tee, taistelija, joka on varma asiastaan. Isänmaata ei varjella järjellä, vaan sydämellä ja teoilla. Kas vain, miten Martin epäilykset uhkaavat tarttua kuin rutto.

— Mitä sitten itse olet ajatellut tehdä, jos syylliset ovat toverikuntalaisia? Sinun pitää kai puheenjohtajana ottaa jokin kanta myös, varsinkin, jos kouluhallitus lähettää „etsivän" tänne.

— Hirtän pojat aamun koitteessa, revähtää Martti nauramaan.

— Varo vain, ettet samalla hirtä Herra Aatettasi.

— Älä pelkää. En ole unohtanut valaani. Mutta ei Solinskan koju ole vielä samaa kuin aate. Ehkä syylliset ovat uskoneet kykenevänsä tällä tavoin tukkimaan Kullervon suun, mutta siinä he pahan kerran erehtyvät. Actio est mater reactiorum. Jos nyt uskaltaisi vähän muunnella rehtorin mieliteemaa repetitiosta.

— Saatat olla oikeassa. Mutta nyt minun on mentävä. Algebran kokeet huomenna. Terve vain!

IV LUKU.

— Joku on pudonnut koskeen! huutaa särkynyt naisääni koskisillalta. Joku on pudonnut koskeen! toistaa vanha kunnanmakasiini sillan kupeessa ja liidättää kolkkoa kaikuaan kirkonkylän kujille.

Oki juoksee huudon lamauttamin pojanraajoin yli kirkkotorin, oikaisee suntion puutarhan lomitse ja kääntyy koskikujalle, kunnes seisoo lopen uupuneena sillan korvassa.

— Kuka? saa hän tuskin kysytyksi.

— Solinska! Tuolla se näkyy.

Okin katse jähmettyy kymmenien käsien viittomaan suuntaan. Kosken yläkaarteessa, meijerin rannassa, porehtii vaahtoisa pyörre, josta silloin tällöin kohoaa musta huivi ja hento, rauennut käsi.

— Miksi ei kukaan auta? hätääntyy Oki. Miksi vain katselette?

— Ei voi auttaa. Virta on tuossa liian tuima. Täytyy odottaa, että se vie Solinskan alemmaksi, Tukkisaaren kohdalle. Siellä on suvanto.

Oki ryntää rantaan ja lähtee juoksemaan kohti virran alakäännettä. Jalka lipeää äkkiä kivien limaan, ja siinä samassa hän makaa hautautuneena raateliejuun. Kädet harovat tyhjää, kunnes solahtavat niljaiseen saveen. Kaikkialla velloo loputon, musta liemi löyhkäten kuin mätänevä haava.

— Nopeasti, nopeasti, huutaa joku Tukkisaaressa. Oki nostaa loan ryvettämää päätään, huomaa edessään rantapajun, tarttuu sen riipottavaan oksaan ja nousee rantakivelle. Nopeasti, nopeasti! kiihtyy sydän. Verta tihkuvat, uupuneet jalat eivät kuitenkaan kuule sen ääntä. Kannattaako enää? Mutta kuka soutaa Tukkisaaren rannassa, vain kivenheittämän päässä. Sehän on Raskin ukko. Rauhallinen, neuvokas mies. Mitä nyt? Hän kurottaa keksiään veteen, jotakin mustaa tarttuu siihen. Jumalan kiitos! Solinska elää siis. Kohta hän on veneessä. Ei — mutta mitä nyt? Keksi nousee tyhjänä, iskeytyy uudestaan veteen, nousee — taaskin tyhjänä. Mustaa huivia ei näy — ei kättä. Liian myöhäänkö? Liian myöhään, vastaa Raskin ukon alaspainunut pää.

Oki tapailee otsaansa, jolle on kihonnut tuskan kuuma hiki.

— Olenko sairas? hätääntyy heräävä taju. Käsi solahtaa poveen. Hikeä! Yöhikeä! Keuhkoissa vikaa? Ei, hyvä Jumala —.

Viimeinen ajatus on tuskin noussut yli tajunnan kynnyksen, kun jo tulinen aalto ryöppyää yli koko ruumiin pursuten lukemattomista, näkymättömistä lähteistä kautta olennon.

— Ei, se ei voi olla sitä, yrittää järki. Olethan ollut muuten niin terve. Olet kokenut vain painajaisen, siitä hikesi.

Miten suloisesti järjen toteamus virvoittaakaan! On kuin leppeä tuulenviri äkkiä leyhähtäisi jostakin yli suvisen paahteen. Okin täytyy oikein hymyillä onnessaan. Mutta se on sittenkin vain tuulenviri, joka liitää pysähtymättä ohi.

— Solinska.

Vain yksi ajatus, ja jälleen hän haparoi pimeässä. Hämärät unenkuvat kiitävät ohi sielun ikkunain, hämärät ja kuitenkin

niin raskaat, ahdistavat. Niiden takaa soi teräspyörien kolkko laulu.

— Olenko sittenkin sairas?

— Et, tyynnyttää jostakin ylen etäältä vaisu, eloton ääni.

— Järkeni, puhu selvemmin!

— Et ollut ainakaan eilen sairas. Kuljit pystyssäpäin koulutietäsi. Iloitsit koko nuoruutesi lämmöllä siitä, ettet ollut enää mitätön. Iloitsit siitä, että korkea aatteesi oli saanut vihdoinkin muodon. Olit antanut koko nuoruutesi voiman, koko ruumiisi sille. Jalon taistelun lippu oli siirretty sielusi pyhimmästä käteesi, ja sinä nostit sen kaikkien nähtäväksi.

— Niin tein, ilahtuu hän.

— Ja mikä oli tulos? Sama kuin aina silloin, kun aatteen lippu kannetaan kadulle. Hämmästystä, kirousta, ihastusta.

— Totta, totta.

— He eivät nähneet sinua, vain lippusi, mutta kerran he näkevät sinutkin. Silloin et ole enää ylenkatsottu uneksija, vaan taistelija, jota tulevat polvet kiittävät.

— Todellakin. Niin käy. Mutta — miksi vaikenet, järki? Puhu lisää, korota äänesi! Jokin toinen lähestyy sieluani. Kiirehdi, se lähestyy jo pyhintäni.

Jälleen vyöryy kuuma laine yli olennon.

— Kuka olet?

— Omatuntosi. Suon lepoa ystävällesi, järjelle.

— Lepoako, ei kiitos, en tarvitse sitä.

— Järjellesi annan sitä, en sinulle.

— Miksi et minulle?

— Lippuusi on tullut tahra.

— Tahra.

— Se, tiedätkö miksi? Olet kantanut sitä pimeässä, et valossa.

— Ajattelin aatettani, en itseäni.

— Entä leskeä?

— Aate on enemmän kuin hän.

— Vaikene! Tiedätkö kuka olen? Olen Jumala.

— Hyvä Jumala.

— Vanhurskas Jumala. Ilman minua ei puhtainkaan aatteen lippu näe voitonpäivää. Vain ne voittavat, joiden lipussa löydän sanan: rakkaus. Vastaa rehellisesti: vain aatteesiko sai sinut tämän tekemään?

— Sinä, Herra, sen tiedät.

— Tiedän. Et tyytynyt mitättömyyteesi. Tahdoit olla jotakin. Kannoit väärällä hetkellä ja likaisin käsin lippuasi. Valon liput eivät siedä yötä.

Kuinka synkkä voikaan olla lokakuinen yö. Ja kuinka piinallisen hiljainen. Kunpa kuuluisi edes yksi ääni. Kunpa Liisa heräisi ja vaatisi äitiä luokseen. Kukkuu, kukkuu! Kiitos, kellokäki. Sinä edes muistit. Mutta vain neljästi kukahdit. Vielä kolme pitkää tuntia aamuun, kolme piinantiimaa, ellen pian nukahda.

Oki kätkee päänsä peiton pimeään, yrittää epätoivoisesti tuijottaa itsensä uneen, mutta äkkiä väikkyvät silmien edessä tulikirjaimet:

„Autuaita ovat puhdassydämiset."

Miksi niidenkin pitää nyt vaivata? Ne sanat ovat yö yön jälkeen loistaneet vastapäiseltä seinältä fosforisätein elottomina, sisällyksettöminä. Päivisin ne eivät ole sanoneet mitään. Mutta

nyt ne ovat tulessa, polttavat läpi vahvimmankin peitteen. Miksi?

— Enkö siis muka ole puhdassydäminen? Eikö rakkauteni Gerdaan ole puhdas?

— On, vastaa omatunto. Mutta miksi vaihdat puheenaihetta. Nyt ei ole kysymys hänestä. Tiedät kyllä, mitä tarkoitan. Älä vilpistele.

Mistä hän tuleekin nyt mieleen, Raskin ukko? Unessa taisi jo olla. Okilla on hänestä vain yksi kuva, lapsuudessa sieluun painunut, lämmin ja hellyttävä kuva. Kuinka kovaa onkaan mahtanut olla hänen elämänsä tie. Pieni tölli koulun haassa, kymmenen lasta, sama arkinen taival läpi kirkonkylän uittoyhtiön rantaan aamusta toiseen, vuosikymmenestä toiseen. Köyhyyttä, sairautta.

Maahan tuijottavat, ryppyiset, surumieliset kasvot, suuret, raukeasti liikehtivät raatajan kädet, hitaat, mutta lujat raatajanaskeleet. Tällaisena Oki on aina nähnyt Raskin ukon. Hän ei ole milloinkaan voinut kylmänä seurata ukon lähtöä työhön hakaveräjästä, ei liioin paluuta kotiin. Hän on aina lämmennyt sen kuvan edessä, monesti nyyhkyttänyt liikutuksesta. Rask ei koskaan ole ollut vain naapuri. Hän on merkinnyt raja-aidan takaa salaa tähyävälle lapsenkatseelle personoitunutta kärsimystä, personoitunutta työläisen arkea, personoitunutta, vaikenevaa miehuutta. Eikä lapsi ole tyytynyt vain katselemaan. Hänen on silloin tällöin lauantaisin pitänyt juosta äidin luo, pyytää lämpimäistä ja viedä se Raskin töllin köyhälle pöydälle.

Mutta sitähän ei ole tapahtunut enää moneen vuoteen. Hakaveräjän läpi on yhä vaeltanut sama kumarainen raatajahahmo, mutta lapsi aidan takana on kadonnut. Kadonnut toiseen maail-

maan, kouluun, hentojen valkoisten käsien, huolettomasti hymyäkasvojen maailmaan. Hakapolku ei enää ole vienyt matalaotsaiseen tupaan, vaan ohi sen, luonnon korkealakeiseen temppeliin, sen täydellisyyteen ja rikkauteen.

Ja kuitenkin — hän ei ole sittenkään kadottanut kuvaansa hakaveräjästä, ei kömpelöistä raatajankäsistä. Tuossa se nytkin on lämmittävänä ja nöyryyttävänä. Eikö hän olekin menettänyt vain itsestään parhainta, kun se kuva on himmentynyt? On menettänyt.

Oliko jotain enteellistä siinä, että lapsi näki kaiken vain aidan säleikön lomasta? Onko elämän laki, että porvarin lapsen ja työläisukon välillä piti olla aita, hatara, mutta kuitenkin ylipääsemätön? Ei, se ei saa olla.

Jotakin tuskaista kihoaa sydämeen.

Solinska.

— Mitä tekemistä hänellä on tässä?

— On, hän on saman raja-aidan takana kuin Rask. Luuletko Raskin ukon aamulla iloinneen nähdessään lesken kojun koskessa? ärtyy omatunto.

— Rask ei ole koskaan politikoinut.

— Ei. Mutta tekosi merkitsi samaa kuin olisit lyönyt entistä lujemmat ja korkeammat säleet siihen haka-aitaan, jonka lomasta kerran näit työläissydämeen.

Oven takaa kuuluu hiljainen rasahdus. Äiti on siis hereillä. Käntelehtii tietenkin tuskaisena vuoteellaan etsien huojennusta tahmeiden, kirvelevien silmiensä kivuille. Aloittaa kai kohta jokaöisen kerjuumatkansa taivaallisen armoistuimen eteen. Ei taida itseään paljon sillä matkalla muistaa, lapsiensa puolesta parhaasta päästä huokaa ja kerjää.

— Äiti rukka! Ei hänellä, sen paremmin kuin isälläkään, ole taloudellisesti juuri helpompaa ollut kuin Raskin ukolla. Mutta heillä on sittenkin ollut enemmän. Heillä on ollut uskoa Jumalan johtoon. Heillä on ollut yhteiskunnallisesti arvokkaampi paikka kuin Raskin perheellä. Heillä on ollut hienompia tuttavia kirkonkylässä. Heillä on ollut tilaisuus ammentaa hengelleen juotavaa niistä sivistyksen lähteistä, joita Raskin ukko — — —.

— Ja Solinska.

— Se on totta. Joita Raskin ukko ja Solinska ovat vain kaukaa saaneet katsella apein, janoisin sydämin. Tätä en ole koskaan ajatellut, en. Miksi vasta nyt näen niin selvästi raja-aidan taakse? Miksi en nähnyt toissailtana tarttuessani lihakojun aisoihin? Sankarityö olisi jäänyt silloin tekemättä. Olinko sairas silloin vai olenko nyt? Sainko Martista eilen poliittisen anemian basillin?

— Vaikuttimesi eivät olleet puhtaat, muistuttaa omatunto.

Oki miettii.

— On kai turha enää kieltää omalta itseltään — ja Jumalalta — totuutta. Se on totta. Vaikuttimeni eivät olleet puhtaat. Sillä mikä oli näky, joka minut valtasi säästöpankin solassa odottaessamme määrähetkeä? — Näin Kullervon seisovan avuttomana tyhjällä torilla. Näin Solinskan auringon noustessa juoksevan esiliina silmillä Saurenskalle. Näin nimismiehen kiertävän puhelinkampea ja pakahtuvan tärkeyteensä. Näin eukkojen lörpöttelevän maitokaupan portinpielessä. Näin postineidin juoksevan kruununvoudin takaportista. Näin ja riemuitsin. Oskari Telkkä puhaltaa pilliin, ja koko kirkonkylä alkaa villin tanssin sen tahtiin. Ei enää mitätön porvarinousukas,

vaan taistelija, joka omin, väkevin käsin lunastaa itselleen paikan elämään. Se oli taivasnäkyni säästöpankin öisessä tallinsolassa. Kuinka saatoin hurmioitua sellaisesta? Kuinka vielä eilispäivän saatoin olla onnellinen ja tuntea seisovani yläpuolella kaiken, yläpuolella äidin ja isän, yläpuolella kirkonkylän hienoston, yläpuolella Martin ja toisten poikien? Onko sieluni kaksimielinen? Hyvä Jumala? Se on kaksimielinen. Se on jesuiitan musta sielu. Sytyttää ja sammuttaa samaa tulta, samaa pyhän aatteen tulta. Ei, sen täytyy muuttua. Se, mikä ehkä menee etelässä, ei mene pohjoisessa. Olet oikeassa, Martti. Olet oikeassa, omatunto. Vaikene, järki! En kestä enää valheen polttoa luissani. Tahdon tulla valoon. Tahdon kantaa lippuani valossa, en pimeässä. Huomenna ilmoittaudun rehtorille.

„Autuaita ovat puhdassydämiset.” Ne sanat eivät enää polta. Ne lämmittävät, rohkaisevat, tyynnyttävät.

Mitähän se äiti mahtoi oikein pyytää?

V LUKU.

Oki heräsi rattaiden kolinaan. Hän ponnahti istumaan ja koetti saada jotakin selvyyttä tajunsa sekasortoisiin kuviin. Tosiaan. Sen täytyi olla Hieta-Mikko, Peräjärvenmaan talollinen, joka näin lauantaiaamuisin torille mennessään poikkesi keittiöön myydäkseen äidille vettätihkuvia kutunjuustoja ja kuohkeita ohrakakkuja. Niin pitkälle kuin Oki muisti, Mikko oli tehnyt lauantaiaamusta kodikkaan ja hartaan juhlahetken. Ylösnousu kävi silloin kuin leikiten, ja kouluunmeno tuntui melkein mieluiselta vierasmatkalta. Tai johtuiko kaikki vain huomisesta pyhäpäivästä? Ei, kyllä suurelta osalta juuri siitä, että Hieta-Mikon kuva oli jo lapsesta painunut mieleen kuvana herkkuja kantavasta lauantaiaamun hyvästä haltijasta.

Oki ryntäsi vaatteiden luo.

— Solinska.

Tietenkin. Siihen sammui koko aamun auvo ja riemu. Keittiössä römisevä Mikon leveä satakuntalaismurre ei enää jaksanut viihdyttää. Ei ollutkaan pyhä. Oli arki, harmaampi kuin koskaan.

Huomenna ilmoittaudun rehtorille.

— Vannoinko tosiaan niin yötuskassani? Vannoin. Kuinka saatoinkin? Eikö se ollut vain sitä yötunteilua, jolle päivä aina nauraa. Heikkoutta, väärää hempeyttä, jota aamunvirkku järki kiroaa.

Lipussasi on tahra.

— Niinhän se omatunto yöllä väitti. Ehkä se on sittenkin oikeassa. Tänään jatkuvat kuulustelut, jatkuvat ehkä koko ensi viikon, ellen ... Reksillä on kaksinkertaiset työpäivät. On ollut sairaalloinen ja ylirasittunut muutenkin. Eikä tule löytämään syyllistä, ei, ellen minä   Toiset pojat vaikenevat kuin muuri. Se on varma. Vannoivat sen tallinsolassa. Mutta — jos joku heistä ei jaksakaan pysyä päätöksessä. Jos katse paljastaa. Jos omatunto voittaa järjen. Voittihan se minutkin yöllä. Lupasin tarvittaessa kantaa vastuun. Onko minussa siihen nyt miestä? Olenko voittoisa taistelija vain pimeässä?

— Sitä olet. Vain pimeässä.

— En tahdo olla. Jos olen tahrannut aatteeni pyhän lipun, minun on se myös pestävä ja pestävä kaikkien nähden. Mutta — mitä sanoo isä? Mitä äiti?

Kengät, eilispäivän sateesta märät, eivät ota mennäkseen jalkaan. Yhtä vastahakoisesti tottelevat kuin järki omaatuntoa.

— Kuinka en yöllä ajatellut sitä, mitä tunnustuksesta seuraisi heille? Isästä tulisi pahin porvari, porvari numero 1 kirkonkylään.

— Eikö se merkitsisi juuri sitä, mitä olet toivonut? Isäsi saisi siten ilman vaivaa lunastetuksi valtakirjan kirkonkylän arvohenkilöiden korkeaan raatiin. Ainakin henkisesti. Ehkä hänen ei enää tarvitsisi kumarrella pankin vahtimestareita. Ehkä itse johtokunta kumartaisi täst'edes hänelle. Ja ajattele Gerdaa! Kun sankarillinen tekosi tulee tiedoksi, nouset hänen silmissään korkeammalle kaikkia toisia poikia.

— Järkikö nyt noin puhuu? Kas vain. Se siis alkaa yhtyä omantunnon ääneen. Erinomaista. Mutta — ellei isä haluakaan siihen raatiin? Miten uskallan hänelle sanoa totuuden?

Jos — jos se murtaa hänet lopullisesti? Ja miten käy äidin? Kestääkö hän sitä, että hänen kerjuumatkansa ylöspäin eivät olekaan kantaneet hedelmää?

Okin täytyy istahtaa tuolille ja painaa ristiriitainen pää hiestyvien käsiensä varaan. Mitä merkitsee mahdollinen arvonnousu, jos he nääntyvät, äiti ja isä, ainaisten vastoinkäymisten ystävät? Ei mitään. Mitä merkitsee aatekaan, jos he, joita ilman sitä aatetta ei olisikaan, murtuvat. Ei mitään.

Kuinka lohduton voikaan olla nuoren sielun lokakuu. Kuinka raskas voikaan olla syksy sydämelle, joka on luotu sykkimään vain suvelle.

Oki havahtuu alakuloisuuden harmaudesta hätäiseen puhelinsoittoon. Jokin outo, tuskainen aavistus jähmetyttää ruumiin. Tarvitseeko kuunnella, mitä isä puhuu torven nostettuaan. Se on rehtori. Ei — jos sittenkin erehdyn.

— Olen.

— Hyvää huomenta, rehtori. Mitä kuuluu?

— Arvaahan sen. Miten terveyden laita?

— Sepä ikävää.

— Uutta harmia? Mitä se on?

— Vai niin, vai niin. Ketä epäillään? Martti Kor...

— Vai niin. Rehtori siis haluaa tietää, oliko Oskari kotona silloin.

— Tietääkseni. Olin kyllä herastuomari Viillon syntymäpäivillä melko myöhään, mutta en usko hänen missään olleen.

— Hauska kuulla, ettei rehtori häntä epäile. Hänhän on niin hiljainen... Tokko hänelle sellaista mieleen juolahtaisi.

— Kovin harmillista. Hyvää vointia rehtorille!

— Hiljainen, harmillista, hyvää vointia! En jaksa kestää enää. Nyt tai ei koskaan.

Oki syöksyy ovelle, tempaisee sen kuin unessa auki ja pysähtyy kynnykselle. Hän näkee kuin usvan läpi isän, joka parhaillaan korjaa vihkoja. Mutta hän ei jaksa syventyä siihen näkyyn. Hän näkee kaksoisminänsä, heikon, avuttoman, joka tuntee juuri ja juuri nimen Oskari Telkkä.

— Oki, mikä nyt?

Miten tarpeellinen sana. Hän seisoo siis kynnyksellä. Ei voi enää peräänty ä, ei.

— Huomenta, isä! Mitä rehtori puhui?

Isä kertoo, mutta hänen äänensä kuuluu jostakin niin etäältä. Eihän sen tarvitsekaan kuulua. Kaikki on kysymättä selvää.

— Mitä pidät siitä torijupakasta? Oki kuulee keskeyttävänsä isän puheen.

— En ainakaan hyväksy. Sellaisella ei mitään voiteta. Jos siinä on isänmaan asiaa ajateltu, huonosti on ajateltu. Hyvä aate vaatii hyviä keinoja. Huonosti kasvatettuja, jotka semmoista tekevät.

Huonosti kasvatettuja — — —.

Oki huomaa tuijottavansa mykkänä isää ja kääntää äkkiä katseensa pihamaalle. Syyllinen on siis isä. Mitä kauheata tästä tulee? Isä jo ennakolta, tietämättään, tuomitsee itsensä. Ei, en voi tunnustaa.

Oki kovettaa katseensa, johon vastoin kaikkea ponnistelua kihoaa kosteaa hämärää.

— Vaikka ei vanhempia pidä aina syyttää. Moni hyvä kasvattaja saa katsella orjantappuroita pellolla, johon kylvi vehnää.

— Isä.

— Mitä? Et kai sinä...

Oki lyyhistyy nojatuoliin. Hän vastaa kuin pieni lapsi — käsiin kätketyin, nyyhkyttävin kasvoin.

Hiljaisuudesta ei tule loppua. Isä tuntuu heittävän kynän kädestään ja kävelee jo samassa nopein askelin edestakaisin, ikkunan luota ovelle, ovelta ikkunalle.

— Kuinka saatoit tehdä meille tällaista? Sitä vartenko olemme sinua kouluttaneet? Mikä sinuun on mennyt? Sinuun, hiljaiseen...

— En tiedä ——— kaikki tapahtui kuin unessa ja hurmiossa. Luulin voivani siten tehdä palveluksen isänmaalle.

— Karhunpalveluksen kyllä teit.

— Sitä se kai oli. Viime yönä huomasin, etteivät vaikuttimeni olleetkaan niin puhtaat, kuin mitä toissa yönä luulin. Itseäni ajattelin — en aatettani. Ja sinuakin ajattelin.

— Minua? Oletko järjiltäsi?

— Ajattelin, että meillä on oltu liian puolueettomia. Porvareita — eikä kuitenkaan porvareita. Tahdoin vetää rajat selviksi.

— Hm. Emmekö sitten muka ole porvareita? Olemme sitä jo liikaakin — tehtaalaisten mielestä ainakin. En välitä vähääkään sellaisesta „kunnianimestä".

— En minäkään.

— Mitä? Miksi sitten teit tällaista?

— En käsitä itsekään. Olen lapsesta saakka vihannut porvari-sanaa. Olen vihannut ja vihaan. Ja kuitenkin rakastan sitä samalla kertaa. En ymmärrä itseäni.

— Sellaista se on, kun lapset alkavat politikoida. Politiikka kuuluu isoille, ei lapsille.

Oki tuntee sydämensä vetäytyvän jäiseen kuoreen. Hän aikoo lennättää ilmoille katkeran sanan, mutta vaikenee nähdessään isän kuumeisen hahmon.

— Mitä ihmeen näkyjä te koulussa nykyisin uneksitte? Rehtori sanoi huomanneensa jotakin uutta ja levotonta teissä.

— Paljon ja suurta uneksimme. Uneksimme, että porvari viedään museoon.

— Mitä...

— Että porvari ja proletaari löytävät toisensa.

— Kaikkea kanssa. Lapsetko siihen kykenisivät. En ymmärrä sinua. Tahdot ja et tahdo olla porvari.

— Niin, en muuta toivo kuin sitä, että kerran voisimme katsoa Raskin Toivon kanssa toisiamme silmiin yhtä vilpittömästi kuin lapsina. Vihaan ajatustakin, että minun pitäisi olla parempiarvoinen kuin mitä hän, Solinskan Kullervo ja muut työläispojat ovat. Tein vastoin tätä ihannettani, mutta tein sen sittenkin siksi, että suuri aatteemme menisi eteenpäin.

— Et näytä itsekään tietävän, mitä teit. Teidän politikoinnistanne pitää tulla loppu. Kaunis aate — mutta mahdoton toteuttaa. Usko se.

— Sitä en usko ikinä.

— Vieläkö uhmaatkin?

— Anna anteeksi! Mutta tunnen, etten voi koskaan luopua siitä aatteesta.

— Ja aiotko olla kaiken lisäksi tunnustamatta?

— Aioin ensin, mutta en enää. Teen sen tänään.

— Minä soitan heti rehtorille.

— Ei, isä, anna minun yksin vastata teoistani.

— — —

Yhteiskoulun pihamaalla on tänä aamuna omituisen hiljaista. Omituista ja tavallisuudesta poikkeavaa on sekin, että luokkarajat näyttävät äkkiä täysin kadonneen. Ensi- ja toisluokkalaiset seisoskelevat tosin omalla vakiintuneella paikallaan ulkooven pielessä kärsimättömästi odotellen, milloin sisältä kuuluisi vahtimestarin avainkimpun helinää. Mutta toiset pojat liikkuvat outo vakavuus ja juhlallisuus kasvoillaan pitkin pihamaata. Tämän tästä sikeää jonnekin suuri ryhmä, jossa heti alkaa vilkas, salaperäinen keskustelu. „Joko olit kansliassa?"

Yläluokkien pojat näyttävät täysin unohtaneen ylpeän ylhäisyytensä. He sallivat jopa kolmasluokkalaisten pysähdellä joukkoonsa halkovajan seinäsyvennykseen, jonne kymmenien vuosien perinteet ovat varanneet heille turvallisen ja kodikkaan „kerhon".

Että pojat nyt sulautuvat näin yhdeksi ainoaksi, kiihkeästi vellovaksi massaksi, on täysin ymmärrettävää. Yöllinen kujanjuoksu ei ole jäänyt aamuiseksi naurunpyrskeeksi. Siitä on muodostunut arkeansa haukottelevalle kirkonkylälle ensiluokan sensatio.

Enemmänkin. Siitä on kutoutunut härkätaistelijan punainen vaate, ärsyttävä, taistelua vaativa.

Pojat vaistoavat sen lauantaisella pihamaalla. He kokevat hiljaisen ylpeyden tunnoin olevansa niitä, joiden väkevät kädet ovat jälleen saaneet kirkonkylän muuten niin hitaasti kiertävän ajanrattaan tuliseen kiertoon. Heistä on tullut lähiseudun johtavia politiikkoja. Siitä vakavan tärkeä välke aamunraukeissa katseissa.

Jokainen tahtoo sisimmässään olla syyllinen, jopa antaa itsestään toisille sellaisen kuvan, kuin olisi ollut jollakin tavoin osal-

linen kujanjuoksuun. Kysymyksiä: Kuka? Ketkä? tosin tehdään, mutta mahdollisimman välinpitämättömin ilmein. Asia on nyt yhteinen. On kuin kouluportille olisi äkkiä noussut barrikaadi ja sen takana seisoisi Solinskan Kullervon tulisilmäinen iskuryhmä. Sitä barrikaadia on puolustettava, maksoi mitä maksoi. Tälle pihalle ei Kullervon aatteella ole asiaa. Sen tietäkööt!

Toissapäivä kului vahingoniloisessa hymynvirneessä. Naurettiin oikein sydämen kyllyydestä. Kohta saadaan koskesta lihasoppaa! Kullervo sai hyvän jääkaapin! Loistoveto! Niin meni kuin Troijan puuhevonen!

Tänään ollaan hiljaisia. On kyettävä kantamaan vastuu. Puuhevosella ratsastaneitten on tultava esiin, vaatii reksi. Kaikkea vielä. Sitä iloa ei Kullervolle suoda. Tätä ajatusta ei lausuta ääneen. Se on aatteen pyhä laki, joka on kirjoitettu vain katseisiin. Se on yhteinen salaisuus, jota henki tiedoittaa, ei suu.

Yritetään näyttää huolettomilta ja itsevarmoilta, mutta kuin vahingossa singahtaa ilmoille levottomuutta juoruava sana. „Mitä aiot sanoa?" „Soittiko reksi teille?" „Minä en ainakaan tiedä mitään."

Se on totuus, jota pitemmälle ei aamuisessa neuvonpidossa päästä. Eikä oikein halutakaan päästä. Jokainen tahtoo olla syyllinen vuoden parhaaseen poliittiseen pelinavaukseen.

— — —

Oki huomaa ilokseen laskeneensa oikein. Pihamaa on jo tyhjä. Vain maisteri Sampi, luonnontieteen lehtori, harppoo lyhyin, tikuttavin askelin ulko-ovea kohden. Mutta luokkahuoneissakaan ei näy ketään. Ollaanko jo rukouksissa?

Ei olla. Muut luokat ovat tosin jo alkaneet joka-aamuisen vaelluksensa juhlasaliin, mutta seitsemäs seisoo vielä ovellaan. Oki saa tuskin vaatteensa naulakkoon, kun sekin lähtee. Juuri näin toivoin, myhäilee Oki itsekseen ja liittyy joukon viimeiseksi.

Suunnitelman tarkkuus ei kuitenkaan suo kuin ajatuksen nopeaksi tuokioksi virvoitusta, sekin kalpeaa, haurasta. Ennenkokematon pelko mataa itsepintaisesti rinnassa. Ei se ole yksin pelkoakaan. Kunpa voisi sen jotenkin määritellä. Ehkä siten saattaisi nyt paremmin hallita olentoaan. Mutta ei. Sielun ikkunat ovat jälleen savussa, vahvemmassa kuin koskaan, eivätkä näytä lamauttavien voimien temmellystä pyhimmässään. Mitä ne voimat loppujen lopuksi lienevät? Ihminen on antanut niille joskus nimen pelko, joskus nimen katumus, joskus nimen heikkous, joskus nimen sääli. Nimiä vailla tarkkaa sisältöä. Likiarvoja. Merkkejä, joilla ihminen on yrittänyt kuvata itselleen tuntoja ahdistavasta, ikuisesta tuntemattomuudestaan.

— Minä pelkään.

Se on sittenkin totta. Olkoon sana epätarkka, olkoon likiarvo. Minä pelkään enemmän kuin koskaan. Minussa ei olekaan miestä kantamaan vastuuta. Tai kyllä kai olisi, ellen olisi näkymättömin sitein kytketty isään ja äitiin. Isän pettymys ja tuska ovat minun, äidin itkevät kasvot ovat minunkin. Ne eivät jätä minua, eivät. Ja ero koulusta Sehän olisi loppu kaikelle. Loppu isän ja äidin toiveille, loppu porvariudelle ja — Gerdalle.

— Minä en tunnusta, en. Selitän isälle, etten voi. Hänen täytyy ymmärtää, niin rehellinen kuin onkin. Hänen täytyy. Äidin myös.

Mitä se oli?

— Saa nähdä, kestävätkö syylliset kuulusteluja. Sitten vasta Solinin Kullervo riemuitsee, jos eivät kestä.

— Se olisi kyllä ikävää.

Muuta eivät eläinlääkärin Jarl ja Rinteen Matti siinä Okin edellä veltosti laahustaessaan puhu. Mutta sehän on jo kylliksi. He ovat siis toista mieltä kuin Korven Martti. Tietenkin ovat. Ja edustavat koulun yleistä mielipidettä. Martissa on tuli sammunut. Kummallista. Hänenkin sielunsa on siis kytketty isän sieluun, viisaaseen ja harkitsevaan. Olkoon! Minun on ainakin katkaistava oma siteeni, aatteen ja isänmaan tähden, ei itseni tähden.

Minä en tunnusta. Minä en saa olla heikko, en saa.

— Lipussasi on tah . . .

— Vaikene. En tarvitse sinua . . .

Tällaista kiduttavaa hiljaisuutta ei koskaan ennen ole ollut aamurukouksissa. Se ei ennusta hyvää. Ja miksi rehtori hakee virttä? Pastori Ketohan on tavannut lauantaisin pitää rukouksen. Mitä siitä. Minä en tunnusta.

„Jos sanon: yö mun peittää nyt,
Niin olen tuiki pettynyt.
On yönkin synkeydessä
Sun silmäs aina näkevä.
Ja pimeyskin sakea
On sulle päivä valoisa".

— Osasipa valita virren. Rikollisten virsi — ei minun.

Jostakin oikealta kuuluu tukahdutettua naurunpyrskettä, kahdeksannen luokan kohdalta varmaan. Vilkaisisiko? Ei kannata. Samaa mieltä tuntuvat olevan, rikollisen virsi, huonosti

valittu. Voimakkaasti laulavat, mutta jaetuin sydämin. Voiko muuta vaatiakaan? Virttähän ei ole tälle aamulle sepitetty, vaan jollekin toiselle, menneen yön himoja häpeävälle. Kestäkää, syylliset! Se on tämän aamun virsi, jota laulaa...

— Valheen suurmestari...

— Vaikene! Jota laulaa aatteen tuhatpäinen juhlakuoro. Me kestämme. Minä kestän, kestän.

Rehtori kiipeää korokkeelle. Ryhti on kuin ennenkin, suora, miehekäs ja luja. Ei, siinä on sittenkin jotain erilaista, hiven alakuloisuutta, aavistus masennusta. Katse tapailee hajamielisesti rukouskirjan sivuja. Nyt hän alkaa... „Autuaita ovat puhdassydämiset".

— Tietenkin. Se vielä puuttui. No — puhdas sattuma, että kotona on samat sanat. On kai syytä siirtää jalkaa. Miten nyt onkin niin väsyttävää seistä? Mutta me kestämme. Kuinka hyvä onkaan tuntea olevansa yleisen mielipiteen suojamuurissa. Kestä! Minä kestän.

Mutta miksi hänen sanansa putoilevat nyt niin voipuneina, ikäänkuin tukehtuisivat lähtöönsä. Lukeeko hän pyhiä sanoja jaetuin sydämin? Niissä ei ole hartautta. Onko hänelläkin jaettu, ristiriitainen sielu?

Rehtori sulkee kirjan ja nostaa katseensa. Onko se mielikuvitusta, mutta — hänen silmänsähän palavat tulessa. Mitä hän aikoo? Ei lausu pitkään toviin sanaakaan. Katse vain liitää yli vaikenevien päiden, pysähtelee hetken, tuijottaa, tyrmistää, polttaa, kunnes taas liitää yli painuvien, nuorten kasvojen.

— Oppilaat!

Se sana kajahtaa yli salin kuin Herran ääni Siinailta. Se putoaa jostakin pyhästä korkeudesta kuin raekuuro yli suvisen

laihon lyöden kaiken edessään lakoon. Tarvitaanko enää muuta? Eikö se puhe, jonka hän aikoo pitää, ole itse asiassa jo pidetty. Eikö hän yhteen sanaan ole kyennyt jo sisällyttämään kaiken muun, alkulauseen, käsittelyn ja loppulauseen. Nuoruuden teräksiset voimat ovat pehmeät kuin vaha, vain yhden lujan sanan singahdettua korokkeelta.

— Valehtelija on varkaan veli, vilpillisen veljenpoika. Tiedättekö, kuka on kerran sanonut sellaisen epämiellyttävän totuuden? Sitä ei ole sanonut joku Israelin hurskas. Se ei liioin ole pykälä Hammurapin lakikirjoista. Se on pykälä tämän seudun rahvaan kannettomasta ja lehdettömästä lakikirjasta. Sitä totuutta ei kukaan ole kirjoittanut. Se on siinnyt jonkun yksinkertaisen kansanmiehen puhtaassa sydämessä, pyrähtänyt sieltä kylänraitille, juossut huulilta toisille, juossut tähän hetkeen asti. Monet turhat, kaksimieliset sananparret ovat samalla tavoin syntyneet ja levinneet rahvaan keskuudessa, mutta ovat ennen pitkää tukehtuneet omaan häpeäänsä. Tämä sana ei ole hävinnyt.

„Valehtelija on varkaan veli, vilpillisen veljenpoika"

Haluatte kai tietäa, mitä tekemistä sillä on tämän aamun kanssa. Se on se lakipykala, jonka mukaan tanään näiden sernien sisäpuolella tuomitaan syylliset. Käräjät ovat jo alkaneet. Syylliset yrittävät piilottautua, mutta voin vakuuttaa heille, etteivat he tule onnistumaan.

— Mitä? Tietaako hän jo? Kuka on kavaltanut? Oki huomaa käsiensä hiestyvan Yleisen mielipiteen vahva suojamuuri ympärillä romahtaa. Pelon horkka värisyttäa ruumista. En kestä enää. Ei kai tarvitsekaan enää kestää. Hyvästi, koulu.

— Luulette ehkä, että minä toimin syyttäjänä. Erehdytte. Syyttäjänä toimivat tänään syyllisten omat isät.

— Mitä hän sanoi? Isät? Onko isä soittanut? Ei, ei hän ole voinut. Mutta jos toiset isät...

— He tahtovat pitää huolen siitä, ettei se pykälä, jonka mukaan heidän isoisänsä ovat kautta aikojen tuominneet itseään, häviä teidän tyhmyyksiinne. He eivät salli teidän taistelevan raukkamaisesti ja salakähmäisesti, yön turvin. Todellinen, jalo kamppailu ei siedä pimeää. Ellei se voita päivällä, ei se voita koskaan. Muistakaa se, pojat! Se on historian opetus.

Minä myönnän, että jaloimmatkin taistelijat ovat olleet vain ihmisiä, jotka joskus ovat saattaneet erehtyä käyttämään pimeää hyväkseen. Mutta kun he ovat huomanneet tehneensä sellaista, josta heidän edustamansa asia tai aate on kärsinyt, heissä on ollut miestä tunnustamaan erehdyksensä, jopa vihamiestensä edessä. Joku teistä voi sanoa senkaltaista menettelyä raukkamaisuudeksi. Sitä se ei koskaan ole. Se on rehellisyyttä, jota ei mikään mahti tässä elämässä voita ja joka pyhittää ihanteet ja aatteet. Vain sellainen kansa, yhteiskuntaryhmä ja yksilö, joka ei tingi vanhurskaudesta ja rehellisyydestä, kykenee marssimaan voittoon, marssimaan läpi vahvimpienkin barrikaadien.

— Minusta tuntuu, että toissaöiseen ilkityöhön osallistuneet eivät katso tehneensä mitään epärehellistä. Ehkä he eivät tahdo tunnustaa tekoaan siksi, että he tahtovat varjella aatettaan nöyryytyksiltä. Pojat! Käyttäkää toki järkeänne. Teidän täytyy ymmärtää, ettei paraskaan aate voita tällaisin keinoin. Tarkoitus voi pyhittää keinot jossakin etelässä, jossa kuuma ilmasto on lamauttanut omattunnot. Mutta se ei koskaan onnistu täällä pohjoisessa, jossa halla ja yö pitävät omattunnot hereillä. Suo-

mi ei ole koskaan sietänyt jesuiittoja eikä tule sietämään, olipa heidän aatteensa miten hyvä tahansa ja heidän lippunsa minkävärinen tahansa.

Tiedän kyllä, että te ette tohdi antaa järjelle pitkää puheenvuoroa, kun on kysymys teidän ihanteistanne. Tiedän sen siksi, että minäkin olen kerran ollut nuori koulupoika, joka on tahtonut seurata vain sisimpänsä tulisia tunteita, ei järkeä, joka niin helposti myy kuningasnäkynsä elämän markkinatoreilla tai vaihtaa sen ala-arvoiseen rihkamaan. Tahtoisin nyt sanoa: Teillä on täysi syy pelätä siinä mielessä järkeä. Pysykää aina uskollisina kaikelle sille suurelle, joka teitä nyt elähdyttää, älkääkä uhratko koskaan sitä itsekkyyden ja laskelmoinnin likaiselle alttarille. Mutta ihanteellisuus ja aatteellisuus eivät liioin merkitse eivätkä saa merkitä järjettömyyttä. Ratkaisuja tehdessämme meidän on otettava aina järki neuvonantajaksemme ja otettava sen neuvoista varteen kaikki se, minkä ihanteille palava sydämemme hyväksyy. Kaikki se, mikä on puhdasta, epäitsekästä. Minä odotan, että syylliset osoittavat tänään olevansa niitä miehiä, jotka ovat valmiit ennemmin itse kärsimään kuin antamaan ihanteittensa kärsiä tappion.

Poistukaa!

— — —

Oki seisoo hetkeä myöhemmin puolihämärässä eteisessä. Luokkahuoneista kantautuva melu vaimenee vähitellen ja loppuu terävään läimähdykseen viimeisenkin opettajan astuttua luokkaansa.

En ole oma itseni, en...

Se on ainoa totuus, jonka Oki saa pimeistä, lyijynraskaista ajatuksistaan vieritetyksi kokoon.

— Teinkö rukouksissa päätöksen tunnustaa, koska seison tässä? En. *Joku toinen* sen teki, en minä. Yht'äkkiä huomasin irtaantuvani joukosta, käännyin alasjohtaville portaille, juoksin ohi piirustussalin ja nyt olen tässä. Tuossa se on, rehtorin ovi, kohtalon tyly vartija. Sen takana kohtalo, väistämätön, sinetöity. Pakenenko? Ehkä sittenkin olen vielä oma itseni. Minä pakenen. Ei, käteni nousee ja tarttuu ovenripaan. Se ei tottele minua. Miksi kaikki on niin epätodellista? Nyt ovi aukeaa enkä kuitenkaan itse avaa sitä. Tuossa istuu rehtori..

— No, mitä sinä täällä teet? Tuntihan on jo alkanut.

Oki ei saa syntymään sanaakaan. Hän näkee kätensä tapailevan hikistä otsaa ja harovan sille valuneita hiuksia. Tuossa edessä seisoo rehtori, vaanivin, kovin ilmein. Tuossa ja kuitenkin niin etäällä. Etäällä ja kuitenkin niin lamauttavan lähellä. Ei se ole vain hän. Siinä on myös kohtalo, määrittelemätön, koko kanslian täyttävä, ruhjova, hämäännyttävä.

— Mitä? Mikä sinun on? Oletko sairas?

Rehtoriko sitä kysyi? Hän.

— Ehkä olen. En ole oma itseni...

— En käsitä Tiedätkö — — — tiedätkö jotakin syyllisistä?

— Tiedän.

— Ja aiot tulla kantelemaan. Sitä en olisi sinulta odottanut. Se ei ole kaunista. En ihmettele, ettet olekaan oma itsesi. Minä odotan, että syyllisissä on miestä itse tulla tänne.

— En tiedä, onko heissä sitä, mutta minä olen pääsyyllinen.

— Sinä?

Okin pää putoaa herpautuneena alas. Ruumis jännittyy joka solultaan vastaanottamaan sitä, jota ilman ei kukaan syyllinen

ole tästä huoneesta päässyt. Korvissa palaa kuin olisi rehtorin tulikoura jo niihin osunut. Mutta miksi isku viipyy? Oki nostaa katseensa. Rehtorin kasvoille on kihonnut kiivastuksen puna, mutta lyöntiin noussut käsi painuu juuri raukeana alas. Eikö hänkään ole oma itsensä? Eikö hänenkään kätensä tottele omistajaansa. Mitä tämä merkitsee?

— Mi — mi — miten sinä saatoit tehdä tällaista? Häpäistä koko koulusi. Ja kunnon vanhempasi. Isäsi ei tiedä vielä mitään.

— Kyllä hän tietää. Sanoin aamulla.

— Hänkö sai sinut tunnustamaan?

— Osittain, osittain omatunto. Tai en tiedä. Joku toi minut tänne. Harasin vastaan viimeiseen asti, kunnes huomasin seisovani tässä. Minut toi jokin näkymätön, vastustamaton voima. Se valtasi minut — kun rehtori puhui.

— Minun puheeni? Saat istua.

Rehtori kävelee kiivaasti edestakaisin, kunnes sotkeutuu ajatuksiinsa Purojärvelle antavan ikkunan ääreen.

„En ole oma itseni .

— Sanoiko poika totuuden — minustakin? Sanoi. Lähes kolme vuosikymmentä olen tätä koulua johtanut, mutta en koskaan ole ennen ollut tällainen, avuton. Vai onko niin, että vasta nyt olen oma itseni? Ennen en ole ehkä sitä ollutkaan. Minulla on ollut tuomionääni, minulla on ollut luja, ehkä liiankin luja käsi. Mutta niinpä on kurikin ollut senmukainen, luja ja kova ja vanhurskas. Mutta mikä minun nyt on? Käsi ei suostunut lyömään. Kiivaus oli ulkoa opittua. Jokin näkymätön voima valtasi minutkin, kun puhuin. Aloin puheeni hyvin, niinkuin ennenkin. Moukaroin. Mutta sitten — sitten unohtuneet kuvat

nousivat eteen, ja moukari putosi kädestäni. Kiihkeän, palavan nuoruuden kuvat. Mutta ei — tämähän on mahdotonta. Jo puheessa alennuin hempeilyyn ja ehkä menetin arvonantoa poikien silmissä. Ja nyt jatkan sitä. Se ei saa tapahtua.

— Kuulin jo eilen, kun kuulustelin kahdeksannen poikia, jotakin niistä teidän uusista aatteistanne. Mutta mihin sinä teollasi oikein pyrit? Oli kai siinä muitakin.

— Oli, meitä oli monta. Mutta minä lupasin kantaa yksin vastuun. Rehtori kai voi suostua?

— Kuinka voin sellaiseen suostua. Että toiset jäisivät rankaisematta. En! Tai

Rehtori löytää itsensä jälleen ikkunan luota.

— Kirottua. Mikä minun on? Mennä nyt sanomaan ei — tai. Sellaista ei minulle ole koskaan tapahtunut. En ole oma itseni — en ainakaan rehtorina. Alanko tulla vanhaksi? En voi sille mitään, mutta minä elän tuossa pojassa omaa nuoruuttani. Elin jo juhlasalissa. Se tekee minut näin heikoksi ja ryhdittömäksi.

— Sano heti, minkä takia te sen kojun veitte koskeen! Solinin Kullervonko takia?

— Kullervon vuoksi luulimme sen tehneemme. Mutta viime yönä huomasin ainakin itselläni olleen muitakin vaikuttimia kuin aatteellisia. Huonoja ja alhaisia.

— Mitä? Saadaksesi nimeä vai?

— Kyllä niinkin.

— Entä muuta?

— Nautin, vaikka en sitä heti huomannut, siitä, että tällä tavoin saisin edes hetken tuntea olevani jotakin.

— Kärsit siis alemmuuskomplekseista?

— Kyllä. Toisinaan. Tai useinkin.

— Ei sellaisille saa antaa valtaa. Niitä on rohkeasti vastustettava. Ne ovat tehneet liian monesta rikollisia. Paras lääke alemmuudentunnetta vastaan on tarmokas työ, koulutehtävien tunnollinen suorittaminen. Muista se. Mutta en käsitä, mistä se uusi aate on tänne kouluun pesiytynyt. Olette tainneet kuunnella Hitlerin puheita tai lukea „Mein Kampfia".

— Olemme kyllä tehneet kumpaakin, mutta eivät ne meitä ole villinneet.

— Mikä sitten?

— Me emme ole yksinkertaisesti voineet pitkään aikaan hyväksyä maamme puoluepoliittista elämää. Katsomme, että se on liian loistavaa teatteria.

— Vai pitkään aikaan. Sinun iässäsi ei vielä voi puhua „pitkästä ajasta".

— Ei kylläkään. Mutta meidän sydämemme sanoo, ilman Hitlerin puheitakin, että poliittinen tilanne on kestämätön. Me emme tanssi emmekä halua tanssia Hitlerin pillin mukaan, vaikka kansallissosialismissa onkin joitakin samoja ihanteita kuin meillä. Me tahdomme olla vain suomalaisia nuoria, jotka eivät suostu minkään puolueen vankkureita vetämään.

— Mutta mikši sitten juuri työläiselle teit tällaista?

— En ollut oma itseni. Unohdin hetkeksi päämäärämme. Tai olin kai jesuiitta.

Rehtori vaikenee ja pyörittelee hajamielisesti kynää kädessään. Poika parka. Hän ei vielä aavista, mitä on tosi elämä. Liian korkea aate näin matalalla eläville ihmisille. Nuoret sen ehkä voisivat toteuttaa, mutta heillä on vastassaan aikuisten kivikova, taloudellisten etuvastakohtien suojamuuri. Mutta mitä

nyt on tehtävä? Oltavako ankara pojalle? Mikä psykologian pykälä sopii tähän? Ei mikään. Sellaista pykälää ei olekaan. Sehän on luotava itse joka kerta. Olenko siis ankara? Solinin leski on kärsinyt vääryyttä? Se on totuus, jota en saa peittää. Lesken on saatava hyvitys.

— Entä otitko huomioon leskeä?

— En. En tahtonut aiheuttaa hänelle mitään pahaa. Se onkin eniten painanut omaatuntoani.

— Sinun on se sovitettava hänelle. Ellet tee sitä itse, minä rehtorina puutun asiaan. Että sinun pitikin saattaa koulu tälläiseen häpeään. Rangaistuksestasi saat kuulla huomenna. Vielä tänä iltana pidämme opettajainkokouksen. Saat poistua.

— — —

Oki on mennyt. Rehtori istuutuu nahkaiseen nojatuoliinsa ja sytyttää ikuisen sikaarinsa. Ajatukset harhailevat levottomina ja raukeina. Johtuuko se viime aikojen paljosta työstä? Ehkä osaksi, mutta vain osaksi. Hän ei tunne jaksavansa kiinnostua siitä, miten asia pojan kohdalta on nyt selvitettävä. Alakuloinen tyytymättömyys mataa mielessä. Jos olisi kyseessä vain itse rikos, kaikki olisi paljon yksinkertaisempaa ratkaista. Mutta nythän on kysymys paljon enemmästä. On kysymys koko koulun hengestä ja ihanteista. On kysymys siitä, voiko hän rehtorina antaa oikean suunnan poikien sisäiselle tulelle. Sitä tehtävää ei ratkaista karsserilla, ei liioin koulusta erottamisella. Taisi sittenkin olla paikallaan, ettei tullut lyödyksi? Oli se sittenkin hyvä. Jos olisi lyönyt poikaa, olisi oikeastaan lyönyt itseään, ainakin entistä nuorta palavaa minäänsä, sitä, joka vielä eli yksin ihanteille, ei rahalle eikä kunnialle. Mitä enem-

män rehtori menettelyään tutkii, sitä oikeammalta se näyttää. Ja jotakin virvoittavaa alkaa liikkua sielussa.

Samassa koputetaan ovelle. Lehtori Sammen pitkä ja kuivunut opettajanhahmo työntyy sisään.

— Joko aletaan seitsemännen kuulustelu?

— Ei aleta, vaan lopetetaan. Oskari Telkkä kävi juuri tässä. Sanoi olevansa pääsyyllinen.

— Hänkö? Häntä olisin viimeksi epäillyt. Mutta kerrohan tarkemmin.

Rehtori kertoi.

— Sellaista se on, kun alaikäiset alkavat tehdä politiikkaa. Enkö ole opettajainhuoneessa monta kertaa varoittanut siitä uudesta aatteesta, joka nyt poikia riivaa. Te muut olette vain hymyilleet pelolleni. Siinä nyt näette. Nyt on jo myöhäistä muuttaa poikien mieltä.

— Kuulehan nyt, Lauri, kiivastuu rehtori. Oletkohan sinä koskaan ollut todellinen nuori? Näyttää siltä, että olet itse tehnyt politiikkaa vain boksissasi kirjasi ääressä.

— Niin olenkin, enkä senvuoksi myös ole tehnyt tyhmyyksiä.

— Oli miten oli. Poikien kolttosta en tietenkään hyväksy, kaikkein vähimmin siksi, että Solinin leski sai syyttömästi kärsiä. Mutta nyt on kysymys paljon enemmästä kuin vain yhdestä lihakojusta. Minun täytyy tunnustaa suoraan, että se poikien uusi aate, jota sinä tunnut niin pelkäävän, on kerran ollut minunkin aatteeni ja — on jollakin tavoin vieläkin.

— Vai niin. Tai — sen olen kyllä huomannutkin. Minä en koskaan sille aatteelle tule syttymään. Se on diktatuurin aate, poliittisesti alaikäisten tyhmä aate. Tshekkoslovakia on vii-

meksi saanut luvan maistaa sen aatteen ihanuutta. Koska lienee Suomen vuoro?

— Sinä sekoitat asiat. En ihaile diktatuuria, kaikkein vähimmin sellaista, joka antaa „suojaa" turvattomille naapureille. Eivät meidän pojat liioin sitä ihaile, eivät ainakaan tietoisesti. Kansallissosialismi innostaa heitä lähinnä siksi, että hekin toivovat rajojen umpeutumista porvarien ja proletaarien välillä. Eikö se ole kaunis ihanne nuorisolle?

— Miksipä ei. Mutta vain ihanne, jota ei ilman diktatuuria koskaan toteuteta. Siksi se onkin niin vaarallinen aate.

— Niin — taidat olla oikeassa. Se on kai liian korkea aate tällaiseen maailmaan. Mutta en mahda sille mitään, että se on ainoa aate, joka on tyydyttänyt minun sydäntäni. Tiedät, että olin joukkueenjohtajana vapaussodassa Tampereen rintamalla. Kun siellä päivästä toiseen seisoin lopen uupuneena hiekkaisissa ja verisissä juoksuhaudoissa, silloin näin ensi kerran arkisen elämän kiviset kasvot. Taistelulähettini oli eräs nuori, rehti työmies Parkanosta, mutta työmies oli sekin, joka viikosta toiseen vastakkaiselta harjulta tähtäsi minua. Saamatta täysiosumaa, kuten näkyy. Minäkin tähtäsin ja laukaisin. Millä tuloksella, en tiedä. Mutta sen tiedän, etten kertaakaan ampunut työmiestä. Joka kerta, kun ammuin, ammuin sitä vihan ikuista aatetta, joka oli vienyt monet lapsuudentoverini barrikaadin toiselle puolelle. Sieltä Tampereen hautausmaan harjulta näin elämäni kauneimman kuningasnäyn. Se oli se sama näky, josta pojat nyt uneksivat. Että tulee päivä, jolloin kuilu on kasvanut umpeen.

— Otitko silloin huomioon, että „ei kenenkään maan" toisel-

lakin puolen nähtiin kuningasnäkyjä, toisenlaisia, mutta kuitenkin kuningasnäkyjä?

— En muista, ajattelinko sitä silloin, mutta myöhemmin kyllä. Varsinkin viime aikoina olen koettanut täysin ennakkoluulottomasti — ontuvan, kolottavan jalkanikin unohtaen — miettiä, nähtiinkö punaisten puolella sellaisia näkyjä, joita korkeimpienkin siveellisten lakien mukaan voi kutsua kuningasnäyksi. Rehellisen tilityksen jälkeen minun on täytynyt myöntää, että siellä oli kuningasnäky. Näky Suomen työväen turvatusta ja valoisasta tulevaisuudesta. Niiden joukossa, jotka parhaan kykynsä mukaan yrittivät lyhentää ikääni...

— Ettet tulisi koskaan rehtoriksi, naurahtaa Sampi.

— Aivan. Niiden joukossa oli varmasti paljon sellaisia, jotka uskoivat taistelevansa pelkästään aatteensa ja ihanteensa puolesta. Tarkoitan sellaisia, jotka eivät ampuneet kostonhalusta tai tappamisen halusta. Jotka ampuivat kuten minäkin aatetta, ei henkilöitä. Mutta kun itse taistelusuunnitelma oli tehty väärin, vihan ja koston hengessä, monen ihanteellisen taistelijan nimi jäi vain numeroksi vahvuusluetteloon — vankileirille tai hautuumaalle.

Ei se ollut ensi kerta, kun hyvä asia pilattiin huonoilla keinoilla. Luulen, että Saksan kohdalla käy pian samoin.

— Varmasti käy. Mutta koska pidetään opettajainkokous? Tänä iltanako?

— Niin, kello seitsemältä.

— Täytyy mennä valvomaan kahdeksannen kokeita. Kyllä ne pojat — syylliset nimittäin — pitää rangaista nyt niin, että tuntuu. Näkemiin!

VI LUKU.

— Rukoushuoneella puhuu tänä iltana klo 19 piirisihteeri Aapo Paju.

Äiti laskee postin vast'ikään tuoman paikallislehden kädestään ja kiirehtii lisäämään puita hellaan. Ei nyt ole aikaa lehtien lukuun. Miesten on saatava syötävää. Nälissään taitaa Okikin olla, koska hetki sitten istuutui tuohon ikkunan luo ja pänttää nyt siinä saksan sanoja. Kuinka poika pysynee koulussa toisten matkassa? Jos kaiken tämän harmin lisäksi jää keväällä luokalle. Se vielä puuttuisi. Vaikkei sekään pahinta olisi. Pahinta on, jos poika eksyy tämän maailman teille. Eihän tosin ole huonoja taipumuksia osoittanut. Mutta kuka sen saatanan, tuhansien juonien mestarin, tietää. Jos se kietookin pojan kultaverkkoihin, kun huomaa, ettei saa mutaverkkoihin. Voi, voi, miten vaikeaa kasvatus onkaan. Juuri kun luulee päässeensä joihinkin tuloksiin, eräänä kauniina päivänä heitetään takaisin lähtökohtaan, ja on kuin olisi jälleen alettava aakkosista. Kyllä on tehtaan vaimoilla nyt purtavaa, kun itse Telkän poika erotettiin koulusta.

— Enkö minä sitä sanonut. Kyllä se eteen tulee, kun toisten lapsia hakkaa.

— Sellaista se on, kun proletaarin lapsia vihaa.

Niin ovat varmasti toisenkin kerran viime aikoina pihoillaan kärisseet.

Frans raukka. Olisipa suonut ainakin hänen välttyvän kai-

kelta tältä. Omantunnontarkasti on työnsä aina tehnyt, niin kotona kuin koulussa. Mutta palkkana on ollut pelkkä harmi ja väärinymmärrys. Kunpa Jumala edes joskus antaisi hänen iloita kirkkaammista päivistä. Täytyy uskoa, että antaa. Muuten ei jaksa, ei. Uskovaisen opettajan tie ei kai voikaan tämän kummempi olla. „Ei ole palvelija herraansa suurempi. Jos he ovat vainonneet minua, niin vainoavat teitäkin". Tosiaan. Turha nyt on murehtia, kun aamu antoi niin hyvät eväät. Ja miten kuuluikaan se toinen sana? Vuorisaarnasta taisi olla:

„Autuaita olette te, kun ihmiset minun tähteni solvaavat ja vainoavat teitä".

Ei jaksaisi, ellei Herra näin aina lohduttaisi, ei.

Mutta on kai Herralla aihettakin kurittaa, vaikka itsekäs sydän ei sitä aina tahdo myöntää. Että Oki saattoi niin katalasti tehdä Solinskalle, se on kai minunkin syytäni. Olen varmaankin liiaksi yrittänyt tehdä sitä, mikä kuuluu Herralle. Ja isä myös. Olemme liian usein ajatelleet, että se kasvatus on niin yksinomaan meidän käsissämme. Olemme vaatineet lapsia hartaushetkiin, vaikka he itse ovat lähteneet haluttomasti. Ei ole tainnut olla viisasta sellainen ankaruus. Oki on kohta täysi mies. Kyllä hänen jo pitäisi itse kyetä päättämään tällaiset asiat. Niin, mutta jos hän sitten kääntää selkänsä Jumalalle, ellemme me... Voi, voi, mitähän tästä vielä tulee? Kunpa annettaisiin edes jokin merkki tai viittaus ylhäältä. Politiikka voi pian turmella koko pojan. Jumalaa ei politiikassa ole koskaan pääministeriksi hyväksytty. Saatana sen paikan on tavallisesti saanut, jopa silloinkin, kun on hyviä aatteita ajettu. Eivät tuollaiset nuoret kykene tilannetta toiseksi muuttamaan, ei Okikaan, vaikka kerran korkealle nousisikin.

Äiti säpsähtää ajatusta, joka odottamatta tunkeutuu sydämeen ja päihdyttää sen. Oki on ministeri. Ei mikään lehmäkaupoistaan kuulu ministeri, vaan vanhurskaudestaan ja oikeudenmukaisuudestaan kuulu ministeri. Mies, jonka nimi on kaikkien huulilla. Jolla on isän, Frans Telkän rehellinen, nöyrä sydän. He matkustavat Helsinkiin, isä ja hän. Upea auto kiidättää heidät läpi kaupungin. Ministeri Telkän auto, supisee kansa. • Omaisia varmaankin.

Äiti ei uskalla ajaa pitemmälle haaveautossaan.

Väisty taakseni, saatana! alkaa hän itsekseen hokea ja pudottaa hämmennyksissään hellanrenkaan lattialle. Oli sekin näky. Kiusausvuoren näky, hurmaava, mutta saatanallinen. Ei. Telkkiä ei päästetä korkealle. Jumala on siitä pitänyt tähän asti huolen ja pitää varmasti vastakin. Ja hyvä on, jos pitää. Vaikka ei kai siinä pahaa olisi, jos Oki toimisi kerran ministerinä, kunhan hän vain hallitsisi Kristuksen hengessä. Ei, ei sittenkään. Se olisi kulkua tämän maailman juhlasaatossa. Voi sitä kiusaajaa, kun on vähällä saada minutkin, vanhan raihnaisen ihmisen kumartamaan edessään. Miten paljon se mahtaakaan tuota poikaa siihen riivata.

— Eikö sinun ole täällä vaikea lukea? On niin ruoankäryäkin.

— Ei. Täällä on niin kodikasta ja lämmintä.

Kodikasta ja lämmintä. Kuinka ne sanat hyväilevätkään sydäntä. On kuin jalat saisivat aivan uuden voiman kiertää ikuista rataansa ruokakaapilta hellan luo, hellan luota pöydän luo. Kunpa hän aina sanoisi noin.

— Kuulehan, Oki! Me ajattelimme isän kanssa mennä

rukoushuoneelle. Siellä on taas se Paju. Se hyvä puhuja. Olisi hauskaa, jos sinäkin tulisit.

— En tiedä, häiritsen vain siellä.

— Miten niin?

— No, ymmärräthän sinä sen. Tuijottavat silmät päästään minuun. Postineidit ja muut. Se olisi liian piinallista teillekin.

Äiti vaikenee. Sitä hän ei tullut lainkaan ottaneeksi huomioon. Se on totta. Kaikki tietävät, että Oki on erotettu koulusta. Olisi tosiaan tuskallista hänelle joutua kymmenien uteliaitten silmien maalitauluksi.

— Mutta enemmän tulee peljätä Jumalaa kuin ihmisiä.

Äiti hämmästyy sanojaan. Mistä ne tulivatkin? Hän ei niitä sanonut. Hänhän päätyi juuri ajatuksissaan samaan tulokseen kuin Oki ja oli yhä samaa mieltä. Eihän se vain ollut farisealainen fraasi, jonka petolliset huulet muovasivat kysymättä lupaa sydämeltä? Mutta — miksi Oki tuli niin hiljaiseksi? Satuttiko se sana häntä? Kyllä se sittenkin taisi olla Jumalasta.

— Tee nyt, miten parhaaksi katsot. Me menemme joka tapauksessa.

Marraskuinen raju sade tuntuu ulkona yltyvän. Väkevät tuulenpyörteet ryntäävät jostakin pimeästä ja ajavat edellään hurjasti putoavaa vesimassaa. Ikkunaruutu jaksaa töintuskin kestää niiden mieletöntä temmellystä. Tuleeko rakeita? Ei, vain syksyn pehmeää vettä ja kuitenkin niin kovaa, armotonta.

Oki unohtaa kirjansa ja hurmioituu katselemaan myrskyvirtojen kiivasta lentoa. Mitä kipeämmin taivas lyö porehtivaan ikkunaruutuun, sitä syvempi kodikkuus huokuu jostakin takaa, jostakin lieden ja äidin vaiheilta. Tuossa marraskuisen illan

rajuudessa on jotakin, mikä hurmaa, hurmaa ja viihdyttää. Mutta siinä on muutakin. Siinä on jotakin, mikä uuvuttaa ja masentaa. Oki ei voi sanoa, kumpaa se oikeastaan nyt tekee enemmän. Kodikkuus häviää aina välillä, ja sielu uppoaa jonnekin tyhjyyteen, jonnekin, mitä on vaikea määritellä.

— Mikä se oli?

— Ullakon ikkuna taisi taas irrota saranastaan. On se aikamoinen myrsky. Ette kai tällaisella ilmalla lähde rukoushuoneelle?

— Onhan minun vähän vaikea siellä kulkea. Pehmeää taitaa tie kovin olla. Mutta kyllä sittenkin yritän. Pajua kannattaa aina kuunnella.

Tuuli syöksyy mahtavan huminan saattamana murtamastaan aukosta ullakolle, soitattaa muutamassa hirrenkolossa palkeenkieltä, huokaisee pitkään orressa riippuvien pitovaatteiden seassa, kunnes tukehtuu johonkin homeiseen soppeen.

Ilkeältäpä tuntuu, melkein kuin pikkupoikana. Ei kai silloin, polvenkorkuisena, olisi paljon tajunnut iltahartauksien pahoista hengistä, ellei olisi kuullut niiden jähmettäviä ääniä ullakolta syysmyrskyjen aikaan. Ei tahtonut uni niinä öinä tulla silmään, ei, vaikka kuinka olisi korvansa tukkinut peitehuppuun. Kolkosti soivan oksapuun valitus kuului sinnekin, hiukan välillä tauoten, mutta sitten taas yltyen. Mutta jotakin kammottavaa liikkuu nytkin sisimmässä. Onko se pelkoa? Kaikkea sitä saa pelätä, jos tuollaista myrskyä. Ei, täytyy sentään lukeakin.

Enemmän tulee peljätä Jumalaa kuin... Oki ei voi estää niitä sanoja kuulumasta ullakon huminan takaa. Tottahan ne ovat, mutta ei mistään tule mitään, jos aina vain pelkää ja pelkää,

— Pelkoa, raukkamaista pelkoa on sekin, ettei uskalla näyttäytyä rukoushuoneella.

— Tietenkin. Omatuntohan se oli. Näytänpä sille, että uskallan.

Oki lyö kirjan vihaisesti kiinni ja kiirehtää kamariin.

— Älä nyt mene! Syödään kohta.

— Tulen kyllä. Ajattelin, jos sittenkin lähden rukoushuoneelle.

— Se on hauskaa.

He tarpovat niska kyyryssä vasten tuulta ja sadetta. On välillä päivitelty myrskyn rajuutta ja sitten vaiettu pitkäksi toviksi. Isä ponnistelee askeleen verran edellä kuin tuulta halkoakseen. Hän saattaa tehdä sen siksi, että Oki taluttaa nyt äitiä. Kirkonkylän kujat ovat autiot, ja tuulessa villisti heiluvat katulamput heittävät niille vuoroin valo-, vuoroin varjokimppujaan. On jo tultu apteekin luo, eikä ketään ole tullut vielä vastaan. Koululaisetkin tuntuvat nyt viihtyvän bokseissaan. Vai lienevätkö Mattssonin tallinsolassa sadetta pitämässä?

Äiti ottaa joka askeleen varovasti, peläten sadeveden kaivamia painanteita. Oki yrittää parhaalla tavalla tukea häntä, mutta huomaa tekevänsä sen haluttomasti. Ei auta, vaikka hän muistuttaa itseään siitä, että osaltaan hänen tähtensä äidin silmät ovat vuosien mittaan heikentyneet, ainaisesta yöneulomisesta ja muusta. Sielu murjottaa vain piinaansa: tämä ei ole miehekästä. Kunpa ei nyt vain kukaan yläluokkalainen tulisi vastaan.

Se ei ole pahin piina. Pahin on se, että sydän yleensä saattaa helliä sellaista ala-arvoista, rakkaudetonta ajatusta. Kuinka olen tällainen? Olen pyhän aatteeni rikkuri tässäkin.

— Oki!

— No.

— Ajattelin tässä, että kyllä Jumala on viime aikoina ollut sinulle hyvä. Olisit voinut joutua kokonaan erotetuksi koulusta. Pääsit yhdellä kuukaudella. Se oli Jumalan armoa. Ja vielä ihmeellisempää oli se Solinskan rahan saanti. Mistä olisimme kyenneet maksamaan sen tuhat markkaa, jonka hän vaati korvausta, elleivät sinun toverisi olisi suorittaneet keräystä. Sekin oli Jumalan käsittämätöntä armoa.

— Niin. Oki ei heti kuule, mitä vastaa. Hän huomaa kääntyvänsä juuri silloin katsomaan taakseen, ettei vain kukaan kuule äidin saarnaa. Vasta kun näkee pelkonsa aiheettomaksi, hän tajuaa sanoneensa „niin"

— Kelvoton vastaus! Pelkurin vastaus! ärtyilee omatunto.

Mitäpä siihen kykenee vastaan väittämään. Kunpa päästäisiin vain pian perille.

Kun käännytään suntion nurkalta koskikujalle, Leppiojan täti tulla kahistelee portistaan kantaen kirkkohameensa lievettä.

Iltaa! Ehtoota! Iltaa!

— Arvasinhan, ettei Telkän väki myrskystä välitä. Mitä teille kuuluu?

— Päivä kerrallaan eletään, tokaisee isä melkein kuivasti.

— Niin, niin, hämmentyy Sandra huomatessaan Okin. Ei nuorta herraa ole näkynytkään pitkään aikaan.

— Entä kuinka Sandra on jaksanut? Onko ollut paljon neulomisia? kiirehtää äiti.

Turha kysymys, ajattelee Oki. Niin pitkälle kuin hän muistaa, Sandra on aina vastannut samoin sanoin:

— Mikäpä veren armossa on jaksaissa.

Aivan oikein. Samana on pysynyt niin vastaus kuin äänikin. Okia melkein närkästyttää. Pitääkö nyt aina samaa hokea. Ja tokko Sandrakaan joka hetki jaksaa armosta elää.

Ihme, ellei kohta tule pastorin vuoro. Jokohan nyt?

— Hauska kuulla taas sitä Pajua. Se ei peitä ristiä eikä häpeä verta.

— Ei peitä, toistaa äiti. Eikä siihen pitäisi kenelläkään varaa olla.

— Ei pitäisi. Tuleekohan pastori? Se mies ei ole uskossa.

Oki panee ilokseen merkille, ettei satuta olemaan lampun alla. Hänen täytyy hymyillä, varsinkin, kun ei ole pitkään aikaan kuullut odottamaansa toista fraasia. Se ei ole uskossa. Mikä henkien erottaja se Sandra oikein luulee olevansa. Ainakin viisitoista vuotta on hokemaansa hokenut rukoushuoneelle mentäessä tai sieltä palattaessa.

— Ei, Sandra hyvä, meistä ei ole pastorin tuomareiksi. Uskollisesti hän ainakin työtään tekee.

Kas vain isää! Että uskaltaakin noin sanoa Sandralle. Eipä taida enää hänkään olla uskossa, kun Sandra seuraavan kerran portistaan kääntyy.

— Eihän Sandra mitään pahaa tarkoita, sovittelee äiti ja tarttuu Sandraa kainalosta. Hän tarkoitti vain sitä, ettei pastori saarnaa tarpeeksi verestä.

Ei osata puhua enää mitään. Onneksi rukoushuoneen portti on jo aivan edessä.

Kun he astuvat eteiseen, hulmahtaa vastaan rukoushuoneen ikuinen, tuttu tuoksu. Tuskinpa sitä niin muut huomaavat kuin Oki. Hän muistelee useimpiin lapsuusmuistoihin liitty-

vän jonkin erityisen tuoksun, joka saa sielun lämpenemään menneisyydestä. Leppiojan tädin samettipeitteiset tuolit leyhähtelivät aina omaa, erinomaisen hienontuntuista tuoksuaan. Rukoushuoneen tuoksu ei ollut lapsesta lainkaan niin hieno ja huumaava, mutta omalla tavallaan rakas tuoksu sekin oli. Mistä se tuoksu johtui, sitä ei Oki osannut silloin sanoa, eikä osaa nytkään. Siinä on kuin hiven rutikuivan hirren hajua, hiven homeen ummehtunutta henkeä, hiven märkien vaatteiden pistävää tunkkaa.

Kunnalliskodin risasieluinen Selma seisoo tapansa mukaan eteisen paloruiskun vieressä ja katselee tulijoita nauraen leveää, äänetöntä nauruaan. Alkulaulu on jo menossa, kun he astuvat saliin. Postineiti näkyy ensimmäiseksi kääntävän päätään ovea kohden katseessaan kärsimätön välke: Eivätkö ne telkkäläiset tulekaan? Täältä tullaan. Kymmenet päät seuraavat postineidin esimerkkiä. Siinä se Oki nyt on. Mahtaako osata edes katua tekoaan?

Ei osaa Oki ainakaan tänä hetkenä katua. Hän tuntee noussseensa aivan uuteen arvoluokkaan sen jälkeen, kun viimeksi täällä kävi. Ennen hän istui tavallisesti perällä suuren uunin kyljessä, hiljaisena ja huomaamattomana. Nyt jokainen huomaa vain hänet.

Paju parka, miettii Oki huomion häikäisemässä sielussaan. Ei taida sinusta kukaan tänä iltana välittää, niin hyvä puhuja kuin oletkin. Valitan.

Isä johtaa joukkonsa vakituiselle paikalleen neljänteen penkkiin ja nyökkäilee ilmeettömin kasvoin sinne tänne tuttaville. Laulu jatkuu yhä. Kymmenes säkeistö menossa, toteaa Oki

äidin avattua laulukirjan. Kyllä jaksavat laulaa. Säkeistö, pari sanoisi aivan saman asian.

Paju nousee saarnatuoliin, lukee loputtomalta vaikuttavan rukouksen ja alkaa hakea tekstiään.

Kohta pyörii tietenkin se vanha, iänikuinen saarnalevy, jota täällä ei ole hyvä uuteen muuttaa, jos mieli hyvissä kirjoissa, uskon kirjoissa pysyä. Jotkut ovat sitä yrittäneet, pastori ja ratavahti Terä ennen muita, mutta senjälkeen ei heitä ole erikoisemmin tänne toivottukaan. Luonnollisesti Paju varjelee itsensä sellaisilta ihmisoppien ja ihmistekojen salakareilta, joihin pastori on uskonlaivansa ajanut.

— Rakkaat sisaret ja veljet!

Radion säätiedoituksessa sanottiin eilisiltana tähän tapaan: „Skandinaviassa vallitsee matalapaine, joka liikkuu itää kohden ja aiheuttaa pitkällistä sadetta ja myrskyä, ensin Länsi-Suomessa ja sitten kautta maan. Tuulenvoima 8 beaufortia. Myrskyvaroitus kaikille laivoille."

— Alkaapa mielenkiintoisesti, miettii Oki pettyneenä. Pettyneenä siksi, ettei Paju taida sittenkään jäädä vaille huomiota tänä iltana.

— Me saimme tänä iltana tuolla kujilla jokainen huomata, että Ilmatieteellisen keskuslaitoksen säätiedoitus oli tällä kertaa aivan oikea. Länsi-Suomessa on nyt myrsky, väkevämpi kuin pitkiin aikoihin, ja me jokainen kannamme vaatteissamme sen myrskyn merkkejä. Mutta ystävät! Minulla on tässä edessäni eräs toinen säätiedoitus, vielä paljon vakavampi kuin se, jonka radiosta kuulimme. Se kuuluu näin:

„He ovat hyljänneet suoran tien, ovat eksyneet seuratessaan Bileamin, Beorin pojan tietä, tuon, joka rakasti vääryyden

palkkaa, mutta sai rikkomuksestaan ojennuksen: mykkä juhta puhui ihmisen äänellä ja esti profeetan mielettömyyden. Sellaiset ovat vedettömiä pilviä ja myrskytuulen ajamia hattaroita ja pimeyden synkeys on heille varattu."

Tämä on säätiedoitus taivaallisesta keskuslaitoksesta.

— Tyylivirhe, huvittuu Oki ja tuntee vahingoniloa.

— Eikä siellä koskaan erehdytä.

— Ei erehdytä, nyökkää Leppiojan Sandran pää.

— Tällä seudulla on se monta kertaa koettu. Kun Herra viime vuosisadan lopulla sytytti täällä evankeliumin tulet palamaan, silloin kävi myrsky, jonka merkkejä moni teistä vanhemmista vielä kantaa ruumiissaan. Synnin tie, Bileamin, Beorin pojan tie rupesi polttamaan jalkojen alla. Piti hakea parempaa, suorempaa tietä, joka antaisi suojaa taivaan ruhjovia myrskytuulia vastaan. Tuhatpäisin joukoin vaellettiin Herran sanan lähteille, ja siellä myrsky taukosi. Synnin pilvet alkoivat nopeasti hävitä taivaalta, ja evankeliumin aurinko alkoi paistaa täydeltä terältä yli koko tämän seudun. Kuinka riemullista aikaa se olikaan. Penikulmat muuttuivat silloin kilometreiksi, miltei metreiksi, kun kuljettiin läpi viiden kuuden seurakunnan suurille suvijuhlillemme.

Mutta miten nyt on? Mitä kertoo taivaallinen säätiedoitus tänä iltana meidän sielujemme hengellisestä säästä?

— Veren armosta eletään, kuuluu Sandra kuiskaavan äidille.

— Eihän se ennen niin palava usko ole vain muuttunut suun höpinäksi? pudottaa Paju äkkiä nyrkkinsä kirjalautaan kuin vastalauseeksi Sandran kuiskaukselle.

— Tämä on jotakin! ihastelee Oki. Paju ei siis kierräkään vanhaa levyä armosta. Tuota puhetta minäkin ymmärrän.

— Ajan merkit eivät lupaa hyvää. Eivät ole enää tuhannet liikkeellä. Nuoria on mukana vain pivollinen.

Oki katsoo Sandraa. Tämä on valahtanut aivan kalpeaksi. Ilma on tulvillaan säikähdystä ja närkästystä: Tällaiseenko Paju luulee meidän tyytyvän? Joko hänkin sotkeutuu lain verkkoon? Onko saatana tehnyt jo hänestäkin ihmisvanhurskauden saarnamiehen?

— Miksi kulkevat nuoret tämän maailman teitä? Kristus kysyy sitä tänä iltana meiltä. Kysyy ennen kaikkea teiltä, isät ja äidit. Meillä ei ole varaa syyttää vain ajan kevyttä henkeä siitä. Varmaan syy on myös siinä, ettemme me vanhempi väki ole osanneet johtaa heitä heidän sielujensa myrskystä evankeliumin suloiseen auringonpaisteeseen.

Äiti kopeloi laukustaan nenäliinaa. Isä tuijottaa kivettyneenä ja hajamielisenä jonnekin ulos, pimeään. Oki näkee kaiken sen tarvitsematta katsoa heihin. Hän painaa päänsä alas. Niskassa polttaa kymmenien katseiden ilkeä tuli. Silmät eivät näe taakse ja kuitenkin näkevät. Postineiti katsoo varmasti Sandraan, Sandra vääntäytyy kurkkaamaan räätälinrouvaan, räätälinrouva nyökyttelee kätilölle.

— Arvasinhan, mitä tästä tulisi. Miksi sittenkin lähdin, tuskailee Oki ja hiertää nenäliinaa hiestyvissä sormissaan. Minä ansaitsen kyllä tämän. Tuhannesti ansaitsen. Mutta että äidin ja isän täytyy tuossa hävetä huonoa kasvatusta, se on jo liikaa. He ovat ainakin tehneet kaikkensa. Tuskinpa moni näistä rukoushuoneen ystävistä sitä epäileekään. Mutta että tuon Pajun pitikin nyt ottaa nuoriso puheeksi. Tahtomattaankin jokainen sovittaa sen puheen vain meihin. Kunpa tämä kiirastuli jo loppuisi! Turha toivo. Vastahan hän alkoi.

— Jospa Herran ei vain täytyisi tänä iltana sanoa meille: Te olette olleet vedettömiä pilviä, myrskytuulen ajamia hattaroita. Te olette kyllä antaneet evankeliumin auringon lämmittää itseänne, mutta ette ole ottaneet vastaan taivaan kastetta levittääksenne sitä kuloontuneille vainioille. Siksi teistä on tullut kuivia pilviä.

— Lakijumalisuutta, puristelee Leppiojan täti tyytymättömänä päätään.

— Uskovakin voi elää Bileamin eksytyksessä. Muistellaanpa, mikä hänen eksytyksensä oli.

Oki huomaa rauhoittuvansa. Pajun kuvaus Bileamista ja hänen puhuvasta aasistaan valtaa hänet. Hän ei ole sitä ennen kuullut. Olipa merkillinen tarina. Sitä kuunteli aivan lystikseen. Sanoisi nyt amenensa.

Ei sano Paju vielä pitkään aikaan amenta.

— Bileamilla on ollut paljon veljiä, jotka ovat yrittäneet aasillaan ratsastaa tämän maailman onneen. Mutta Herra on sulkenut monilta heistä tien. On ohjannut aasin niin ahtaaseen solaan, ettei se ole päässyt eteenpäin, ei vaikka ratsastaja olisi miten sitä lyönyt ja piiskannut. Niin hän on tehnyt kai kaikille meistä. Vai olisiko täällä joku, joka on vielä niin voimansa tunnossa, että uskoo kykenevänsä ajamaan omin päin Mooabin kultalinnoihin? Jos on, tahdon sanoa hänelle: Et pääse pitkälle sillä tiellä. Herra lyö vielä sekä juhtasi että sinut niin maahan, ettet voi muuta kuin huutaa rakasta Vapahtajaa avuksesi. Jeesus on täällä läsnä tänäkin iltana vain siksi, että hän etsii kelvottomia Bileameja, joille oma tie on käynyt voittamattoman ahtaaksi ja jotka kaipaavat anteeksiantamuksen rauhaa ja iloa.

— Arvasinhan! Ei Paju ole lain verkossa, loistavat Leppiojan tädin silmät. Arvasinhan. Muuten vain peloitteli.

— Nyt vasta alkaa se vanha, ikuinen levy. Miksi ei lopettanut silloin, kun aasi putosi polvilleen?

Oki pelästyy ajatustaan. Eihän se vain ollut rienausta? Mutta minkä sille mahdan — en ymmärrä, miksi siitä armosta pitää aina hokea. Ja verestä. Bileamia ymmärrän. Hän oli ihanteellinen mies, aatteen mies, joka kerran erehtyi kuten minäkin. Enkeli sulki rangaistukseksi häneltä tien, ja Bileam putosi polvilleen vuorisolaan. Polvilleen on minutkin lyöty, ja se kai riittää.

Mutta missä on Gerda? Gerda! Olisikohan sade lakannut ja näkisin hänet kävelemässä. Kunpa näkisin.

VII LUKU.

Joulukuu oli saapunut pitkine pimeineen. Kirkonkylän elämä oli palautunut entisiin, harmaisiin uomiinsa. Ajettiin arjen yksitoikkoisissa, pakkasen kovettamissa raiteissa. Solinskan lihakoju loisti puhtaan valkoisena torin kupeessa. Leski oli sen vast'ikään maalauttanut, olipa laitattanut sen katolle kauasnäkyvän kyltinkin: Lihapuoti. Om. Ida Solin & Poika. Komealta puoti nyt näytti väärinpiirretystä S:stään huolimatta. Kullervo seisoi entistä tärkeämpänä ja touhukkaampana luukkupöytänsä takana ja loi silloin tällöin makkaroita paperiin kääriessään kyräilevän katseen ohi vaeltaviin koulupoikiin. Milloin ei ilmestynyt asiakkaita, hän istahti kamiinansa ääreen ja ahmi joutessaan jonkin aukeaman Marxin „Pääomaa"

Lokakuinen nöyryytys oli hionut hänen kasvoilleen entistä kireämmät piirteet, ja silmissä paloi aikaisempaa syvempi aatteen tuli. Oli monesti tehnyt mieli jotenkin kostaa kärsitty vääryys. Helposti se olisi käynyt päinsä, tehtaan pojat kun olivat tarjoutuneet tarvittaessa apumiehiksi. Mutta joka kerta, kun teki suunnitelmaa, jokin ääni, sydämestäkö lie tullut, jäähdytteli tunteiden lieskan ja murahteli tyytymättömänä: Ei kannata. Ei kannata. Toisinaan taas oli kuin isä-vainaan kärsivä hahmo olisi seissyt lihatukin ääressä ja katsellut kammoten veristä teurastuskirvestä. Älä tee niinkuin minä! Joka miekkaan tarttuu, se miekkaan hukkuu. Niin hänen mykkä hahmonsa puhui. Kuinka kipeää se näky tekikään. Tahtomattakin kasvojen

kovuus suli, ja sydämeen kohosi jotakin pehmeää, miltei suloista tuskaa. Isä oli hyvä mies, oli äiti monesti kertonut. Kullervo ei sitä koskaan ollut saattanut kokea, mutta hän tunsi, että isä oli hyvä. Isä vihasi riitaa, viinaa ja kivääriä, oli äiti myös kertonut. Kullervo ei sitä koskaan ollut kokenut, mutta hän tunsi, että niin oli. Hän tunsi sen varsinkin illoin pysähtyessään huoneessaan isän nuoruudenkuvan ääreen. Isän silmistä loisti vastaan joka kerta merkillinen lämpö ja tyyni, tosin hieman alakuloinen rauha. Ja hänen ruskea solmionsa, naurettavan korkean, kovan valkoisen kauluksen ympäri vetäisty — sekin oli käynyt kuvaa katsellessa niin rakkaaksi. Siinä oli jotakin huoletonta ja hullunkurista, jotakin siitä auvosta, jota kerran olisi pitänyt saada isän polvella kokea, mutta jota ei saanut. Isän henki — hellyyden henki — väreili kuitenkin vanhan risaisen lipaston vaiheilla, ja siksi sillä paikalla oli hyvä viipyä, kun huolet painoivat.

Valokuva oli omalta osaltaan tukahduttanut koston uuvuttavia ajatuksia. Sen edessä tuntui niin vaikealta vihata. Taistele työväen aatteen puolesta, poikani. Taistele, mutta älä tahraa käsiäsi vereen. Niin hän näytti kuiskaavan.

Isän hauta oli kunnantalon takana pienessä metsäsaarekkeessa. Kymmenkunta punaista heitä siellä makasi rinta rinnan, missä järjestyksessä, siitä ei ollut täyttä varmuutta. Miksi hän makasi siellä? Tuskin kului päivää, ettei se kysymys noussut mieleen. Hänen ei olisi tarvinnut siellä olla. Hän olisi saattanut nyt hoitaa teurashankinnat, jos . . . Jos. Siihen sanaan sairaankiihkeä, selvyyttä etsivä ajatus yhä uudestaan raukesi. Isää ei olisi ammuttu, oli äiti kertonut, ellei hän itse olisi vapaaehtoisesti mennyt niiden kymmenen riviin. Hänet oli kyllä marssitettu tois-

ten mukana metsäsaarekkeeseen, mutta vähää ennen kuin kiväärit nousivat, paikalle vaahtosi ratsu. Lähetti valkoisten esikunnasta kiirehti ilmoittamaan, että teurastaja Solin oli armahdettu joittenkin esiintulleiden lieventävien asianhaarojen vuoksi.

— Antakaa armahdus kivääreillänne! En tahdo palata. Ampukaa!

Joku tähtäävistä laukaisi. Vartiopäällikkö ryntäsi ampujan luo, tempasi kiväärin hänen kädestään, mutta kaikki oli jo myöhäistä. Samassa kajahti yhdeksän muun kiväärin yhteislaukaus. He olivat lähteneet.

Miksi hän ei tahtonut palata? Siihen eivät äiti ja poika koskaan saaneet vastausta. Se kysymys viilsi kuukaudesta ja vuodesta toiseen tuskaisia verihaavoja heidän sieluunsa. Katuiko isä, että hän, joka vihasi kivääriä, kuitenkin tarttui siihen? Tunsiko hän tahranneensa sielunsa, eikä siksi katsonut voivansa enää palata kotiin? Vai murtiko hänet se, että hän näki aatteensa luhistuvan hautaan.

Kullervo oli miettinyt tajunsa turraksi kaikkea tätä. Hän oppi vihaamaan kivääriä yli kaiken. Hänkin tahtoi taistella, mutta taistella ilman reikärautaa ja luoteja. Taistella nuoren rintansa herkkäsytytteisellä ruudilla. Jo lapsena hän oli pingoittanut lihaksensa taisteluun. Taistelijalla täytyy olla teräskasvot, hän silloin ajatteli. Hän sai ne kasvot. Hän tuijotti ne itselleen. Mutta terässuonten läpi virtasi sittenkin vain lapsen herkkä veri. Hän ei pitänyt viinasta eikä tappelusta niinkuin toiset, tehtaalla tiiltä polttavat toverit. Kumpiakin hän oli maistanut, mutta mieltymättä. Hän kaipasi jotakin korkeampaa. Työväen aatetta ei voiteta viinalla. Siihen hän yhä uudestaan päätyi ja joi taas kirjojensa huumaa kohotakseen sen

avulla todellisen taistelijan ylevään korkeuteen. „Pääoma" oli hänen raamattunsa. Se täytti ne tyhjiöt, joihin sielu joskus puutosi, nimenomaan niinä päivinä, kun kauppa kävi huonosti ja täytyi kauan kuunnella hiljaisuutta. Se hiljaisuus joskus piinasi, joskus virvoitti. Lokakuisen ilkityön jälkeen Kullervo omisti entistä enemmän joutohetkensä uusien suunnitelmien laatimiseen. Silloin hiljaisuus oli ystävä, varoittava ja neuvova ystävä. Oli toinenkin ystävä, suutarin Kalle, joka tämän tästä poikkesi lihakojun kyljelle juttelemaan. Hän oli tiilikerhon itseoikeutettu etsivä, tarkkavainuinen kuin koira, joka aina ensimmäisenä haistoi, missä porvarinnulikkain haaska lemusi. Kullervo ei tehnyt yhtään suunnitelmaa kuulematta ensin häntä. Kalle oli Kullervolle yhtä tärkeä kuin tehtaan pojille tytöt, tärkeämpikin.

Eräänä joulukuisena aamuna Kalle taas pyrähti lestinsä ääreltä kojulle. Ilme oli tavallista tärkeämpi.

— Jotain uutta on tulossa, alkoi hän salaperäisenä.

— Mitä? Onko Telkän yökaarti taas...

— Odotahan. Olin eilen kunnankirjastossa. Telkän poika ja Korven Martti hakivat siellä innokkaasti jotakin kirjaa ja löysivätkin lopulta. Arvaatko, mikä se oli?

— Hitlerin „Taisteluni" tietenkin.

— Väärin arvasit. Se oli Marxin „Pääoma".

— Oho. Jo nyt jotakin. Mitä konnankoukkuja ne oikein mahtavat suunnitella?

— Kysy sitä minulta. Piilouduin pensaaseen kunnantalon tien varteen ja sieltä sen kuulin. Aikovat järjestää väittelytilaisuuden ja haastavat meidät sinne.

— Hyvä on. Kyllä tullaan. Mutta tiedätkö, mitä se mer-

kitsee? Se merkitsee, että tehtaan poikien on jätettävä tytöt ja viina ja ruvettava lukemaan. Kiivaasti sittenkin.

— Niin kai. Terve taas. Isä on kohmelossa. En uskalla viipyä.

Kullervo nojaa ryntäillään lihapöytään ja tuijottaa kauan kirkkokujalle, jolle viime yönä on satanut ensi lumi. Mattssonin suuri bernhardilainen tallustelee laiskasti kohti säästöpankin tallinsolaa. Saurenska juoksee Mäntyselle. Jossakin kolisevat työkärryt. Kullervo tuskin huomaa kaikkea sitä. Katse hamuileee näkymättömiä aatteen taivaita, joille nyt on ilmestynyt uusi myrskypilvi, pahempi kenties kuin koskaan ennen.

— Senkin hyväkkäät: Muuttavat taktiikkaa. Tekeytyvät tietenkin nyt työväen hyviksi ystäviksi, kun epäonnistuivat yöjuoksussaan. Ovat kai oivaltaneet, että vihollinen on tuhottava sen omin asein. Yrittäkää vain! Ei tule onnistumaan. Mutta sisukas, tosi sisukas on se Telkän Osku. Taitaa olla vaarallisempi kuin mitä olen halunnut uskoa. Olisi luullut koulusta erottamisen vieneen sisun, mutta ei siltä näytä. Samana on pysynyt. Asetta vain on vaihtanut.

Kullervo herää äkkiä epämiellyttävään toteamukseen. Sydän, jonka Kallen uutinen hetki sitten oli tehnyt vellovaksi noidankattilaksi, on täysin jäähtynyt. Okin, pahimman vihollisen kuva ei millään tavoin kykene sen liemiä tulistamaan. Mitä kirottua? Tällainen ei sovi taistelijalle, ei. Porvarille se saa sopia, mutta ei proletaarille.

— Mikä minun on? En ole oma itseni. Minun täytyy vihata — aatteen nimessä — vihata. Miksi olen tällainen, kaksimielinen miehenkuvatus?

Jäähtynyt, vireä sisin löytää yllättävän äkkiä vastauksen. Se kiertää salamannopeasti syksyn muistojen harmaata nauhaa ja pysähdyttää sen erääseen lokakuiseen iltaan.

Kullervo palaa tiilikerhon kokouksesta, kun hän porstuassa havahtuu äkkiä äidin kiihkeään sanatulvaan. Kenelle hän nyt noin? „Sellaisia herroja te, koulupojat, olette, niitä porvarien pahimpia sikiöitä. Kuljette tuolla kujilla mahtavina kuin kuninkaat ja syljeksitte, kun työläisen näette. Mutta kyllä siitä vielä tulee loppu. Sen vannon."

Oskuko? Voi sitä äitiä. Hyvä, että on kiivas, mutta kun luikkaa taas niin, että Mäntyselle asti varmasti kuuluu.

Kullervo pujahtaa keittiöön ja jää henkeä pidätellen kuuntelemaan, mitä Osku — hänen se täytyy olla — vastaa.

— Loppu siitä vielä tulee. Jouduitpa sinäkin kiinni. Ei köyhää kansaa kostotta kiusata.

— Enkä joutunut. Vapaaehtoisesti ilmoittauduin rehtorille.

Äiti tuntuu hämmentyvän.

— Vapaaehtoisesti . .

— No, mitäpä siitä. Se on oikeastaan sivuseikka. Mutta vaikka teinkin niin katalasti teille kuin tein, en ikinä ole halunnut enkä halua sylkeä työläistä. Luulen, että rakastan työläistä enemmän kuin porvaria.

Muistojen nauha katkeaa. Se ei ole kyennyt piirtämään sitä, mitä sitten seurasi. Kullervo muistaa vain, että jokin näkymätön, raju voima kiidätti hänet yli kynnyksen. Hän juoksi kuin ruhjova, ruumiiton henki yli narskuvan permannon. Kaikki ympärillä oli niin epätodellista, tuttua ja kuitenkin etäistä.

Jokin tulinen käsi kohosi sivulla, pingottui kipeyteen asti, kunnes putosi äkkiä — ja herposi.

He seisoivat kasvotusten. Oki tuijotti siinä edessä jähmettynein, kostein silmin. Korva leiskui tulessa. Sen iskun täytyi tehdä kipeää. Mutta hän ei ilmettään muuttanut, ei nostanut kättään kostolyöntiin. Tuijotti vain teräksisin, kostein silmin lyöjäänsä.

— Se oli piinallinen hetki, muistelee Kullervo. Sisin jäähtyi silloinkin epämiellyttävän äkkiä. Jotakin lamauttavaa virtasi jäseniin. Minä olen vain työläinen, sivistymätön työläinen. Minä löin sitä, joka on minua paljon viisaampi.

Että sen alemmuudentunteen pitikin taas siihen tuokioon pyrähtää. Peli oli menetetty. Voittaja oli Oki, varsinkin sen odottamattoman sanan jälkeen: Kiitos! Ansaitsin sen. Ansaitsin sen työläiskädestä.

Mitä auttoi siinä enää huulten laimea itsepuolustus: Vai rakkaudeksi teikäläiset sitä kutsuvat. Ei mitään, koska se tuli voimattomasta, alemmuuttaan murjottavasta sydämestä.

Ja sitten äiti heltyi itkemään. Se oli kruunu kaikelle nöyryytykselle. Taistelija mykkä, taistelijan äiti vain tavallinen, hysteerinen nainen.

Se lokakuinen muisto raivostuttaa Kullervoa, ties kuinka monennen kerran. Mutta Okia hän ei sittenkään kykene vihaamaan. Hän oli luvattoman rehti. Hän oli taistelija, jossa oli kylliksi miestä tunnustamaan erehdykset. Hänen katseensa oli herpaisevan puhdas ja kirkas. Hänen kätensä puristus porstuan ovella oli lämmittävän luja. Kuinka hän, korkeasti oppinut, kohta ylioppilas, saattoi niin nöyrästi kumartaa punakaartilai-

sen leskelle? Ilman merkkiäkään teeskentelystä. Ja ihmeellisintä kaikesta: kuinka hän vapaaehtoisesti tunnusti syyllisyytensä.

— Voi tulimmaista! Millaiseksi hempeäksi akaksi olen muuttumassa. Siitä on tultava loppu. Luukku kiinni ja „talolle."
Siellä olen taas oma itseni, luja, raudanluja proletaaritaistelija.

VIII LUKU.

Koulun joululoma lähestyi nopeasti. Luokilla oli kokeita miltei joka päivä, ja niiden pinteessä tuskin ennätti huomaamaan ajanrattaan vinhaa kulkua. Kohta koittavan loman virvoittava henki leyhähteli jo kuitenkin tervalle tuoksuvissa käytävissä ja ummehtuneissa, talviväsymystään torkkuvissa luokkahuoneissa.

Oki oli palannut „syyslomaltaan" ja kipuili muiden mukana koepapereittensa ääressä. Hän oli poissaolonsa aikana tehnyt olan takaa työtä pysyäkseen toisten matkassa, mutta ensi päivät koulussa osoittivat, että yhtä ja toista tiedonvajausta oli sittenkin ehtinyt tulla. Oli pakko aloittaa yöluku, jos mieli selvitä joulukokeista, jopa luopua päivän rakkaimmasta nautinnosta, iltakävelystä kirkonkylän pääkujalla. Se ei ollut hauskaa. Monta kertaa piti kuin ruoskien ajaa itsensä kirjojen ääreen. Alinomaa ajatukset karkasivat haaveiden suviseen ilmakehään, eikä ollut helppoa palata sieltä jonnekin logaritmien karmivan yksitotisiin tiheikköihin. Sillä siellä korkealla, yläpuolella kaiken ajan ja paikan, yläpuolella historian, matematiikan ja uskonnon, odotti aina yhtä ihana, yhtä suloinen olento, Gerda.

Odottiko Gerda todella? Niin, sitä Okikin monta kertaa kyseli tuskaisena itseltään. Usein tuntui siltä, että hän omin lupinsa vain kiipesi Jaakobin tikapuitaan Gerdan taivaaseen. Yhtä riemuisana sielu kuitenkin joka päivä lähti sille matkalleen, lähti siitä huolimatta, että jotkut ilkeät enkelit silloin tällöin saapuivat häiritsemään sen lekottelua taivaan uuvuttavassa läm-

mössä, jopa tarttuivat toisinaan siihen ja syöksivät sen takaisin joulukuisen maan pimeyteen.

Muisto Käärmelehdosta oli eräs sellainen musta enkeli. — Miksi silloin aikoessani pyytää häntä kävelylle teeskentelin? „Se oli ihan mitätöntä." Mennä nyt sanomaan sellaista elämänsä suurimmasta toiveesta. Miten sen voi enää tehdä tyhjäksi? Ja jos voikin, mitä sitten, jos Gerda — sanoo rakastavansa jotakuta muuta, jotakin Leipzigin Fritziä?

Se ajatus ei vain paiskannut pimeyteen. Se särki tikapuutkin, särki ne palasiksi.

Toinen musta enkeli vyörytteli alemmuuden lyijynraskasta laavaa yli haaveksivan mielen. Hän on lääkärin tytär. Tavoittamaton sinulle, kerta kaikkiaan tavoittamaton. Se enkeli salli olla taivaassa, mutta teki sen helvetiksi.

Oki oli syksyn kuluessa niin paljon ajatellut Gerdaa, ettei hän lopulta kyennyt sanomaan, mikä hänen taivasnäyissään oli unta, mikä totta. He näkivät toisensa joka päivä koulun käytävällä mennessään väliajalla ottamaan vaatteitaan naulakosta. He huusivat hei'nsä, mutta sen pitemmälle puhe ei koskaan päässyt. Oki oli huomaavinaan, että Gerda hymysi joskus odottavaa hymyä, mutta juuri, kun hän aikoi jotakin sanoa, silloin musta enkeli kuiskasi taas: „Hän on lääkärin tyttö." — Se riitti. Oki huomasi punastuvansa ja läksi juoksemaan suinpäin alas portaita poikien pihamaalle.

Aivan sellaista ei kuitenkaan sattunut enää joulukuussa Okin palattua rangaistuslomaltaan. Alemmuuden musta enkeli ryöpytti tosin silloinkin laavaansa, mutta Oki jaksoi paremmin kuin koskaan ennen taistella sitä vastaan, jopa nauraa sille vasten kasvoja. Syy tähän muutokseen oli siinä, että Oki oli mar-

raskuussa noussut aivan uuteen arvoluokkaan koko kirkonkylässä. Hänestä oli äkkiä tullut se merkkihenkilö, josta kaikki puhuivat. Myös tohtori ja rouva Gerkvik puhuivat. Sitä Oki usein tyydytyksellä ajatteli. Missä tahansa hän liikkui, kaikkialta katsottiin häneen, ja tämän tästä kuului jostakin kuiskaus: siinä se nyt on, se Telkän Oskari. Milloin se kuului ohiajavien maalaisten rattailta, milloin taas aukijääneestä myymälänovesta, milloin mistäkin. Ei Oki voinut sille mitään, että hän hekumoi sellaisesta huomiosta, ei, vaikka omatunto joskus muistuttikin sen olevan tyhjää iloa. Bileamin aasi puhutteli häntä pari päivää, mutta sitten sekin hävisi ahtaaseen vuorisolaansa takaisin eikä sen koommin palannut. Beorin pojan nöyrtyminen, joka Pajun kuvaamana oli hetken vaikuttanut tavoiteltavalta ja ihanteelliselta, maistui sittenkin liian naiselliselta hempeydeltä kovan kohtalon edessä, epämiehekkäältä, elämänkielteiseltä heikkoudelta. Eikö parasta nöyryyttä ollut juuri se, jota hän oli Solinilla osoittanut: seistä pystyssäpäin, ottaa kiihtymättä vastaan ansaittu isku ja sovittaa rikos, mikäli voi.

Oli epämiellyttävää todeta, etteivät kaikki toverit heti jaksaneet hyväksyä hänen menettelyään. He pitivät kyllä toisaalta tosi miehen tekona sitä, että Oki oli ottanut yksin vastuun tapahtuneesta. Mutta aatetta ei olisi sittenkään saanut heidän mielestään panna alttiiksi näin suurelle nöyryytykselle. Sen kuukauden aikana, jonka Oki oli erotettuna, näidenkin toverien mielipiteet muuttuivat kuitenkin Okille suosiollisiksi, varsinkin kun saatiin tietää, että Okin tunnustus oli pelastanut tiilitehtaan lakolta ja rehtorin kouluhallituksen nuhteilta.

Kunnian sädekehän saattamana Oki siis palasi kouluun. Ihailevin katsein pojat, varsinkin alaluokkalaiset, seurasivat häntä

pihalla ja käytävillä. Olipa niissä katseissa pieni kateudenkin välke: kunpa minäkin tulisin noin huomatuksi! Kaikki tämä nosti Okin uuteen ilmapiiriin, jossa oli hyvä, liian hyvä hengittää. Koko olemus miehistyi, askel kävi varmaksi, ja kuinka usein hän löysikään itsensä säälimästä opettajiaan ja tovereitaan. Heitä ei kirkonkylä huomannut. Ei edes rehtoria, joka kuitenkin oli tehnyt kunniakkaan päivätyön tällä seudulla.

Oli vain yksi, jota hänen ei tarvinnut sääliä. Se oli Gerda. Kun hän kuudennen luokan naulakon ääressä asetteli päähänsä uutta, ihanan pehmeää talvilakkiaan, joka oli valkoinen kuin ensi lumi, Oki tunsi kohoavansa talviseen taivaaseen. Se taivas ei ollut enää niin tavoittamattomissa kuin ennen. Hehän olivat nyt kumpikin niitä, joita ei tarvinnut sääliä, vaan joihin katsottiin ylöspäin.

Oki rohkeni jo vaihtaa jonkun sanankin Gerdan kanssa, laskeutua hänen kanssaan alas portaita väliajalle, jopa nauraa punastumatta. Mutta alemmuuden musta enkeli liihoitteli sittenkin yhä jossakin lähettyvillä ja kuiskaili: Varo nöyryytystä. Hän on lääkärin tyttö.

Että hänen pitääkin olla lääkärin tyttö. Tai ei: on ihanaa, että hän on lääkärin tyttö. Ettei tarvitse eikä voi sääliä häntä.

On sunnuntaiaamu. Toissapäivänä pidettiin kahdeksannessa viimeiset kokeet ja vahtimestarin kertoman mukaan opettajat kokoontuvat huomenna, maanantaina, päättämään numeroista. Oki on noussut tavallista aikaisemmin. Kamariin kääntynyt auringon valokeilako hänet herätti, vaiko se vapautumisen riemu, joka jo eilen valtasi hänet ikuisten kokeiden päättymisen vuoksi? Epäilemättä niillä molemmilla oli osuutensa siihen, että Oki jo kahdeksan tietämissä hypähti virkkuna vuoteeltaan. Mutta

ellei Gerda olisi ollut kyseessä, hän tuskin olisi vielä malttanut jättää vuoteen suloista pehmeyttä. Varsinkaan, kun yöt jo kuukauden päivät olivat olleet sietämättömän lyhyitä, vain kuin muutaman minuutin marssitaukoja penikulmien raskaalla taipaleella.

Oki pukeutuu kuumeisella kiireellä uuteen tummansiniseen hiihtopukuunsa ja ryntää sitten ikkunan luo. Huone on kiristyvän pakkasen jäljiltä kylmä, mutta hän tuskin huomaa sitä. Katse hamuaa ensimmäiseksi ruudun takaa heikosti hohtavaa Celsiusta. —15. Erinomaista. Varmasti loistava keli. Eilisiltana nukkumaan mennessä satoi vielä kevyttä vitilunta. Kuinka silloin peloittaakaan, ettei sade lakkaisi aamuksi. Mutta lakkasipa.

Gerda, sunnuntai, joululoma. Mikä riemun rypäs. Mikä autuas kolmisointu. Yksikin niistä riittäisi — vähään tottuneelle.

Merkillistä, miten taitavasti sielu valaakaan ne kolme juhlasanaa yhdeksi ainoaksi, herkästi ryöppyäväksi tunneaalloksi, aalloksi, jonka harja lyö korkealle joulukuun sineen ja jonka pisaroissa välkehtivät aamuauringon säteet.

Tuossa puutarhan alla on Purojoen uoma, sen kyljellä varovasti rantaan taipuvat vainiot. Tuossa, pajusaarekkeen kainalossa, harmaa rantasauna ja sen vierellä punainen venelato. Mikä muistojen verraton näky.

Näin sen pitää käydä. He nousevat pajusaarekkeen kummulle, antavat suksien liukua yli vainion sihisevän sängen, pysähtyvät rantaan, kurkistavat talviteloilleen kaatunutta venettä, istahtavat pesutuvan portaalle ja huumautuvat saunanoen pehmeästä tuoksusta. Tulee kylmä. Räppänästä hulmahtaa lauan-

tailämpimän viehkeä, houkutteleva hengähdys. . Ei — ei sinne. Ei koskaan. He jatkavat matkaa. Kipuavat saunapolun latua, kääntyvät hakaportista, ilkamoivat Raskin perheen ikkunaan, sujahtavat kuusikkoon, hiihtävät, nauravat, hiihtävät.

— Entä Anja?

Oki havahtuu. Ei ole mieluisaa huomata, että matkassa onkin kolmas. Haaveiden rannattomille aavoille eksynyt ajatus putoaa ahdistavan alas, arkeen, epävarmuuteen, pettymykseen. Hänhän ei tulekaan yksin..

Ties kuinka monennen kerran ajatus pysähtyy eiliseen.

Oli tultu väliajalta. Silloin se tapahtui, odottamattomana, hämäännyttävänä. Gerda juoksi pehmein jaloin, hulmuavin hiuksin läpi luokan.

Juoksi, juoksi aivan kohti. Minulleko asiaa? Ei. Anjan luo seisahtui:

— Tuletko huomenna hiihtämään?

— Miksikä ei. Missä tavataan?

— Vaikka kunnantalon luona.

— Selvä. Ja milloin?

— Klo 9.

— Hyvä. Hiihdetään kansakoulun luo ja siitä Villasuolle.

— Sopii. Oki, me poikkeamme sitten teille kylään. Saammeko?

— Sa—saatte. Tulkaa vain.

Ja sitten hän taas juoksi, juoksi pois pehmein enkelin jaloin, tukassa sininen diademi.

Mitä, jos suunnitelma ei toteudukaan? Jos he päättävätkin äkkiä lähteä toiseen suuntaan, vaikkapa yli Purojärven selän Huhdalle. Ei, se ei saa tapahtua. Odotan kunnantalon metsä-

saarekkeessa. Kun tytöt lähtevät liikkeelle, lasken alas jokijäälle. He eivät näe minua. Mattssonin lahtivajan luona kipuan jokitörmälle. Hiihdän lujaa yli vainion. Olen aamulenkillä. Satumme yht'aikaa lahtikujan käänteeseen. Siitä vie latu pajusaarekkeeseen. Mutta Anja? Miten saan hänet pois? En millään. No, pikku juttu. Seuraavalla kerralla ei häntä enää ole harmina. Mutta osaapa olla ihana ilma. Ihan pitäisi Jumalaa kiittää. Aamurukouskin jäi taas lukematta. No, ennättäähän sen illalla.

Ikkunan ääressä on peili. Oki pysähtyy sen ääreen ja kohentelee sinisen kaulahuivin solmuja. Noin sen pitää olla. Kunpa nyt vain pysyisi.

Mutta mitä solmio auttaa, ellei hän muuten pidä.

Oki ei ole koskaan erikoisemmin rakastanut peiliä. Kauimmin hän viipyi sen äärellä toisluokkalaisena pisamanaamana yrittäessään veden, vaseliinin ja äidin vanhan „täikamman" avustuksella luoda pystytukkaa. Isompana peili on usein tuntunut hänestä vain välttämättömältä pahalta, jonka edessä hänen ei kannata aikaa tuhlata. Joskus hän on pannut huvittuneena merkille, että peili, oli se miten kallis tahansa, on aina valheellinen, jollakin tavoin kaksimielinen. Toisinaan se näyttää tarkkailijalle vain hänen kauniit piirteensä, toisinaan vain epämiellyttävät piirteet, harvemmin molemmat yht'aikaa. Tai ehkä se ei olekaan peilin syy, vaan sielun, joka mielivaltaisesti, tunnelmiensa mukaan, värittää peilin luomaa kuvaa.

Oli miten oli, nyt Oki viihtyy tavallista pitempään kuvansa ääressä. Ei hän erittele sieluntilojaan. Hän toteaa mielihyväkseen, että Oskari Telkkä on tänään yllättävän hauskan näköinen. Hänen korvansa ovat kyllä nyt kuten ennenkin aavis-

tuksen verran liian suuret. Nenän huippu on nyt kuten ennenkin luvattoman pysty ja näppyläinen. Mutta kokonaisnäky on sittenkin miellyttävä. Ei siitä pääse minnekään.

Mitä kertoikaan Korven Martti kerran siskonsa sanoneen hänestä: „Toverikunnan tytöt pitävät Okista. Hänellä on niin sielukkaat kasvot ja miehekäs ryhti"

Kuinka hyvää se arvostelu silloin tekikään, silloin kuudennen syksyllä, jolloin ei jaksanut uskoa, että kukaan tyttö hänestä välittäisi. Senjälkeen alemmuudentunteen musta enkeli ei enää ulkonäöstä tohtinut pitkään puhua.

Oki sipaisee vielä kuritonta hiuskarvaa päälaella järjestykseen ja lähtee hiljaa vihellellen keittiöön, josta hulmahtelee väkevä kahvin tuoksu.

— No, mitä sinä aiot? Et nuku edes silloin, kun saat. Loppu sinusta sillä tavalla tulee.

— Eikö hiihtokin ole tärkeää?

— No, onhan se. Mutta kenen kanssa lähdet? Et kai vain yksin?

— En. Menen Anjan kanssa — ja tohtorin Gerdakin kai tulee.

— Vai Anjan kanssa, hymyää äiti. Onhan se kiltti tyttö, uskovaisen kodin tyttö. Mene sitten vain. Martti soitti illalla; et tainnut olla kotona.

— En. Milloin hän tulee?

— Luennot yliopistossa päättyvät kymmenentenä päivänä. Hän sanoi tulevansa viikon kuluttua. On kai tenttejä vielä siihen asti.

— Se on mukavaa. Ei, kyllä minun täytyy lähteä.

— Ethän juonut kuin yhden kupillisen. Mitä sinä niin vähän? Muista olla mies.

Hän antaa suksiensa lentää alas puutarhan rinnettä joenrantaan ja oikaisee yli vainioiden Mattssonin lahtivajalle. Siihen hän hetkeksi seisahtaa ja sallii kirkonkylän aurinkoisen kuvan viihdyttää itseään. Vasemmalta kuuluu kosken ikuinen, surumielinen kohina. Sen takaa punottaa tiilitehtaan korkea savupiippu ja hohtaa meijerin valkoinen, rapattu pääty. Suoraan edessä kyyhöttää unelias kirkonkylä huurteisten mäntyjensä lomassa. Tuolla on kestikievari korkeine kuisteineen, tuolla vanha puukirkko patakattoineen, tuossa vainioiden laidassa kunnantalon pitkä sammalenharmaa päärivi. Tuossa, Mäkäräkallion juuressa, rehtorin talo. Sen takana metsän peitossa luikertelee valtatie, jonka varressa on koulu, tori ja Gerkvikin talo. Eiköhän tuo musta savu, viivasuoraan taivasta kohti kohoava, olekin Gerkvikiltä? Mitä Gerda mahtaa nyt tehdä? Jokohan on pihamaalla ja sitoo suksia jalkaansa? Kuinka kaunis hän lieneekään hiihtopuvussaan?

— Muista olla mies!

Nuo äidin sanat ovat koko ajan keittiön kynnykseltä tähän lahtivajan kummulle asti seuranneet Okia. Ne pakottivat sukset vinhaan, riemukkaaseen lentoon puutarhan ahteessa. Ne täyttivät käsivarret pingottavalla voimalla vainion sänkiladulla. Ne hypähtelivät sauvojen lumipyörteissä ja kimaltelivat kuin teräs hangen jäähileessä.

— Muista olla mies!

Okin on pitänyt hetkittäin hymyillä niille sanoille. Nehän voisi tulkita miltei miten vain. Hänelle on kyllä päivänselvää,

mitä äiti tarkoitti, mutta sittenkään hän ei pääse sanoista eroon. Lahtivajan kummulla ne erikoisesti puhuttelevat.

Mitä cikeastaan merkitsee olla mies? Ja olenko todellinen mies?

Hlan pohtima ja yön viimeistelemä suunnitelma levittäytyy eteen viimeistä tarkastusta varten. Se on huolella tehty. Siinä ei ole jätetty mitään sattuman varaan. On huomioitu sekin, että he, Anja ja Gerda, eivät lähdekään jokiuoman latua, vaan hiihtävät ensin valtatietä ja poikkeavat sitten sille ladulle, joka vie koulun haasta Villasuolle. On laskettu aika, milloin tytöt saapuvat Raskin torpalle. On keksitty luontevat sanat niin lahtikujan veräjää kuin kouluhaan porttia varten. Kaikki on rakennettu vain yhden, taitavasti kätketyn väitteen varaan: hän, Oki, ei ole mitään suunnitellut. Kohtalo on sen tehnyt.

Olettamus, sekin kai pitää olla, on kyllä hatara, mutta sen täytyy nyt päteä: tytöt uskovat hänen olevan tavallisella aamuhiihdolla.

— Muista olla mies!

Ne sanat eivät tunnu lainkaan sopivan tähän geometriseen suunnitelmaan. Ne repivät pirstaksi järjen taidokkaat luonnokset ja tuovat sieluun oudon epävarman tyhjyyden.

Onko se miehen laatima suunnitelma?

Oki istahtaa jäiselle kannolle katajapensaiden suojaan. Sydän on niin vaisu ja innoton. Omatunto on tyytymätön, enemmänkin, se on ärtynyt. Eikö koko suunnitelma ole loppujen lopuksi vain ala-arvoinen näytelmäharjoitus?

— Jossa pääosaa esittää tuhattaituri saatana.

— Ole hiljaa, omatunto. En tarvitse sinua.

Se on näytelmäharjoitus. Se on geometriaa, jonka sekä olettamus että väite ovat valhetta. Se ei ole miehen suunnitelma. Sen on tehnyt raukka. Sen on tehnyt varas, joka pensaan suojasta kurkistaa ihanan punaposkista omenaa. En tahdo olla sellainen. En tahdo toista kertaa taistella pimeän turvin. Minä lähden kotiin. Olkoot mokomat.

— Lähden kotiin. Niin muutkin raukat sanovat.

— En lähdekään. Saat nähdä, omatunto, etten ole raukka. Hiihdän heti Gerdan luo ja sanon suoraan, että kaipaan häntä, että rakastan, jumaloin häntä ja että siksi tulin.

Oki survaisee suksensa liikkeelle, laskettaa selkä kyyryssä kumpumäen ja lähtee teräksisin lihaksin survomaan läpi paksun hangen kunnantalon portille. Hän ei uskalla ajatella, ei tuntea mitään. Hän tahtoo olla mies, joka ei pelkää edes nöyryytyksistä pahinta, häviötä rakkauden portilla. Alas luihu pakoilu! Eläköön rehti taistelu!

Onko hän jo tullut? Ruumis virittyy suloiseen odotukseen. On. Siinä Gerda on valkoisena ja häikäisevänä kuin nuori, huurteinen koivu joulukuisessa lehdossa. Hän on irrottanut sukset jaloistaan, istuutunut kunnantalon vanhan luhdin kynnykselle ja tömistelee siinä siroista jaloistaan lunta porraspuulle.

Voiko ihminen olla noin kaunis? Okin huumaantunut sielu hämmästyy.

Sydämen nopeasti eteenpäin soluvasta kuvavirrasta erottuu äkkiä eräs kuva, Rafaellon „Sikstiiniläinen madonna", jota viime taidehistorian tunnilla katseltiin. Sitä kuvaa kuuluu ylistetyn, mutta hän, Oki, ei ylistä. Madonna ei ole koskaan vastannut hänen ihannettaan. Madonnassa on hänen mielestään

jotakin kiiltokuvan kyllästyttävästä täydellisyydestä, kauneutta, joka on liian ylimaallista, liian pyhää tähän maailmaan.

Gerda — hän ei ole madonna. Hän on enemmän kuin madonna. Tyttö, jonka olemus porehtii ajallisen rakkauden täydellisyyttä, rakkautta, jota alemmuuden soissa rypenyt sielu jaksaa tajuta ja palvoa.

— Hei! Miten tarkenet siinä istua?

— Ei minun ole yhtään kylmä. Hiihdin niin kovaa tänne. Odotan Anjaa.

Mistä nyt jatkaa? Oki käy neuvottomaksi. Hän ei ole lainkaan miettinyt sanoja tällaiseen hetkeen. Hän on korjaavinaan sidettä. Onneksi Gerdalla on sanottavaa.

— Kuinka sinä näin aikaisin olet päässyt ylös?

— No — ajattelin, että hiihto on parasta lepoa kokeiden jälkeen.

— Raukka, itkee omatunto.

— Niin onkin. Mutta missä Anja mahtaa viipyä? Kellohan on jo yli yhdeksän.

Oki ei vastaa. Hän katsoo arastellen hiihtolakkinsa alta ylös kynnykselle. Katseet tapaavat äkkiä, mutta loittonevat yhtä nopeasti kuin ovat toisensa löytäneet. Hän tuijottaa avuttomana suksien kärkiin. Ei, tämä hiljaisuus ei voi eikä saa jatkua.

— Kuule, Gerda.

— No.

— Pidätkö sinä kauheana sellaista ihmistä, joka valehtelee?

— En tiedä... Pidätkö sinä sitten?

— Pidän ja en pidä.

— Ei kai molempia voi tehdä. Ja kuka on sitten sinulle jotakin valehdellut?

— Minä itse.

— Sinä? naurahtaa Gerda. Valehdellut itsellesi?

— Niin ja myös sinulle.

— Puhutpa merkillisiä. En minä ainakaan ole sellaista huomannut.

— Et kai. Muistatko, kun seisoimme syksyllä siellä Huhdan tallin luona ja minä lupasin kysyä sinulta jotakin?

— Muistan ja olen tarpeeksi ihmetellyt, mitä se olisi voinut olla. Sinähän sanoit: „Se on niin mitätöntä."

Okin on vaikea hillitä riemuaan. Gerda muistaa siis kaiken, jopa sanat.

Okin ilo loppuu kuitenkin lyhyeen. Aivan takaa, Kaivokujan käänteestä, kuuluu sauvanaulojen kirskahtelua ja suksen onttoa paukahtelua tallattuun tiehen. Anja.

— Kuule! Tule mukaan. Ehkä voit sanoa sen myöhemmin.

Oki nostaa jälleen katseensa luhdin portaalle, jota Gerda juuri laskeutuu. Hän ei anna enää katseensa paeta. Hän tuntee saaneensa luvan katsoa, ja hän katsoo, katsoo utuisin, avoimin, kaipaavin silmin. Gerda punastuu ja juoksee suksilleen.

— Kylläpä osasit viipyä.

— Kuule! Tulin vain sanomaan, että äiti on sairas. En voikaan lähteä.

— Voi sentään. Mutta minkä sille mahtaa. Täytyy kai mennä sitten kotiin.

— Oki! Sinähän olet tullut kuin tilauksesta. Menkää te.

Oki ei vastaa. Hänen suupielessään väräjää teennäisen vaisu hymy. Hän takoo sauvalla jäistä kiveä kuin purkaakseen sii-

hen koko riuduttavan ihanan ja samalla kertaa tuskaisen odotuksensa.

— Tehdään sitten niin. Lähdetkö, Oki?

Gerdako niin kysyi? Gerda.

— Tottakai lähden.

Hän ei enää tao kiveä. Hän on saanut luvan hymyillä onnellista hymyä.

— — —

Gerda vilkaisee kelloaan.

— Onko se mahdollista? Me olemme hiihtäneet jo toista tuntia.

— Niin olemme. Koska sinun pitää olla kotona?

— Klo 12. Meillä syödään silloin aamiainen.

— Hyvä. Kyllä siksi ennätämme. Vihosaarihan on heti tuon niemen takana. Vai mitä?

— Niin on.

Gerda aukoo nyt vuorostaan latua luistavaan, mutta vajottavaan vitilumeen, jota öinen tuuli on lennättänyt pitkiksi, hiekkasärkkien kaltaisiksi harjanteiksi.

— Anna sentään minun tehdä latua. Se on sinulle liian raskasta.

— Mitä vielä. Sanon kyllä, jos alan väsyä.

Oki taipuu. Rauhallisin mielin hän ei sitä tee. — Muista olla mies!

He vaikenevat toviksi. Aurinko, joka hetki sitten himmeni, välähtää taas esiin pilvenraosta. Lumikiteet välkkyvät kuin tuhannet pienen pienet perhoset leikkisivät selällä ja räpyttelisivät hopeasiipiään. Vaarojen rinteeltä, jostakin ikihonkien juu-

relta, kohoavat siniset savukiehkurat. Torppiako siellä vai metsämiesten rakovalkeita? Kaiketi molempia.

Voiko elämä sittenkin tarjota ei vain pettymystä, vaan myös tällaista täyttymystä, yli odotusten käyvää täyttymystä? Oki ei uskalla antaa vastausta hämmästelevälle sydämelleen. Kaikessa siinä, mitä on tapahtunut, on jotakin niin herkkää ja haurasta, ettei hän rohkene sallia edes ajatustensa tulkita sitä. On paras pysyä vain hiljaa siinä tajuttomassa ja tahdottomassa elämisen riemussa, joka nyt on vallannut olennon. Onhan koko matka luhdin portaalta tänne Huhdan Vihosaaren liepeille asti ollut jotakin, jossa ei ylpeällä järjellä ole pienintäkään osuutta. Joku salattu väkevä voima on johtanut kaiken pienintä piirtoa myöten. Ei se ole voinut olla voima, vaan persoonallinen, yliajallinen käsi, joka on laatinut suunnitelman kaikesta tästä. Ensin se käsi repi pirstaksi eilisiltaisen suunnitelman, repi siksi, että se oli valheellisen järjen suunnitelma. Se ei sallinut Anjan tulla mukaan. Se ei sallinut heidän suksiensa kääntyä jokiuoman ladulle. Se ohjasi ne Purojärven jäälle. Ja kuinka hyvä, että ohjasi. Kotoranta, sen punainen venelato ja musta rantasauna, ne Gerdan on nähtävä vasta keskisuven väriloistossa, kun ranta paistaa rentukoista, kun vene odottaa neitseellisen kaislan reunassa, kun auringon tuli palaa saunan kynnyskivessä.

Kunpa saisi edes sormellaan hyväillä tuota vaaleaa, pehmeästi aaltoilevaa tukkaa! Ei, kunpa saisi oikein painaa päänsä sitä vasten, sulkea silmänsä ja olla siinä hiljaa kauan

Mutta ratkaiseva sanahan on vielä sanomatta. Miten hyvä, että Anja tuli ja keskeytti sen. Miten hyvä, ettei Gerda ole sitä vielä kysynyt. Kummallista, kuinka paljon on löytynyt puheltavaa täällä Huhdan selällä. Ensin keskusteltiin kokeista.

Gerda sanoi pelkäävänsä ehtoja matematiikassa. Kunpa saisikin. Siinä tapauksessa hänen täytyisi käydä suvella usein kirkonkylässä.

— Millaista oli Saksassa?

Se oli seuraava puheenaihe, josta vasta äsken luovuttiin Gerdan lopetettua haltioituneen kuvauksensa. Mahtaisi olla ihanaa päästä kerran ulkomaille.

— Oliko Leipzigin kaupunginlääkäri Waldilla, jonka luona Gerda asui, lapsia?

Se kysymys oli koko syksyn polttanut Okia ja nostattanut sydämeen lamaannuttavaa pelkoa.

Vain yksi tytär, Gerdaa vuotta vanhempi, siis oli. Ei poikia. Hyvä.

— Kävikö Waldilla paljon vieraita?

Se oli toinen varovasti pyöritelty kysymys, johon hän oli pelännyt kuulla vastausta. Ei ollut käynyt. Se rauhoitti.

— Asuiko lähellä samanikäisiä poikia?

Se kysymys oli jo kihonnut huulille, mutta hän ennätti — mikä onni — nielaista sen, ennenkuin puki sanoiksi. Se kysymys olisi pilannut kaiken. Pitäisi käydä postineidiltä kysymässä, kirjoittaako joku Leipzigin poika Gerdalle. Mutta tokko Gerda olisi niin välittömästi kertonut kaikesta, jos hänellä olisi siellä joku.

On varmasti suurenmoista olla rikkaan lääkärin lapsi. Ei tarvitse rypeä alemmuudentunteen suossa, ei vaivaantua ristiriitojen mustista enkeleistä. — Mitä oikeutta minulla oikeastaan on hiihtää noin täydellisen, nöyryyttävän täydellisen tytön seurassa? Mutta hänhän kehoitti lähtemään. Niin hän teki. Vaikene, tyhmä järki. Ellei minulla olekaan muuta oikeutta hiih-

tää tässä, on kai minulla ainakin lupa olla hänen mitätön, levoton varjonsa hangella. Iloitsen siitäkin. Tuskin muuksi minua on tarkoitettukaan. Vain onnellisten mustaksi, yliherkäksi, ahnaasti kintereillä kiitäväksi varjoksi.

— Perillä ollaan.

Oki tuskin kuulee Gerdan iloista huudahdusta. Hän elää sen huudon, elää sen osana siitä hämäännyttävästä, koko ruumiin juovuttavasta tunnelmasta, joka värehtii Vihosaaren hiekkaisessa poukamassa, sen venesillassa ja sen punaisessa rantasaunassa. Viholinnan naavainen seinä vilkahtaa ylhäältä kummulta lumeen nääntyvien kuusten lomasta. Oki ei enää tahdo nähdä lunta. Vaistomaisesti hän sulkee silmänsä antaakseen sisimmän katsella kaikkea tätä selällä uivan veneensä tuhdolta. Siellä hän viime suvena jo eli tämän hetken, saavuttamattomalta tuntuneen hetken. Hän näki valkoisen hellekypärän hohtavan kalaverkkojen vaiheilla. Se oli tohtori. Hänen näkemisensä täytti koko poukaman hartaalla, palvovalla kunnioituksella, josta jopa vaivainen kalasumppu sai osansa. Sisäkkö perkasi kallionkourussa kaloja. Gerda nousi vedestä saunaportaalle ja istahti sen paahteeseen. Silmä ei erottanut yksityiskohtia, vain ääriviivat kaikesta siitä. Mutta sen, mihin ei katse yltänyt, sen tavoitti sielu.

Oki ei saata estää pienen alakuloisuuden virin tuloa, kun ajatus viivähtää suven näyssä. Miksi nyt pitää olla talvi, nyt, jolloin he viimeinkin ovat vain kahden?

— Olisipa nyt kesä.

Mitä, onko Gerda odottanut jotakin samanlaista?

— Si — sitä minäkin juuri ajattelin, pääsee Okilta luvatto-

man iloisesti. Saisi kalastaakin, lisää hän laimentaakseen varomattomien huulten kuuluttamaa salaisuutta.

Gerda irrottaa siteensä, nostaa sukset saunan seinämälle ja juoksee samassa umpihankea kohti huvilaa.

— Tule!

Sanoisipa vielä kerran. Niin ihanaa sanaa Oki ei koskaan ole kuullut.

Mutta hän ei sittenkään juokse. Hän tarpoo hitaasti kumpupolkua. Edessä näkyvät maailman rakkaimmat ja pehmeimmät jäljet. Vievätkö ne aina näin — ylöspäin?

He seisovat verannalla, jonka kyljessä rahisee jäätynyt villiviini.

— Kyllä sinä olet onnellinen, kun isäsi on voinut rakentaa teille tällaisen linnan, kaksikin linnaa.

— Niin. Kyllähän minä olen onnellinen.

Onnellinen? Mitä hän mahtoi sanaansa sisällyttää? Eihän vain Leipzigissä —.

— Minä melkein kadehdin sinua, kun suvella olin kalassa tuolla Tulisaaren kortteen reunassa.

— Kadehdit? Ei kai sinulla ole sellaiseen syytä. Onhan — onhan sinulla aate. Minulla ei ole sitä.

— Aate? Hm!

— Eikö sinua peloittanut tunnustaa rehtorille?

— Peloittihan se vähän.

— Tiedätkö, mitä meidän isä sanoi, kun kuuli siitä?

— No?

— Se oli reilun pojan teko.

— Sanoiko hän niin, . .

Odottamaton sana mykistää Okin. Hän aivan hekumoi riemussaan. Polku vie siis yhä ylemmäksi. Ehkä hän, tohtori, antaa sittenkin kerran suostumuksensa siihen, että he, Gerda ja hän . . . Ei. Ei uskalla ajatella sellaista. Se olisi liian ihanaa. Oki terästää liian hymyileviksi käyneet kasvonsa.

— Oletko vielä pahoillasi, ettei Anja lähtenytkään mukaasi?

— Kuinka olisin? Tulithan sinä.

— Mitä sinä minusta

— Kuule, joko sinä nyt sanot sen, mitä aioit Huhdassa kysyä?

Oki ei vastaa. Hän tuijottaa järvelle, jonka lakeaa pitkin kiitää auringon kohdanneen pilven vireä varjo. Eikö siinä kiidäkin vain hänen oma henkensä, hauras, pelokas ja riemuinen henki? Pakenee auringon sokaisevaa valoa. Ei, ei ole vielä tullut se hetki, että hän voisi kaiken kertoa. Sanat ovat kyllä valmiina, aivan huulten kynnyksellä, mutta niiltä puuttuvat vielä täyden, sokean haltioitumisen pehmeät perhossiivet. Vain ne voivat kantaa perille, Gerdan sielun pyörryttävään suveen.

Gerda tömistelee lumisia jalkojaan verannan pilariin saadakseen ne lämpenemään ja vilkaisee arasti vaikenevaa Okia. Oki ryöpyttää hajamielisenä lunta kaidepuulta hankeen ja vastaa omituisen ristiriitaisin, vältteleviin katsein.

— Gerda!

— No!

— Sinun korvasihan on aivan valkoinen. Olet varmasti jäädyttänyt sen.

— En kai?

— Katso peilistäsi.

Gerda katsoo. Vihoselän kirpeä vihuri on tosiaan vaatinut eräveronsa. Korvat ovat turrat ja verettömät.

— Ota nopeasti lunta.

Oki vapautuu nyt tuijotuksestaan. Hän saattaa jälleen katsoa tyttöä yhtä avoimesti ja luonnollisesti kuin luhdin portaalla Anjan saapuessa.

Jokin kiihkeänraju, riipaiseva toive valtaa äkkiä hänet. Hän ei voi sitä tarkkaan määritellä. Hän ainakin pelkää kadottavansa joskus sielunsa harsonhauraan ihmekuvan. Siksi hän tahtoo nyt vangita sen. Hän tahtoo sitoa sen johonkin, joka pysyy silloinkin, kun tyttöä ei enää ole. Mutta miten vaikeaa se onkaan. Miten vaikeaa heikon ihmisajatuksen onkaan pukea näkyvän todellisuuden pukuun sitä, joka on ylimaallinen ilmestys, rakkautta. Kuinka paljon sitä onkin yritetty, enemmän kai kuin mitään muuta tässä elämässä, eikö jokainen ilmaisu ole sittenkin jäänyt vain likiarvoihin, vain kalpeiksi jäljennöksiksi Jumalan mestariluomasta. Olkoon vaikeaa. Tuo kuva on vangittava. Hän vangitsee hymyn kevätpuron hohtavaan, iloaan pärskyvään laineeseen. Hän vangitsee katseen Villasuon ruskeasilmäiseen, ikävöivään lampeen, jota hän jo lapsena jaksoi katsoa uupumukseen asti. Hän vangitsee aaltoilevan hiusmeren myöhäissuven vaalenneisiin elovainioihin.

— Eiköhän se jo riitä?

Oki naurahtaa. Kykenikö Gerda lukemaan hänen ajatuksensa? Ei tietenkään.

— Tuskin se vielä riittää. Eiväthän ne niin vähästä —.

— En jaksa enää. Käteni ovat aivan jäykät jo.

— Kuule! Uskaltaisitko antaa minun jatkaa — — —.

— En tiedä —. Mehän tunnemme niin vähän toisiamme.

— Se on totta. Eikä lisäksi olisi arvollinenkaan sitä tekemään.

Gerda käy vakavaksi ja painaa katseensa alas. Mutta vain hetkeksi. Pian hän nostaa rakkaat silmänsä. Ne ovat ujommat kuin koskaan, mutta myös lämpöisemmät kuin koskaan.

— Sinä olet arvollinen.

Oki ei kykene enää määrittelemään, mitä hänessä tapahtuu. Jotakin ennen kokematonta se on. Riemua, pyörryttävään korkeuteen kohoavaa. Lämpöä, hukuttavaa lämpöä. Rajua voimaa, alemmuuden patoaman virran väkivaltaista, mieletöntä ryskettä särkyneissä padoissa.

— Muista olla mies!

Ei äiti turhaan niin sanonut, häivähtää ajatuksissa. Tässä olisi enemmän kuin mahdollisuus olla epämiehekäs. Mutta siihen ei hänellä, Okilla, ole mitään halua. Tässä ei ole eikä saa olla ajatuksenkaan verran mitään sopimatonta, ei liioin tungettelevaa. Gerda on lumikukka, kukka, jota vain puhdas käsi saa koskettaa.

— En sittenkään tahdo sitä. Minusta tuntuu, että jokin salattu voima on kuljettanut minua tänään. Se voima on murskannut minun omat suunnitelmani ja antanut tilalle jotakin paljon parempaa. En uskalla tehdä mitään omin luvin, koska voin siten menettää sen, mitä juuri nyt omistan.

— Luulen ymmärtäväni, mitä tarkoitat. Ja iloitsen siitä, ettet sinä ole niinkuin monet muut, Oki. Minä kunnioitan sinua.

— Onko se totta?

— On. On turvallista olla sinun kanssasi kahden. En pelkää sinua.

— Minä olen liian onnellinen, kun sanot niin. Jos et pelkää, anna minun edes hetken pitää kättäsi

Gerda ei epäröi sallia sitä.

— Pidätkö sinä näyttelemisestä?

— Näyttelemisestä? Miksi sitä nyt kysyt, nauraa Oki, mutta tajuaa samassa Gerdan ajatuksen.

— En. Vihaan sitä. Periaatteeni on, että vain köyhät sielut näyttelevät, sellaiset, joilla ei ole muuta menetettävää kuin tyhjä mitättömyytensä.

— Mitä tarkoitat? katsoo Gerda pehmein, utuisin silmin.

— Tarkoitan sitä, että joka ei uskalla näyttää rehellisesti ja avoimesti sisintään, hän on pelkuri. Hän perustaa onnensa laskelmoinnin valheolettamuksiin, olettamuksiin, joiden typeryyden täytyy kerran tulla ilmi. En tiedä, mutta minusta tuntuu siltä, ettei todellinen rakkaus siedä teatterinaamareita.

— Sinähän puhut aivan vastoin sitä, mitä tavallisesti opetetaan. Eikö kaikissa kirjoissa sanota, ettei saa heti paljastaa tunteitaan.

— Kirjoissa on paljon muutakin hulluutta. Jos kaksi ihmistä on luotu toisilleen, ei siinä näytteleminen mitään vaikuta. Minun käsittääkseni rakkaus on ylimaallinen ilmestys, jota ihminen ei itse koskaan voi luoda. Hän voi vain tuhota sen. Oletko samaa mieltä?

— Olen. En minä ole sitä osannut niin syvällisesti ajatella kuin sinä. Mutta minä tunnen, ettei sinun seurassasi tarvitse teeskennellä. Minä tahtoisin olla nyt vain oma itseni, luonnollinen, pelkäämättä huomista.

— Oma itsesi. Kuinka osasit käyttää juuri sitä sanaa, jonka

kanssa minä olen koko syksyn kamppaillut. No — mitä toivomuksia sinun kunnianarvoisella omalla itselläsi nyt on?

— Että kerrot loppuun sen — — —.

— Huhdan — — —?

— Sen.

Oki on valmis. Ei tarvitse enää epäröidä. Tie Gerdan sydämeen on avoin. Siellä odotetaan suven lämpimin perhossiivin saapuvia sanoja. Siellä tunnetaan jo niiden lähestyminen. Siellä aavistetaan niiden tuoma viesti, mutta siellä ikävöidään sittenkin lopullista varmuutta.

— Miksi et sanonut tätä ennen, Oki? Sinähän näyttelit.

— Niin. Olin itse se pelkuri, josta äsken puhuin. Mutta tänään en voinut enää olla.

— Emmekö lähde nyt hiihtämään kotiinpäin. Nyt kun kaikki on parhainta.

— Lähdetään.

Oki ei saa viimeiseen sanaansa enää tunnekylläisen sielunsa täyttä hyväksymistä. Hän on äkkiä käynyt ahneeksi onnessaan ja haluaisi päästä vielä korkeammalle, täyttymyksen vuorenhuipulle asti. Mutta eikö taas kuulukin äidin sana: „Ole mies!"

Se tekee helpommaksi juoksun alas polkua suksille.

— Gerda on oikeassa, kuiskaa järki.

— Niin on, vahvistaa omatunto.

JUOKSUHAUTOJEN KASVATTI

IX LUKU.

Oki nojaa ryntäillään juoksuhaudan hiekkaseinään ja tähystää harhailevin, etäisin katsein Tuhokukkulan laelta alas laaksoon. Siellä, käsikranaatin heittämän etäisyydellä, on matalaa varpua kasvava kuiva nummi, jolta sota on vienyt omistajan. Se on nyt ei kenenkään maa, jonka laidoilla polveilee piikkilankaeste juhlallisine paaluriveineen. Vasemmalla, kranaattien pirstoman mäntymetsikön takana, läikähtelee metsälampi, jonka sineen aamuauringon säteet loihtivat häikäisevän kirkkaita, iloisesti vilkuttavia hopeatähtiä. Jostakin kaislan reunasta pyrähtää lentoon rääköttävä sorsaparvi levottomasti havistaen siipiään.

Tuhokukkulan liepeillä on kohta kolmen viikon ajan ollut poikkeuksellisen hiljaista. Arveluttavan hiljaista. Yksinäinen kranaatti vain on silloin tällöin viheltänyt avaruudessa; konekivääri on kätköstään tikuttanut lyhyen sarjansa. „Rintamiltamme ei mitään uutta ilmoitettavaa." Kerran päämajan tiedonanto on pätenyt Tuhokukkulankin kohdalta. Yleensä se ei ole sitä tehnyt. „Rintamillamme päivä kului rauhallisesti" ei ole juuri koskaan aikaisemmin sopinut tilannetiedoitukseksi tukikohta Telkästä. Etenemisvaiheen ajoista tähän asti se on ollut koko puolustuslohkon vaikein kohta, todellinen tuhokukkula, jonka reunoilla on käyty toinen toistaan verisemmät taistelut ja jonka yltä kalman etova löyhkä on tuskin päiväksikään kaikonnut. „Tästä kukkulasta taistellaan viimeiseen mieheen. Jos se menetetään, koko puolustussuunnitelma pettää." Tämä divisioonan

komentajan jokin viikko sitten lausuma sana ei ollut Okille mitään uutta. Hän tietää kokemuksesta liiankin hyvin, että Tuhokukkulasta ei ole varaa luopua, se kun suojaa tärkeää huoltotietä. Kaksi kertaa on jouduttu siitä perääntymään, mutta teräksisin vastaiskuin on palattu. Vain Oki ja alikersantti Lundgren ovat enää jäljellä niistä miehistä, jotka lähes kolme vuotta sitten kaivoivat ensimmäiset suojakuopat tälle harjanteelle. Muut on kannettu pois juoksuhaudoista, kuka hautaan, kuka sairaalaan. Nuoret sileäkasvoiset alokkaat ovat kerta toisensa perästä astuneet heidän tilalleen ja ottaneet heidän ampumakuoppansa vanhentuakseen, parroittuakseen ja seuratakseen pian niitä, jotka eivät koskaan palanneet.

Kuinka herkästi menneen elämän värikäs kuvanauha juokseekaan silmien ohitse tällaisena varhaissuven aamuna. Katse, joka vuodesta toiseen, kuukaudesta toiseen on kiertänyt samaa lohdutonta rataansa veren, ruudin ja tomun likaamassa varvikossa tai vastapäisen harjanteen hyvin naamioidussa pesäkeketjussa, vapautuu äkkiä tuijotuksestaan. Sen jähmeä, miltei kammottava jännityksen kiilto katoaa hetkeksi, ja jotakin pehmeää ja leppoisaa virtaa tilalle.

— Taivas on laskeutunut helvettiin. Siihen ajatukseen Oki kiteyttää sen virvoittavan näyn, joka juoksuhaudan reunalta avautuu nyt hänen eteensä. Nummen keskellä kasvava pajurypäs, jonka alkukevään kiivaat tulitaistelut raiskasivat riipottaviksi oksantyngiksi, on kohtaloaan uhmaten työntänyt varrestaan uuden suvisen vehreyden. Kranaattien myllertämästä rantaliejusta paistavat voinkeltaiset rentukat. Esteen piikkisäleisiin on hämähäkki kutonut öisen verkkonsa. Jostakin takaa, ke-

sannolle jääneen ruispellon otsalta, kuuluu koukkujalkaisen heinäsirkan kotoisa raksutus.

On kuin kerran, kauan sitten, kun juostiin paahtunein lapsenjaloin aamukasteista polkua rantasaunalle. Saunan mustalla kyljellä, räppänän alla, kukki tuomi ja hengitti huumaansa yli punaisen veneladon. Purojen törmä punotti mansikkain ja tervakukkain ensi tulessa. Jossakin kahisi vapiseva kaisla sorsaparven etsiessä suojaa sen tiheiköstä. Ja kaiken yllä väreili avaruuden kylläinen sunnuntailämpö ja valo. Silloin eli vielä Katrikin. Martilla oli uusi purjevene. Liisa oli lomalla seminaarista. Äidillä oli terveet silmät. Isällä ei ollut velkaa pankkiin.

Oki havahtuu pikakiväärin vihaiseen räiskeeseen, joka loppuu yhtä nopeasti kuin on alkanutkin. Mitä Mäntykummulla, naapuritukikohdassa, mahtaa olla tekeillä? Katse saa entisen kiillon ja kiertää taas ikuisen ratansa. Ilmeisesti vahingonlaukaus. Heikko tuulenviri tulla liplattaa yli metsälammen pinnan ja pyrähtää samassa ohi Tuhokukkulan. Sen hengessä tuoksuu varvikon tympeä veri. Kuinka monta heitä siellä lieneekään? kysyy soturin turra mieli.

Oki vapautuu nopeasti sattuneesta häiriöstä. Lentopommin ruhjoman koivun riisteillä hyppii peipponen ja laulaa muistojen kuvat jälleen herkkään lentoon.

Pihamaalta kuuluu kansakoululaisten joka-aamuista melskettä. Isä ottaa paksun vihkopinkan ja katoaa sitten luokkaan vievästä ovesta. Raskin ukko känsäisine raatajakäsineen astuu hakaportista. Kunnanvaivaisten joukko laahustaa alakuloisena ja vaiteliaana kuin vankikolonna työhön pellolleen vain Höpsö-Selman silloin tällöin heretessä älyttömään nauruun. Leppiojan

Sandran ikkunasta kuuluu ompelukoneen leppeä hyrinä. Romppainen hymyää makeaa hymyään liikkeensä kynnyksellä. Postineiti juoksee Saurenille. Toverikunnalla on illanvietto, ohjelmassa m.m. Oskari Telkän puhe aiheesta: „Bonooninen kivi." Tohtori Gerkvikillä on uusi Packard. Gerda opettelee ajamaan. Rukoushuoneen pihamaalla pidetään suuret hengelliset laulujuhlat. On ikävää, laulu ei tavoita sydäntä: Gerda on huvilalla. Naapuripitäjän kirkolla on kansallinen suurjuhla. Puhujana m.m. koululainen Oskari Telkkä. Innostusta, väkevää laulua, aploodimyrskyä, kunnian humala kotimatkalla ja kotona. Jälleen ehdot matematiikassa. Gerda on matkustanut Leipzigiin. Solinskan lihakoju putoaa ryskyen koskeen. Sanomalehti „Vasara" otsikoi jättiläisotsikoin: „Inhottava ilkityö — — —:n kirkonkylässä. Pääsyyllinen kiihkokoululainen Oskari Telkkä." Gerda ja Jussi eivät ole olleet yhdessä. Gerdalla on uusi valkoinen turkki. Liisa on saanut opettajanpaikan Helsingistä, Martti korkean arvosanan laudaturtyöstään. Oskari Telkkä erotetaan kuukaudeksi koulusta.

Sen viiden vuoden aikana, jona Oki on kantanut yhtämittaisesti asetakkia, nuoruusmuistot ovat kiertyneet vahvaksi sekaiseksi vyyhdeksi, jota sielu ei kykene enää ilman väkivaltaa purkamaan. Tämän tästä se katkaisee sotkeutuneen langan ja alkaa kierron uudesta kohdasta vyyhteä. Mutta mitäpä loppujen lopuksi merkitsee, vaikka se niin tekeekin. Pääasiahan on, että jälleen kerran saa katsahtaa muistojen pyhimpään. Mitä kauemmin Oki tähyää sen suljetun verhon taakse, sitä etäisemmäksi häviää jollakin tavoin oma minä vyössä riippuvine pistooleineen ja käsikranaatteineen. Onko tämä kaikki vain unta? Onko koko elämä vain unitilaa, milloin syvempää ja raskasta, milloin taas kevyt-

tä ja helppoa? Ei, tuossa pikakivääripoterossa seisoo sotamies Haapa ja jyrsii aikansa kuluksi näkkileipää. Tuossa yhdyshaudan käänteessä makaa alikersantti Lundgren ja kaivaa tylsänä nenäänsä. Tuossa, pienen pajuryppään alla, tähystää amerikansuomalainen Hill, vapaaehtoisesti huoltoportaasta linjaan tullut mies. Tähystää ja hymyilee välillä Lundgrenille kultahampaillaan, jotka sädehtivät kuin kellosepän lasikaapit. Eivät he voi olla unta. Selvää arkea ja todellisuutta, todellisuutta siinä kuin juuri yli viuhahtava kranaattikin. Mutta sittenkin heissä, omassa itsessä ja koko luonnossa on niin epätodellinen, unenomainen hauraus. Samoin niissä aseveljissä, jotka vielä kuukausi sitten heittivät mykkinä kuin robotit käsikranaatteja varvikkoon, mutta joita ei enää ole. Niin, eikö heitä tosiaan enää ole? Vain pieni verinen jälkikö jäi muistoksi heistä juoksuhaudan hiekkaan? Ei, jäi muutakin. Heidän minänsä seisovat yhä ampumakuopissa. Kuinka pitkä heidän rivinsä onkaan. Heidän ruumiinsa maatuvat kotikirkon juurella tai kipuilevat sairaalassa, mutta heidän henkensä elää ja aivankuin väreilee Tuhokukkulan laella. Se ei ole mikään sokeasti tottelevan massan henki. Ei. Kukin heistä on jättänyt tukikohtaan oman persoonallisen, itsenäisen henkensä. Monessa tapauksessa karkeasyisen, mutta sellaisenakin arvokkaan. He ovat herkästi vainunneet propagandistien ähkyhenkeä ja vieroneet sitä. He ovat arvostelleet kaikkea omilla aivoillaan, takaapäin tulleita käskyjä myöten ja rohjenneet esittää niistä kantansa, joskus paheksumisensakin. Kuka on tehnyt sen veitsenterävällä, nerokkaalla ironialla, kuka kirosanain höystämällä sapella. Mutta kun on alkanut toiminta, he ovat äkkiä jälleen muuttuneet sotureiksi, jotka vaikenevat ja taistelevat velvollisuutensa täyttäen. Heissä on ollut suoma-

laisen jääräpäisyyden, mutta samalla vapaan itsenäisyyden henki, olivatpa he sitten kotikylässään porvareita tai proletaareja. Juuri se henki on tehnyt heistä esi-isiensä kaltaisia lujia taistelijoita.

Mutta ovatko he kaikki, tämän ensimmäisen joukkueen miehet, olleet todella sisäisesti itsenäisiä? miettii Oki. Eivät kaikki, täytyy hänen vastata. On ollut niitä, jotka eivät ole halunneet ajatella omilla aivoillaan. Jotka ovat ajatelleet vain puolueittensa aivoilla. Mutta heitä on ollut häviävän vähän, eivätkä hekään ole koskaan pyrkineet esiintymään puolueittensa äänitorvena. Täällä kuoleman esikartanoissa puolueohjelmat ovat kärsineet siksi täydellisen inflation, ettei kukaan ole niille todenteolla jaksanut syttyä, kaikkein vähiten omaa puoluettansa mainostaa.

Miten sanoikaan eilen Lundgren, kun juotiin korsussa iltasaikkaa ja keskusteltiin politiikasta:

— Politiikka on loppujen lopuksi aina samanlaista mätää kuin se, jota me tuolla korsun takana riu'un päällä teemme. Hyvähän siellä on istua, mutta putoatpa, niin tiedät, mitä on politiikka.

Karkealla jyvällä Lundgren ampui, mutta tarkasti. Hänen loppuponteensa ei kenelläkään ollut muistuttamista.

Mutta mikä veikin taas ajatuksen nykyhetkeen? Muisto Solinskan kojusta? Niin kai.

Oki hämmästyy äkkiä sitä näkyä, jota hän juuri on katsellut sotilaittensa sielusta. Sellaisia näkyjä hän ei olisi voinut nähdä silloin, kun kojua koskeen työnnettiin. Silloin hän ei olisi pystynyt näin maltilliseen rajankäyntiin, ei.

Oki muistelee senaikaista miesihannettaan: saksalaistyyli-

nen, raudanluja, sokeasti johtajaansa totteleva, soturi, joka ei arvostele saamaansa käskyä. Sellainen se oli. Oma järki oli vihollinen numero 1, joka oli kukistettava, kun oli kysymys politiikasta. Epäilys ja arvostelu olivat ruttotauteja, jotka myrkyttivät koko olennon ja tekivät ihmisestä poliittisen olmin. Vain usko oli voimaa ja voittoa.

Älkää myykö kuningasnäkyjänne elämänne markkinatoreilla!

— Olenko tehnyt jo sen, sen, mistä rehtori vielä viimeisessä puheessaan, ennenkuin jakoi meille ylioppilastodistukset, muistutti? Missä on nyt silloinen palava uskoni? Missä poliittinen miehekkyyteni ja peräänantamattomuuteni? Joukkueessani on ennättänyt olla monia Solinin Kullervon hengenheimolaisia, vielä pesunkestävämpiä työläisiä kuin mitä lihanmyynnistä varsin hyvin toimeentuleva Kullervo oli. Ja kaikista heistä on tullut minulle läheisiä ystäviä, enemmänkin, veljiä, jopa yhtä rakkaita kuin entisistä koulu- ja aatetovereista. On jaettu tasan kotoa tulleiden pakettien hyvyydet. On kannettu tarpeen vaatiessa haavoittunutta toveria joukkosidontapaikalle, ellei lääkintämiehiä ole ollut saatavissa. On tiukan paikan tullen annettu toisilleen tulitukea. Ei ole koskaan kysytty: mihin puolueeseen kuulut? Ei liioin kukaan ole omasta aloitteestaan viitsinyt puolueensa nimeä sanoa.

Eikö kaikki tämä ole ollut juuri niiden ihanteitten täyttymystä, josta yläluokilla haaveilimme? Sitä se on ollut, ei ihanteiden myyntiä markkinatoreilla. Ikävää vain, että juoksuhauta onkin kai ainoa paikka maailmassa, jossa veljeyden aate voi toteutua. Mitä tapahtuu, kun rauha palaa? Se ei voi olla kovin kaukana, Saksa on jo pelinsä pelannut.

Mitä tapahtuu sitten? Jos jotenkin selvitään, elämä palaa

taas entiseen mielettömyyteensä. Puoluetaistelu alkaa entistä kiihkeämpänä. Poliittiset myllyt kiertää louskuvat ehkä kiivaammin kuin koskaan saatuaan pitkän kuivuuden jälkeen vettä siipirattaisiinsa ja rasvaa akseliinsa. Kotirintaman puoluepamput, joista monet eivät ole ruutia haistelleet muualla kuin metsästysretkillä tai kivityömailla, puhaltavat puoluetorviinsa, ja kohta on ryhmä- ja luokkaetujen taistelu jälleen käynnissä. Niin on uuden sodan siemen taas pantu maahan itämään. Kotiinpalaavat rintamamiehet vaaditaan taisteluun mukaan, kukin omaan puolueeseensa. Ellei joku heistä halua — sellaisia on varmasti paljon — hänet leimataan rikkurin poltinmerkillä, ja hänen ja hänen perheensä elämä tehdään niin tukalaksi kuin suinkin. Vain siksi, ettei hän kumarra Herra Puoluetta.

Mutta mitä tekevät ne, joilla ei kotiin palatessaan ole puoluetta? Heitä on varmasti paljon enemmän kuin luullaan. Mitä tekevät ne ihanteelliset, jotka eivät halua luopua rintamalla osittain toteutuneesta kuningasnäystään, porvarin ja proletaarin välisen kuilun täyttymisestä? Mitä teen minä?

Oki katkaisee tyytymättömänä sekavaan nykyisyyteen liimaantuneen ajatuksensa. Ei kannata pohtia huomispäivää. Tällainen hiljaisuus rintamilla ei lupaa hyvää. Tulee varmasti vielä myrsky, jollaista ei tässä tukikohdassa ole ennen nähty. Jos se tulee, siinä tapauksessa tuskin kukaan Tuhokukkulan miehistä on näkemässä sitä hartaasti odottamaansa, kultaista rauhanaikaa, joka kyntää sydänten pellot — uuden, loputkin tuhoavan sodan siemenelle. Paras osa kai sittenkin on kaatuneiden osa.

— Tulkaa, pojat, keitolle! Sattumiakin kuuluu olevan: auringon paistamaa mullikkaa. Ja heinäsirkkoja jälkiruoaksi.

Lundgrenin aina yhtä leppoisa ruokakutsu vapauttaa Okin sielun raskasmielisyyden laavasta. Tuijottava katse lämpenee jälleen miesten syöksyessä toisiaan tyrkkien ja kompasanoja viskellen juoksuhautaa korsulle. He näyttävät Okista kuusijuhlan lapsilta, joille joulupukki on alkanut jakaa namuspusseja.

— Mäkinen, pankaahan minunkin pakkiini vähän sitä Lundgrenin aurinkomullia.

— Kyllä, herra luutnantti!

Okia melkein hävettää kuulla niin sotilaallista vastausta, sellaiseen kun ei ole enää pitkään aikaan tottunut. On kuin olisi äkkiä muuttunut karheakurkkuiseksi koulutusupseeriksi, joka ei voi eikä saa olla muu kuin herra se ja se. Täällä ei herra-tittelillä ole suurta katetta, ja hyvä on, ettei ole. Täällä, juoksuhaudassa, hallitsee vain yksi Herra ja hänen edessään alokas ja luutnantti ovat täysin samanarvoisia, samaa syntistä lihaa, jota kranaatit yhtä halukkaasti syövät. Mutta on toisaalta jotakin piristävääkin tuossa alokas Mäkisen sotilaallisuudessa. Se on kuin virvoittava hengähdys rauhanpäivistä. Hengähdys myös siitä karusta varuskuntaelämästä, jota joskus alokkaana oli vaikea sulattaa, mutta joka loppujen lopuksi oli tuiki opettavaa. Eiköhän armeija ole useille ollut elämän monista kouluista kasvattavimpia? Ainakin minulle, toteaa Oki.

Taistelulähetti katoaa hennoin lapsenraajoin yhdyshautaan. Kestääkö hänen sielunsa tätä? Hänen, joka ei ennen ole nähnyt kotikirkonkyläänsä laajemmalta maailmaa ja jonka haaveellisiin nuoruudenodotuksiin elämä heti ensi kerralla vastaa käsikranaatein ja vainajin. Poika parka.

Okia ei haluta syöminen. Jokin valoisa muisto on koko ajan, minkä hän tässä on viipynyt, tehnyt tuloaan nykyisyyden ras-

kaasti ja väsyneesti lentävien ajatusten alla. Se on jo monesti noussut sielun kynnykselle, mutta hän ei ole sallinut vielä sen tulla. Hän on tahtonut odottaa sitä voidakseen kokea ja elää sen sitä rikkaampana. Mutta nyt hän ei saata enää estää sen saapumista. Piikkilankaesteen takana kanervikossa kiitää aurinkoa sivuavan pilven varjo...

— Gerda.

Se on Gerda. Hänen askeltensa pehmeä kumu kuuluu selvästi kiviperäksi paahtuneelta ruispellon piennarpolulta. Mutta mitä nyt — — —? Kumu lakkasi. Eikö hän tulekaan? Tulee. Nyt hän on jo lehdon takana. Pysähtyi kai kuuntelemaan heinäsirkan raksutusta, ehkä poimi ojan varresta lemmikin. Nyt hän kiirehtää askeliaan: Mitä? Hän oikaisee läpi lehdon, miinoitetun lehdon... Se on estettävä. Gerda! Varo miinoja! Kierrä korsun kautta.

— Oliko se unta?

Oki ei osaa oikein sanoa sitä. Hän on viime yöt nukkunut kyllä huonosti, mutta se ei sittenkään ollut kai unta. Eikö se ollut vain yliherkän sielun unenomaista haltioitumista. Oli mitä oli, suloista se vain oli. Gerda selvisi onnellisesti läpi miinakentän, hypähti kuin siro karitsa juoksuhaudan hiekkavallille ja heittäytyi ojennetuin käsivarsin suoraan hänen syliinsä.

Ei Gerda ensi kertaa näin saapunut. Oki muistelee usein kuvitelleensa jotakin samankaltaista. Että Gerda hankkii komennuksen I divisioonan lohkolle ja saapuu yllättäen Tuhokukkulalle. Sydän ei ole vielä kertaakaan väsynyt sen näyn katselemiseen. Ei, vaikka se näky onkin määrätty jäämään ikuiseksi haaveeksi.

Onko todella niin määrätty? Eikö ole mitään mahdollisuutta?

Kuinka usein hän onkaan lamautunut sen kysymyksen eteen järjen joka kerta huutaessa jääkylmän vastauksensa: Ei, ei mitään.

Kuten niin monesti ennen ajatus lähtee jälleen kiertämään muistojen vyyhtiä löytääkseen edes yhden sotkeutuneen langan, jonka varassa pääsisi muistojen pyhimpään, ei vain sen suljetun verhon taakse, vaan sisälle, pyhimpään asti.

Huvilalle tekemänsä hiihtoretken jälkeen he tapasivat toisensa vasta joululoman päätyttyä, koulun alettua. Okista tuntui, kuin hänen koko olentonsa olisi läpikäynyt jonkin salaperäisen uudestisyntymisen Vihosaarella käynnin jälkeen. Mitä oli tapahtunut, sitä hän ei osannut määritellä. Ainoa totuus, jonka hän saattoi löytää, oli vain taaskin: en ole oma itseni. Mutta tällä kertaa se ei ollut enää kiduttava totuus, vaan pehmeän utuinen, riemastuttava totuus. Hän saattoi äkkiä huomata tempautuvansa joidenkin eteeristen henkiolentojen juhlasaattoon, yläpuolelle kaikkien ristiriitojen, alemmuudentunteiden, poliittisten huolien, koti- ja kouluhuolien. Lyhyesti sanoen: sielu kohosi korkeammalle kuin koskaan ennen, korkeuteen, jossa he, Gerda ja hän, voivat elää täydellisessä häiriintymättömyydessä, nähden vain toisensa, palvoen vain toisiaan. Oli kuin sielu olisi katkonut viimeisetkin siteensä aineellisuuden korpeen, vaikka se yhä vaelsikin sen kivikoissa. Tämän tästä Oki havahtui siihen, että hän käveli aivan ilman syytä huoneesta toiseen tajuamatta, mitä teki. Tai sattui niinkuin Huhdan isännän 50-vuotispäivillä, että hän oli aivan vä-

hällä lähteä ottamaan pöydästä kahvia, jota ei oltu vielä kaadettukaan.

— Oki on tullut niin kumman hajamieliseksi. Ei kai hän vain ole sairas?

— Mitä vielä. Vaikka hän on hajamielinen, niin hän on toisaalta iloisempi kuin koskaan. Liekö rakastunut?

— Keneen sitten?

— Anjaan luulisin.

Oki hymyili vuoteellaan, kuunnellessaan kerran tätä äidin ja isän öistä keskustelua. Hänellä oli vihdoinkin salaisuus, josta ei tietänyt kukaan muu kuin Gerda.

Tämä yhteinen salaisuus kutoi kaikkialle kultaisia seittejään, ei vähimmin koulun tutuille, mutta kaiken niin peloittavan herkästi vainuaville käytäville. Kun tultiin luokasta väliajalle, Gerda hymyili Okin mielestä joskus liian avoimesti. Hän itse teki sen vain päällystakkinsa lomasta. Omatunto ei kyllä ollut oikein tyytyväinen aina sellaiseen menettelyyn. Se muistutti vähän väliä siitä uudesta seurusteluperiaatteesta, jonka Oki oli Vihosaaressa Gerdalle esittänyt ja joka oli julistanut pannaan kaikki turhat näyttelemiset. Mutta Oki puolusti itseään sillä, että teoria on aina teoriaa ja että poikkeus vahvistaa säännön.

Oli hänellä painavampiakin syitä salaisuuden huolelliseen vartiointiin. Hän muisti liian hyvin vielä sen, mitä tapahtui vuosi sitten kuudennen luokan oltua luokkaretkellä naapuripitäjässä. Postineidiltä ei tietenkään jäänyt sellainen matka huomioimatta. Kun hän ei saanut ongituksi kylliksi uutisaineistoa luonaan asuvilta kuudennen tytöiltä, hän katsoi välttämättömäksi itse täydentää sitä, aivan viattomassa mielessä

luonnollisesti, varjellakseen kirkonkylän rakkaita äitejä ja isiä vastaisilta pettymyksiltä. Niin pyrähtivät eräänä aamuna postin takakuistilta herttaiset juorunkyyhkyset lentoon. Yksi niistä pyyhälsi suorinta tietä Saurenskan ikkunalle, toinen räpytteli vauhkona siipiään Mäntysen maitojonossa, kolmas lentää havisi meijerille, jonka ovella tehtaalaisten vaimot puhua räpisivät manaten meijeristin hitautta. Neljäs tavoitti kouluun sipsuttavat naismaisterit. Päivä oli tuskin puolessa, kun jo kaikki tiesivät sen suuren salaisuuden: kuudennen pojat olivat kaikki olleet humalassa, Telkän Oskarikin.

Jos olisi ollut juorussa jotakin perää, mutta kun ei siteeksikään.

Oki vaistosi, että jos postineiti nyt saisi vähänkään vihiä Gerdan ja hänen seurustelusta, kaikki saattaisi valua hiekkaan. Että Gerda, tohtorin tytär, seurustelee vain opettajan pojan kanssa. Sen makoisampaa viestiä ei hän voisi saada. Ja sen valtaisampaa kyyhkyslakkaa ei hän varmaan toisten matkalle varustaisi.

Kun Oki eräänä tammikuisena lauantai-iltana toverikunnan illanvieton jälkeen saattoi Gerdaa kotiin, hän kertoi tälle avoimesti pelostaan. Vastenmielisesti hän sen teki, se kun tuntui jollakin tavoin epämiehekkäältä, mutta teki kuitenkin. Nyt siitä oli puhuttava, jos yleensä puhua aikoi.

— Oletko heittänyt yli laidan joulukuisen mielipiteesi? Silloinhan väitit, ettei näytteleminen kannata, leikitteli Gerda.

— Niin väitin ja väitän vieläkin. Omasta puolestani en lainkaan välitä siitä, mitä joku postineiti minusta tai meistä keksii. Ajattelen nyt lähinnä vain sinua.

— Miten niin?

— Katsos nyt. Jutuista voisi koitua sinulle yhtä ja toista ikävyyttä. Ehkä äidillesi ja isällesi vielä enemmän. Tahtoisin varjella sinua sellaiselta senkin uhalla, että joudun tässä kohden näyttelemään.

— Saatat olla oikeassa. Tai olet varmasti oikeassa. Näytellään vain.

— Mutta ei toisillemme. Eihän? kiirehti Oki pieni levottomuudenhäive äänessään.

— Ei tietenkään, vastasi Gerda ja katseli arvoituksellisena alaspäin.

— Eikö luvata, että ollaan toisillemme kaikissa tilanteissa rehellisiä ja avomielisiä? Tuli mitä tahansa.

Gerda lupasi, mutta hänen äänessään ei ollut sellaista lämpöä, jota Oki odotti. Kun hän palasi kotiin, alemmuuden musta enkeli liihotteli pitkästä aikaa taas jossakin epämiellyttävän lähellä.

Mutta sitten tulivat uudet illat, lämpöisemmät, keväisemmät. Tulivat maaliskuun hopeakiteiset hankikannot, jotka kiidättivät heidän suksiaan entistä riemukkaampaan lentoon. Tuli huhtikuu, jolloin kevään sokaisevat, värikylläiset kultavaunut ajoivat päivästä toiseen yli taivaankannen pirskottaen tulta ja lämpöä yli maan. Talven rohkeat ladut hiukenivat tunti tunnilta, kunnes raukesivat ruskeitten nurmipälvien kosteaan. Mutta niiden tilalle aukenivat uudet ladut, metsäpolut, jotka olivat niin suloisen kapeita heidän kulkea ja joille ei koskaan toivonut löytyvän äärtä. Niiden varresta he löysivät toukokuun ja ensi suudelmat.

— Voinko enää koskaan saavuttaa sitä pyörryttävää korkeutta, jossa silloin elin, tuskailee Oki koko olennoltaan muis-

tojensa huumaamana. Ei näkynyt missään varjoja. Aurinko paistoi keskitaivaalta. Varjoja ei voinut syntyä. Kevätkokeeni olivat onnellisesti ohi. Luokalta pääsy, tulo abiturukseksi, oli varma. Kesäloma oli ovella. Uskoin, että alkava suvi kruunaisi kaiken, veisi siihen korkeuteen, jota ylemmäksi kaksi onnellista ihmistä ei enää saata kohota. Mutta miksi kävi niinkuin kävi? Miksi suvi sulki ovensa juuri meiltä, miksi? Onnellisilta. Siksikö, että onnellisin ihminen on se, joka ei saavuta onnen vuorenhuippuja. Niin, eikö hän todella olekin onnellisin? Joka saavuttaa huipun, hänellähän ei ole enää mitään mahdollisuutta kohota. Hän voi vain joko parhaassa tapauksessa pysyä tavoitteessaan ja kyllästyä sen näköaloihin tai — mikä tavallisinta — horjahtaa ja vieriä verissäpäin alas rinnettä laaksoon. Ehkä se sittenkin oli nuoruuden paras osa: lähellä huippua eikä kuitenkaan huipulla. Ja eikö loppujen lopuksi ole ollut paljon helpompaa katsella juoksuhaudassa nuoruutensa väkivaltaista kuolemaa, kun on tietänyt, että rauhanajan nuoruuskin useassa tapauksessa päättyy pettymysten miinakentissä. Miten paljon vaikeampi ja lohduttomampi osa onkaan niiden, alokas Mäkisen ikäluokkaa olevien, jotka eivät ennen ole kokeneet mitään ja jotka sodasta palaavat nuoruutensa haavelinnoihin proteesikäsin tai -jaloin tai, mikä pahinta, sodan proteesisieluin, tietämättä, että rauha on parhaassakin tapauksesssa vain — sotaa.

Oli kai sittenkin parempi, että kävi niinkuin kävi. Että postineidin kyyhkyslakka pääsi silloin toukokuun lopussa lentoon. Että Gerda heti senjälkeen kertoi äitinsä olevan pahoillaan heidän seurustelustaan. Että Gerkvikin perhe lähti heti kesäkuun alussa huvilalle. Kaikki se teki helpommaksi alati

kiihtyvän putoamisen toukokuisesta eetteristä syyskuiseen lokaan. Teki helpommaksi lehtien heinäkuisenkuivan virallisen uutisen: lääketieteen ja kirurgian tohtori Gustaf Gerkvik on määrätty syyskuun alusta hoitamaan professorinvirkaa lääketieteellisessä tiedekunnassa. Teki helpommaksi elokuisen näyn: tohtorin muuttokuormat lähtemässä kohti Helsinkiä. Teki helpommaksi Gerdan näkemisen näkemättä häntä.

Gerda olisi halunnut tavata, mutta ei saanut siihen tilaisuutta, Oki kun oli juuri silloin partioleirillä. Sen hän kertoi syksyllä kirjeessään. Hän oli rehellinen, rehellinen kai silloinkin, kun ei enää kirjettä tullut. Rehellinen kai silloinkin, kun pari vuotta myöhemmin muisti valkoisella kortilla: Gerda Gerkvik — Kurt Weber.

— Rahako painatti sen kortin vaiko rakkaus?

Turha kysyä. Tokko edes Gerda itse voisi siihen vastata, tohtorinna ehkä paremminkin. Sama oli kotijumala, Herra Myötäkäyminen, molemmilla, niin Gerkvikin perheellä kuin helsinkiläisellä Weberin taiteilijaperheellä. Saman Vihosaaren poukamissa olivat heidän huvilansa. Kurt lupaava pianistinalku. Todella erinomaiset edellytykset onnelliselle avioliitolle. Ainakin kai tohtorinnan mielestä. Entä Gerdan mielestä? Tottapa hänenkin. Luuli tietenkin monien muiden sukupuolensa edustajain tavoin rahan ja kunnian kiiltoa oman rakkautensa hohteeksi. Kuinka yksinkertainen ja turhanpäiväinen naisen sielu onkaan. Mutta yksinkertaisuudessa ehkä onkin sen käsittämättömän nerouden salaisuus.

Oki säpsähtää katkeria ajatuksiaan, jotka kirpeinä kuin etikka ovat monesti valuneet sydämeen, mutta joille hän ei ole koskaan antanut pitkää elinaikaa. Juoksuhauta on kasvattanut

häntä tässäkin elämän kipeimmässä asiassa maltilliseen, teräksenkylmään harkintaan. Se harkinta on kieltänyt mielivaltaisesta Gerdan vaikuttimien etsimisestä, koska niistä kerran ei ole tietoa. Se on muistuttanut siitä tosiasiasta, että jos oma sielu on suuri arvoitus, kuinka paljon suurempi arvoitus onkaan silloin toisen sielu.

Mutta Kurt Weberiähän ei ole enää.

Oki on tuskin saanut järkensä jäällä viilennetyksi tunteittensa poltteen, kun se totuus iskeytyy tajuntaan, uutena, mykistävänä sanomana. On kuin joku takaapäin äkkiä olisi huutanut: tiedäthän, että luutnantti Weber kaatui eilen Maaselän kannaksella?

Viitisen viikkoa siitä jo on kulunut, ja kuitenkin muisto siitä riipaisee Okia nyt yhtä oudon ankarasti kuin ensi päivinä tapahtuman jälkeen. Hän tuntee, ties monennenko kerran, että Kurtin kaatuminen tulisi merkitsemään jotakin mullistavaa käännettä hänen suhteessaan Gerdaan, ehkä koko hänen elämässään. Millaista käännettä, sitä hän ei osaa itselleen tarkoin sanoa. Mutta jotakin hän on siitä jo viime aikoina aavistuksenomaisesti elänyt, jotakin, joka on ollut samalla kertaa sekä tyrmistyttävää että sykähdyttävää. Enimmäkseen kuitenkin tyrmistyttävää.

Oki on tarkannut miehiään. He ovat kuin nuortuneet niinä kolmena viimeisenä viikkona, joiden aikana naapurit vastapäisellä harjulla ovat miltei täysin vaienneet vain silloin tällöin suorittaen hajanaisia häirintäammuntoja. He ovat nukkuneet hyvin, syöneet hyvin, puhelleet lapsen toivehikkuudella varmasti pian koittavasta rauhasta, jota pitkä hiljaisuus Tuhokukkulan liepeillä on heille ennustanut. He ovat kaksinker-

taisella innolla tehneet puhdetöitään voidakseen viedä kotiin rauhantuliaisia, ja veitsien ja talttojen kalketta on säestänyt mehuisampi ja turpeampi huumori kuin koskaan.

Oki ei ole jaksanut tempautua miestensä huolettomuuteen. Se on piinannut häntä. Se on tuntunut hänestä vain pahalta enteeltä. On tehnyt mieli varoittaa miehiä harhanäyistä, mutta se on jäänyt sittenkin tekemättä. Iloitkoot! Tuhokukkula ei usein hymyile.

Ei Oki liioin ole päässyt osalliseksi tukikohtansa tavallista makeammista unenlahjoista. Hän tuskin muistaa, koska nukkui viimeksi täysin rauhallisesti yönsä. Tämän tästä hän on herännyt painostavaan, hiostavaan oloon, joka on kohottanut mieleen lukemattoman määrän tuskaisia kysymyksiä. Olenko sairas? Se on ollut pääkysymys, joka on siittänyt muut.

Hän kävi eilen Jsp:llä lääkärin vastaanotolla. Hermostollista väsymystä, hermot eivät ole tottuneet äkkinäiseen hiljaisuuteen, menee ohi muutamalla luminaalitabletilla. Sellainen oli diagnoosi. Tietenkin oli hauskaa kuulla, ettei ollut mitään vakavampaa kysymyksessä. Tietoisuus siitä yhdessä luminaalin kanssa antoi jo viime yönä melkoisesti untakin. Mutta oliko se sittenkään täysin rehellinen diagnoosi? Ja jos olikin, se ei sanonut kuitenkaan taudin syvintä syytä. Mikä se on? Hermot eivät ole tottuneet äkkinäiseen hiljaisuuteen...

Oki hymähtää. Eikö juuri hiljaisuuden pitäisi olla paras hermolääke? Ja nyt se on tehty hermosairauden alkusyyksi. Se ei voi olla sitä. Syyn täytyy olla muualla. Mutta missä? Vastaa nyt, kaikkiviisas järki.

— Hermosi ovat kestäneet hyvin niin talvisodan kuin tämän-

kin. Muistele, kuinka monessa kaameassa leikissä olet ollut, eivätkä hermosi ole kertaakaan pettäneet.

Se on totta, toteaa Oki tyytyväisenä. Ne ovat kestäneet. Mutta — eikö siis syy olekaan järkyttävissä elämyksissä?

— Ei. Sinä tiedät kyllä, missä se on.

Oliko se omatunto? Tietenkin.

Oki huomaa käsiensä hiostuvan. Hän tapailee kuumeisesti rintataskustaan tablettirasiaa, mutta ei löydä sitä. Se on jäänyt korsun pöydälle.

— Et tarvitse tabletteja. Nöyrry, niin paranet.

Oki tarttuu kiivaasti pieneen kiveen ja heittää sen raivoissaan esteen piikkilankaan. Kirottu omatunto! Väittää nyt sellaista, joka ei ole totta. Enkö ole muka ollut nöyrä? Jumalan haltuun olen elämäni jättänyt joka aamu sodan alusta alkaen. En ole laiminlyönyt aamurukousta, en liioin iltarukousta. Uutta Testamenttia olen lukenut aika usein. En ole ollut poissa sotilaspastori Sammalvirran hartaushetkistä, kuten jotkut muut.

Se on totta, vahvistaa järki.

Oki kuulee takaa juoksuhaudasta raskaiden saappaiden kiivasta rahinaa ja kääntyy katsomaan. Sehän on alokas Mäkinen. Mikä nyt voi olla hätänä?

— Herra luutnantti! Tuolta naapurista soittivat, että tuolta nummelta, piikkilankaesteen vaiheilta, kuului sellaista rahinaa, niinkuin olisi rikottu aitaa.

— Mistä naapurista? Venäläisestä naapuristako soittivat?

— Ei kun Mäntykummulta. Lundgren käski sanoa, että se oli komppanian suutari, joka teki siitä ilmoituksen.

Oki ei voi olla pyrskähtämättä nauruun. Mäkinen on otta-

nut täydestä Lundgrenin suutarin. Pojan vakavantärkeät ilmeet kuuluttavat sen kyllin selvästi.

— Juokse nyt sinne Mäntykummulle ja sano siellä olevalle upseerille, älä suutarille, että luutnantti Telkkä sitä aitaa vain koetteli ja että kunnossa kuuluu olevan.

— Kyllä, herra luutnantti!

X LUKU.

Sotilaspastori Lauri Sammalvirta on ollut tänä iltana tavallista alakuloisemmalla mielellä. Se ei ole ollut vain soturin jokapäiväistä ikävöintiä vaimon ja lasten luo. Se on ollut jotakin vieläkin tuskallisempaa kaipausta, kaipausta, jota ei ole voinut itsekään oikein määritellä. Koko elämä on tuntunut niin tarkoituksettomalta, niin hauraalta ja oikukkaalta. Hän ei ole jaksanut ymmärtää, miksi juuri hänet runsas pari viikkoa sitten siirrettiin tänne osasto K:sta, jossa hän koko sota-ajan on ollut mukana toimien ensin joukkueenjohtajana ja sitten, haavoittumisensa jälkeen, sotilaspappina.

Ei ole ketään muuta nyt lähettää osasto T:n I pataljoonaan. Papeista on kova puute. Ei mahda mitään. Ymmärtänet.

Näin divisioonanpastori puhelimessa sanoi, eikä ollut mitään syytä epäillä, etteikö asia niin ollut. Mutta siitä huolimatta siirto karvasteli mielessä ja karvastelee vieläkin. Miksi juuri minut? Siellä, osasto K:ssa, kaikki miehet olivat jo tuttuja, oli lyhyemmät lomavälit, oli uskova lääkäri. Täällä kaikki vieraita, rehtejä poikia, mutta kuitenkin vieraita. Lääkäri tuolla korsun seinän takana innokas viinamäen viljelijä, uskonasioissa suuri epäilijä, jonka epähienot, uskontoon ja pappeihin tähdätyt piikit alinomaa ärsyttävät sydänalaa. Kaikkialla vain kiduttavaa yksinäisyyttä, henkistä ja hengellistä. Niiltä kierroksilta, joita hän viime päivinä on tehnyt eri komppanioiden korsuihin ja etummaisiin pesäkkeisiin, ei ole liioin jäänyt

muistoksi mitään, joka virvoittaisi. Ystävällisesti on kyllä otettu vastaan, pojat ovat laulaneet hartaasti virsiä, mutta kaikessa on ollut teennäisyyden ja kohteliaisuuden jäinen henki. Pastori on hyvä vain. Sopiihan se. Aletaanko heti? Eiköhän olisi ollut paljon rehellisempää, jos olisivat sanoneet suoraan: Kiitos vain, pastori, muistamasta, mutta täällä ei teitä tarvita. Ei ole moneen päivään tullut yhtään kranaattia. Nyt on kerrankin aikaa lyödä korttia ja tehdä puhdetöitä. Kiitos vain, mutta tervetuloa jokin toinen kerta.

Niin, tervetuloa sitten, kun tulee enemmän kranaatteja. Ei taida kaukana olla sellainen päivä. Kevytmielisyyden ja hengellisen kylmyyden henki on jo kaikkialla, niin tuli- kuin kotirintamalla. Sellainen henki siittää aina uutta myrskyä. Kunpa Jumala vielä armahtaisi ja antaisi armon käydä oikeuden edellä, täällä Tuhokukkulankin liepeillä.

Hän avaa Päivän tunnussanan: „Pitäkää sulana ilona, veljet, kun joudutte moninaisiin kiusauksiin."

Pappi painaa päänsä alas. Hävettää, hävettää olennon luotaamattomissa syvyyksissä. Hävettävät ajatukset siirron epäoikeudenmukaisuudesta. Hävettää närkästyminen lääkintäkapteenin tyhjistä fraaseista. Hävettää katkeruus poikien korttipelistä. Hävettää savuke, jonka sininen savukierre pyörii korsun ikkunasta siivilöityvässä auringossa ja jonka hän hetki sitten sytytti nostaakseen mielialaansa. Hävettää ja kaduttaa. Onko poikien haluttomuus Jumalan sanaa kohtaan loppujen lopuksi suurempi synti kuin papin katkeruus?

Mistä hän näin yht'äkkiä tulikin mieleen? Tumma, siropiirteinen nuorukainen, sielukas, hiukan surumielinen katse, kovat taistelijan juonteet otsalla ja poskipainanteissa. Luutnantti

Telkkä. Niin kai hän itsensä esitteli Tuhokukkulan korsussa viikko sitten. Esitteli ja tarjoutui näyttämään Tuhokukkulan huolella tehtyä puolustussysteemiä. He kulkivat juoksuhaudasta toiseen, pesäkkeestä toiseen, puhuttelivat vartiovuorossa olevia poikia, keskustelivat keskenään rauhanmahdollisuuksista, Saksan luhistumisesta ja ties mistä. Siinä pojassa oli jotakin merkillistä sydämellisyyttä ja lämpöä, joka karkoitti hetkeksi orpouden harmaat laumat sielusta. Ja miten samoin hän ajattelikaan kaikesta, ajan hengestä, politiikasta, poikien lomamatkoista ja muusta. Ja kuinka miehekäs ja rehti oli hänen hyvästinsä, vailla kaikkea pingottuneisuutta ja hengetöntä upseerikumartelua. „Puheenne oli juuri sellainen, jollaista me täällä Tuhokukkulalla tarvitsemme. Koruton, suora ja miehekäs. Sain siitä paljon. Te puhuitte juuri niin, kuin suurten kiusausten miehille pitää puhua."

Papin tulee hyvä olla. On kuin raikas tuulenhenki pyyhältäisi läpi hielle ja homeelle löyhkäävän korsukämpän ja ajaisi viimeisetkin katkeruuden rikintuoksut ulos raollaan olevasta kattoikkunasta. Ehkä siellä edessä on sittenkin paljon enemmän sellaisia, jotka tarvitsevat Jumalaa, kuin mitä hän on luullut. Ja kuinka osaisi heille puhua, ellei itse olisi juonut samaa sodan tulilientä kuin he ja ellei itse olisi kiusattu niinkuin he. Mutta kunpa saisi edes yhden ystävän, jonka kanssa voisi keskustella muustakin kuin viihdytyskiertueista ja lomista ja joka edes vähän ymmärtäisi papin yksinäistä taistelua ja kilvoitusta.

Joku kolistaa portaissa. Haavoittuneitako? Tuskinpa. Linjassahan on ollut aivan hiljaista. Samassa koputetaan ovelle.

— Sisään.

Luutnantti Telkkä astuu yli kynnyksen ja tervehtää omituisen pälyilevin, etäisin katsein. Silmissä ei ole enää samaa lämpöä kuin viimeksi tavattaessa. Vain jotakin syvää levottomuutta. Mitä on tapahtunut? Pappi huomaa käyvänsä hämmästyksestä neuvottomaksi. Se ei saa tapahtua. Poika ei siedä nyt varmaankaan yhtään uteliasta, ei liioin ihmettelevää katsetta. On verhouduttava kiireesti lauhkean huolettomuuden suojavaippaan.

— Sehän hauskaa, että tulitte katsomaan. Istumaan. Tässä tupakkaa, jos haluttaa.

— Kiitos. Kyllä haluttaa. Vähän liikaakin.

— No, mitä Tuhokukkulalle kuuluu?

— Mitäpäs sinne. Haaveita, toinen toistaan hullumpia, jalkahien ja lakan katkua.

— Joko rauha tulee huomenna?

— Ei kai vielä huomenna, mutta ensi viikosta pojat jo uumoilevat.

— Hm! On tietenkin hyvä, että jaksavat vielä toivoa. Mutta mitä sitten, jos rauhankyyhkyset pudottavatkin tulta ja tulikiveä?

— Se minuakin peloittaa. Mutta saavathan ainakin valistusupseerit kyhätyksi hyviä mielialaraportteja.

Pappi naurahtaa, lähinnä purkaakseen sitä mielihyväänsä, ettei pojassa vastauksista päättäen mitään kovin vakavaa sielullista häiriötä ole tapahtunut.

— En ole tietänytkään, että pastori on kapteeni, virkistyy Oki ja katselee seinähirteen ripustettua asetakkia.

— Niin, ehkä olisi parempi, ettei olisi yhtään tähteä.

— Kuinka niin?

— Ne vain pitävät mieltä kiinni joutavassa turhuudessa. Tämän tästä tulee kiusaus heittää tuo upseeritakki harteille, ristinmerkit kun eivät toitota todellista sotilasarvoa kyllin äänekkäästi maailmalle. Tai eivät toitota oikeastaan lainkaan. Sotilaspapin puvussa tuntee itsensä monta kertaa jonkinlaiseksi kruununraakiksi, ennen kaikkea henkiseksi kruununraakiksi, joka on liikaa tässä maailmassa, niin sodassa kuin rauhassa . . .

— Ja onnen ja murheen aikana, kuten Runeberg on veisannut, keskeyttää Oki. — Olen monta kertaa ajatellut teikäläisten asemaa. Se ei ole todellakaan kadehdittava.

— No. Toisaalta luulen, että se on vielä liiankin hyvä, koska niin paljon tulee ajatelluksi tämän maailman kunniaa ja odotetuksi edustamalleen asialle joukkojen hyvä-huutoja. Toisaalta taas juuri niissä kiusoissa oppii paremmin kuin missään tuntemaan itseään.

— Sen uskon. Mutta vaikka maallistuminen niin Suomessa kuin koko maailmassa meneekin ilmeisesti voimakkaasti eteenpäin, niin ei kai se meillä sittenkään ole saavuttanut sellaista laajuutta kuin esimerkiksi Keski-Euroopassa.

— Ei kylläkään. Olen ajatellut viime aikoina sitäkin, että ehkä pappina näkee asiat joskus liian synkässä valossa. Näin hiljaisena aikana eritoten. Kyllä Suomessa on vielä paljon uskovaa kansaa, ja niinkauan kuin sitä on, ei tulevaisuudesta tarvitse olla kovin huolissaan. Monien kaatuneiden omaisten tuskaisin kysymys on jatkuvasti: Miten mahtoi olla hänen uskonsa laita? Ja useilla niistä pojista, jotka esimerkiksi lomamatkoillaan elävät rennosti, on kuitenkin huono omatunto.

Se merkitsee jotakin sekin. Huonosta omastatunnosta voi vielä tulla hyvä. Hyvästä harvoin tulee hyvää.

— Mitä te tarkoitatte? kiinnostuu Oki.

— Ajatelkaa esimerkiksi Saksan nuorisoa. En usko, että monellakaan saksalaisella nuorella miehellä on enää hätää synneistään. Heillä on aina hyvä omatunto, jos he eivät vain iiko puoluettaan ja aatettaan vastaan.

— Sitä en olisi uskonut joku vuosi sitten, mutta nyt kyllä uskon. Keskustelin kerran lomamatkalla junassa saksalaisten upseerien kanssa uskonnosta ja huomasin aika tavalla heistä samaa, kuin mitä te sanoitte.

— Ja olipa kansa muuten miten hyvä ja isänmaallinen tahansa, jos se katkaisee suhteensa Jumalaan, se kulkee tuhoa kohden, ellei ulkonaisesti, niin ainakin sisäisesti.

— Siltä se näyttää, toteaa Oki hajamielisesti.

— Tulen aina paremmalle mielelle, kun muistelen kovien taistelujen aikoja. Ei ole silloin juuri kukaan mies jäänyt pois Ehtoolliselta, mikäli sellainen on kyetty järjestämään. Ei iltahartauksissa liioin ole tarvinnut tuntea itseään tarpeettomaksi. Tietenkin parannuksenteko on silloin ollut vain hätäparannusta, mutta kuka voi sanoa, miten moni vielä senkin avulla on saanut asiansa kuntoon. Mutta minä taidan tässä saarnata kohta. Oletteko saanut suomalaisesta miehestä samanlaisen kuvan kuin minä? Olen muuten Lauri.

— Kiitos. Minä olen Oskari, mieluummin Oki. Mitä minun pitikään sanoa? Niin, ky-kyllä minä allekirjoitan ajatuksesi. Uskon, että teidän pappien työllä on paljon enemmän vaikutusta kuin luulettekaan. Ajattelen erikoisesti sitä, miten paljon teidän kirjeenne ovat merkinneet sureville omaisille. Ja

tiedän oman joukkueeni kohdalta sen, että hartaushetket ovat rohkaisseet poikia vaikeissa tilanteissa. Olen kuullut jonkun sanovan, ettei se mikään kylväjä ole, joka ei tyhjän säkin kanssa pellolta palaa. Se sana sopii hyvin teihin pappeihin.

— Todella rohkaiseva sana. Kunpa muistaisi sen aina.

— Muuten, ei minusta ole toisten arvostelijaksi. Itsessä on tarpeeksi tekemistä. Puhuit miesten hätäparannuksesta. Kunpa olisi kyennyt edes sellaisen tekemään. Minä en ole huomannut päässeeni siihenkään.

Pappi vaikenee. Hän tuntee putoavansa jonnekin hyvin alas, jonnekin, mistä ei löydä ketään muuta kuin oman raadollisen minänsä. Sanoiko poika tietoisesti syvän hengellisen totuuden, totuuden ihmisestä, kristitystä ja papistakin? Sanoipa tietoisesti tai tietämättään, hänen asiansa eivät voi olla aivan hullusti. Ovat ehkä paremmin kuin papin omat asiat. Ei minusta ole sielunhoitajaksi, jos hän sellaista yleensä tarvitsee.

Okin katseeseen on palannut jälleen outo pelon tuijotus. Pappi näkee sen ja huomaa vajoavansa yhä syvemmälle oman voimattomuuden liejuun.

— Sinun rehti tunnustuksesi aivan mykisti minut, kokee pappi alkaa. Täytyy rehellisesti tunnustaa, etten minä ole päässyt yhtään sen pitemmälle kuin sinäkään parannuksenteossa. Olen yhtä ja toista kohtaa elämästäni kyllä paikkaillut. Tupakanpoltossa esimerkiksi olen päässyt siihen, ettei se ole enää minulle himo, kuten alkusodasta, vaikka joskus vielä poltankin. Mutta mikäli jotain muutosta on tapahtunut, siitä en voi ottaa yhtään kunniaa. Kaikki se on ollut Pyhän Hengen työtä. Omassa parannuksenteossa en ole todellakaan

päässyt edes hätäparannukseen. Mutta ainoa täysin puhdas, Jumalan edessä kelpaava parannus onkin vain sitä, että antaa Kristuksen suorittaa sen parannuksen, jota ei itse kykene tekemään.

— Sinä oletat minusta liian hyvää. Siihen, mistä puhuit, tarvitaan uskoa. Minulla ei ole edes sitä. On joskus ollut, mutta ei ole enää.

Pappi mykistyy jälleen. Tätä hän kaikkein vähiten osasi odottaa. Minulla ei ole edes uskoa. Ja hän kun luuli jo näkevänsä pojan sielun edessään, vieläpä uskoi löytäneensä avaimen sen suljettuun oveen. Enemmänkin: hän uskoi ovenkin jo auenneen ja sysäsi sisään vahvinta lääkettä, mitä tiesi. Hän yritti hoitaa sairasta sielua, vaikka ei ollut tehnyt diagnoosia eikä anamneesia. Taitamattoman lyhytnäköisyytensä edessä pappi putoaa jälleen jonnekin alas, kelvottomuutensa loputtomaan suohon.

— Kuulehan! Minun on hieman vaikea ymmärtää sinua, pakottautuu pappi puhumaan. Minusta tuntuu kuitenkin siltä, että sinun uskosi on kokenut vaikean haaksirikon. Onko se järjen ansiota?

— Ei. Minä sain järjen oikeastaan vasta sitten, kun usko loppui.

— Sehän omituista. Etkö voisi kertoa tarkemmin? Mutta vain siinä tapauksessa, että teet sen halusta, ilman pakkoa. Ja että luotat minuun.

— En olisi tänne tullut, ellen luottaisi.

Oki alkaa kertoa. Verkalleen aukenee ovi rääkkääntyneeseen sieluun kuin narahteleva ja pakahtunut, harvoin avattu ovi ikään. Paljosta kierrosta sotkeutunut muistojen vyyhti pur-

kautuu jälleen, mutta ensi kerran vieraan katseelle silloin tällöin pysähdellen solmujensa pakottavaan kireyteen. Pappi vaikenee, kuuntelee ja katselee.

Mitä kauemmin hän sitä tekee, sitä kauempana hän huomaa olevansa miestensä sieluista. Elävinä juoksevat kuvat hänen editseen, mutta vain välähdyksenomaisesti ne sittenkin kykenevät paljastamaan sielun salattuja syvyyksiä, niitä, joihin jokainen elämän tapaus on rakentanut milloin kullasta, milloin kivestä, milloin vahasta tai savesta oman kerroksensa, mutta joita ei mikään silmä, ei edes oma silmä milloinkaan kykene näkemään. Korkeintaan se pystyy vaistoamaan jotakin niistä.

Tuo, mitä Oki sisimpänsä kätköistä purkaa esiin, ei ulkonaisilta puitteiltaan ole lainkaan tavatonta, ainoalaatuista. Kuinka monella pojalla, ensi polven sivistyneellä, onkaan kautta aikojen ollut samantapainen ristiriitojen vaikea tie kuljettavanaan, miettii pappi. Mutta toisaalta tuossa tilityksessä kaiken tavallisuuden keskellä on jotakin uutta. Uutta kaipuuta valoon ja samalla uutta tuskaa ja sairautta, yhteistä koko ajan nuorisolle. Mitä on se uusi kaipuu? Eikö kaipuuta pois kylmästä koneellistuvasta maailmasta henkisempään, ihanteellisempaan, romanttisempaan. Ja mitä taas se uusi sairaus sielussa? Eikö säteilyä koko aikakauden, sisäistä tuhoa kohti kulkevan aikakauden kivulloisuudesta.

Pappi ei ennätä pitemmälle kehittää ajatustaan. Oki katkaisee hetken aikaa vallinneen hiljaisuuden.

— Olisi paljon parempi elää, ellei olisi lainkaan sellaista ikäkautta kuin nuoruus. Välttyisi monilta pettymyksiltä, jos voisi heti lapsenkengistään hypätä miehensaappaisiin. Rauhanajan

mittojen mukaan minun pitäisi vielä kuulua nuorisoon — olen 24-vuotias — mutta itse en itsestäni enää nuoruutta löydä. Vain maltillista harkintaa, epäilyjä, suvaitsevaisuutta ilman määrää, tylsää tuijotusta. Jos toisinaan virittyy tunnehurmioon, jossa saattaa nauttia jotakin jälkimakua entisen nuoruuden uskosta ja innostuksesta, silloinkos järjelle tulee kiire heittää vettä uuniin, jos niin sanoisi. Ei kannata haaveilla, pettyy vain. Onko sellainen elämänvire nuoruutta? Vanhuutta se on, juoksuhautojen ennenaikaista vanhuutta.

— Kyllähän juoksuhauta tekee vanhuksia, ei sitä voi kieltää. Minäkin tunnen täällä vanhentuneeni vähintäin kymmenen vuotta, naurahtaa pappi. Mutta kun rauha palaa, kyllä vanhakin taas nuortuu.

— Ehkä muut nuortuvat, minä en. Ei voi nuortua ilman uskoa ja innostusta. Minulla ei ole mitään kiinnekohtaa elämässä. Olen jostakin lukenut, että viime maailmansodan jälkeen rintamalla olleiden miesten oli hyvin vaikea tottua rauhanaikaiseen elämään. Hermojen puolesta nimittäin. Minä olen saanut siitä jo aika epämiellyttävää esimakua sinä aikana, kun meidän tukikohdassamme on ollut hiljaista. Naapurisi tuolla seinän takana sanoi, kun olin vastaanotolla, hermoherkkyyteni johtuvan siitä, että hermot eivät ole tottuneet äkkinäiseen hiljaisuuteen.

— Sanoiko hän niin?

— Sanoi ja määräsi luminaalia.

— Vai niin. En tunne tarpeeksi fysiologiaa voidakseni tehdä hänen diagnoosiaan mitättömäksi, mutta sen tiedän, että hermolääkärit koettavat aina päästä selville, ovatko jotkut sielulliset tekijät aiheuttaneet sairauden. Tuskin on ketään ihmistä, jonka sielu olisi täysin terve. Mutta toinen kestää paremmin

sisäisiä patoutumia kuin toinen vahvempien hermojensa ansiosta. Sen olet kyllä varmasti nähnyt omassa joukkueessasi. Miten sinun hermosi ovat taisteluissa kestäneet?

— Ihmeen hyvin. Tietenkin olen pelännyt niinkuin muutkin, mutta olen aina kyennyt hallitsemaan itseni. Senvuoksi en käsitä, miksi hermot nyt, kun on hiljaista, ovat ärtyneet.

— Eikö naapurin diagnoosi siis tyydytä sinua?

— Ei oikein. Järkikultakin sanoo, että hiljaisuus on yleensä parasta lääkettä hermoille.

— Siinä asiassa voit kyllä uskoa järkeä. Hyvin useat hermotaudit johtuvat juuri hiljaisuuden puutteesta. Mutta suhteellisen pieni osa ihmisiä huomaa tai haluaa huomata sielullisten sairauksiensa olemassaoloa ja niiden tuhoa hermostossaan. Psykonanalysi on nähdäkseni tehnyt suuren palveluksen siinä, että se on paljastanut uusia näköaloja tuntemattoman sielun vaarallisista basillipesäkkeistä, nimenomaan eri komplekseista. Ikävää vain, että se tuloksistaan on vetänyt yhtä vaarallisia johtopäätöksiä, kuin mitä sen tutkimat basillit ovat. Niinkuin esimerkiksi sen teorian, että sukupuolivietti muka on ihmisen ainoa perusvietti, jonka tyydyttämättömyys synnyttää pahimmat kompleksit ja ristiriidat ja josta uskonnollinen kaipuukin on johdettavissa.

— Eikö kristinusko sitten voi myöntää sukuvietille mitään merkitystä sielunelämässä?

— Tietenkin. Se on pääviettejä, jolla on todella valtava vaikutus ihmisen sekä ruumiilliseen että sielulliseen elämään. Ei kristinusko sitä halua kieltää. Eihän edes Raamatun mukaan sukupuolielämä itsessään ole mitään pahaa, vain sen väärinkäyttö on syntiä. Mutta toisaalta on typeryyttä myös se, kun

luullaan, että vanhoillisten kahleista vapautettu sukuvietti hävittää kompleksit. Lihaa sellainen uusi evankeliumi kyllä tyydyttää, mutta ei sielua. Jos lihan kompleksit saadaankin pidäkkeet poistamalla tuhotuiksi, niin niiden tilalle sikiää uusia, monin verroin vaikeampia omantunnon kompleksej puhumattakaan kaikesta siitä ulkonaisesta tuskasta, jota vietin vapaus tuo mukanaan. Mutta taisin eksyä taas liian kauas.

— Ei lainkaan. Juuri nämä kysymykset ovat olleet minulle kipeitä kysymyksiä. Aivan hämmästyn sitä, mitä sanoit sukupuolielämästä. Eivät uskovat yleensä niin ajattele.

— Kyllä sinä olet hieman väärin ymmärtänyt uskovien kantaa. He pitävät sitä asiaa niin pyhänä ja arkaluontoisena, että he mieluummin vaikenevat kuin puhuvat siitä. Täytyy kuitenkin myöntää, että liian monet uskovat ovat erehtyneet näkemään puhtaassakin sukuelämässä jotakin hirveän saastaista eivätkä ole jaksaneet käsittää siihen sisältyvän Jumalan kalliin lahjan.

— Sellaiset ovat vierottaneet monia, varsinkin nuoria, kristinuskosta. He ovat leimanneet kristillisyyden elämänkielteisyyden ja sairaalloisen pelon uskonnoksi, toteaa Oki varmana.

— Se on totta, kun vain muistaa sen, että sukupuolielämä voi varjeltua pyhänä ja kauniina ainoastaan kainouden ja aran hienotunteisuuden ilmapiirissä. Olen sodassa tullut siihen ajatukseen, että kirkon ja uskovien olisi korkea aika luopua liiallisesta vaikenemisesta näissä asioissa. Vaikenemisellaan he ovat huomaamattaan jättäneet sukupuolineuvonnan yksinomaan rivosuisten pojannulikkain ja sukupuolikauppiaitten haltuun.

— Keitä tarkoitat sukupuolikauppiailla?

— Ennen kaikkea niitä monia filmiherroja, näyttelijöitä ja varsinkin kirjailijoita, jotka tietävät, että synti on kaikkein paras liikeyritys. Hirvittää ajatella, miten paljon tässä kohden on laiminlyöty. Onko ihme, jos nuorille tulee komplekseja, kun he eivät koskaan pääse selvyyteen siitä, mikä on sukuelämässä luvallista ja kaunista, mikä ei. Aivan tarkkaa rajaa siinä ei tosin voida vetää, omatunto yksin kun kykenee siihen, mutta edes perusasiat pitäisi toki selvittää. Rukous karkoittaa väärän pelon ja tekee kaiken puhtaaksi ja kauniiksi.

— Tällaista en ole koskaan odottanut kuulevani, ilahtuu Oki. Olisinpa vain aikaisemmin saanut kuulla sellaista. Vanhempani ovat uskovia ja ovat antaneet minulle nähdäkseni parhaan mahdollisen kasvatuksen. Mutta tässä asiassa hekin ovat vaienneet, korkeintaan lausuneet jonkin ylimalkaisen, mitään sanomattoman ohjeen. Kuten, että muista nyt olla siivosti. Gerdan kihlauksen jälkeen äiti sentään kirjoitti minulle vähän yksityiskohtaisempia neuvoja. Mutta ne eivät tietenkään koskeneet näitä kysymyksiä. Hän vain yritti takoa päähäni, ettei vaimoa valitessa saa liiaksi luottaa tunteisiin eikä asettaa ulkonäköä pääasiaksi. Hänen puheellaan ei ollut mitään vaikutusta, sillä lapsesta tähän asti olen pitänyt puhtaana vain sellaista rakkautta, jota Gerdaa kohtaan tunsin. Kun suhteeni Gerdaan katkesi, putosin sananmukaisesti taivaasta helvettiin. Uskoin siihen asti vuorenvarmasti, että Jumala antaa minulle Gerdan vaimoksi, vaikka luonnollisesti epäilyksiäkin nousi toisinaan mieleen. Uskoni perustin siihen, etten voi rakastaa ketään toista niin puhtaasti kuin Gerdaa. Jumalan täytyy antaa tyttö minulle. Niin käsitin, koska olin täysin vapaa sukupuolisista tunteista Gerdaa kohtaan, jopa inhosin niitä.

— Niinpä niin. Kuinka olisit toisin voinut ajatellakaan, kun itse jouduit luomaan itsellesi kuvan oikeasta rakkaus- ja sukupuolielämästä. Sama on ollut minun ja miltei kaikkien muittenkin nuorten osa. Elämän vaikeimmassa taistelussa meidät on jätetty yksin taistelemaan, purkaa pappi siveellistä ärtymystään. Lähes kymmenen vuotta isketään esim. oppikouluissa päähän tietoja, jos jonkinlaisia, mutta tuntiakaan ei omisteta nuorten kipeimmälle ongelmalle. Mutta jatkahan.

— Kun suhteeni Gerdaan särkyi, samalla särkyi myös lapsenuskoni Jumalaan. Siitä hetkestä sain järjen. Se neuvoi: tällaiset asiat eivät Jumalaa liikuta. Hoida ne itse. Omatunto ei ollut oikein tyytyväinen järjen valistukseen, mutta kun tarpeeksi kauan muistutin sitä epäonnistumisestani Gerdan suhteen, se vaikeni. Kahdeksannella luokalla en sitten seurustellut kenenkään tytön kanssa, suorastaan kartoin heitä. Yritin unohtaa Gerdan, mutta turhaan. Tämän tästä, joka päivä varmasti, tunteeni virittyivät kevään muistoihin. Kohosin siihen taivaaseen, jossa olin Gerdan kanssa elänyt, mutta jonka Jumala oli äkkiä kuollut. Ja niinkuin voit hyvin arvata, putosin joka kerta nopeasti takaisin maan pintaan, alemmaksikin. Jumala, Gerda, taivas, kaikki ovat pelkkää mielikuvitusta, jotka on järjellä tuhottava. Sitä yritin hokea itselleni sellaisina putoamisen hetkinä. Mutta ennenkuin huomasinkaan, tunteeni hekumoivat taas keväässä. Nousua ja laskua siis vuorotellen. No, siinähän ei nyt ollut mitään merkillistä. Tyypillistä, sanoisit kai sinä. Joka tapauksessa minä, joka olen jos kukaan tunnneihminen, olin alkanut toteuttaa lujaa päätöstäni: muovautua järki-ihmiseksi, joka ei anna tunteittensa toista kertaa pettää itseään. Samanaikaisesti havahduin siihen tosiasiaan, että jotkin pidäk-

keet minussa olivat särkyneet. Ahmin kirjoja, istuin elokuvissa...

— Sait komplekseja.

— Sain. Halveksin sanomattomasti itseäni, että siten tingin ihanteestani, mutta lohdutin itseäni sillä, että kaiken järjen nimessä minun on hankittava tietoja sukuelämänkin alalta, eikä aina vain elettävä toteutumattomissa haaveissa. Tätä ei kuitenkaan kestänyt montakaan viikkoa. Aloin kaivata jotakin parempaa. Kuningasnäkyni, joka hetkeksi oli peittynyt pettymysten tulisen laavan alle, tuli äkkiä näkyviin. — Ennen pitkää olin taas sen lumoissa. Minut oli syyskuussa valittu toverikunnan puheenjohtajaksi, ja siinä ominaisuudessa minulla oli hyvät mahdollisuudet puhaltaa aatteellisuuden tuli koulussa uuteen paloon. Järjestin isänmaallisia illanviettoja, keskusteluja, väittelytilaisuuksia poliittisista kysymyksistä ja kerran elokuvateatteriin suuren juhlan, jossa eräs toverini puhui porvarin ja työläisen välisen vihamielisyyden hävittämisen välttämättömyydestä. Olin jälleen nuori, jolla oli ihanne ja uskoa. Mutta juuri kun olin päässyt uuteen korkeuteen, silloin kaikki taas romahti. Eräänä aamuna levisi läpi koulun pihamaan aamulehtien välittämä uutinen: kaikenlainen politikoiminen kouluissa kielletty. En liioittele paljon, jos sanon, että sieluni sai halvauksen. Väliajoilla vallitsi mykkä tuijotus. Meistä, toverikunnan pojista, tuntui kuin koko nuoruus olisi äkkiä revitty riekaleiksi. Me emme katsoneet sanan tavallisessa mielessä politikoineemme. Olimme luopuneet kaikista ilkivaltaisuuksista. Emme olleet kuuluneet mihinkään puolueeseen tai suuntaan. Olimme toteuttaneet vain oman sydämemme puolueohjelmaa. Mutta muualla oli tapahtunut yhtä ja toista, mistä kouluhallitus sitten

oli saanut aiheen päätökselleen. Pian näkyivät kiellon seuraukset. Toverikunnan illanvietoissa alkoi tuntua viinan tuoksua. Eräät pojat eivät olleet kestäneet romahdusta. Heiltä oli viety ihanne. Suurin osa meistä hautautui kuitenkin kirjoihin ja koetti sillä tavoin unohtaa koko viheliäisen maailman. Pääsin hyvin arvosanoin ylioppilaaksi. Olin tietenkin siitä iloinen, mutta siinä ilossa oli kuitenkin alakuloisuuden pohjaväre. Minulla ei ollut uskoa, ei intoa, vain kylmä järki ja hellittämätön ikävä Gerdaa. Syksyllä tulin Helsinkiin ja aloin lukea yliopistossa suomea ja historiaa. Historia oli koulussa mieliaineeni, mutta nyt sekään ei jaksanut oikein kiinnostaa. Kuinka minun kannattaa miksikään valmistua, kun ei ole ihanteita. Taikka kun on, mutta sellaisia, jotka ovat liian korkeita tähän luokkavastakohdista ja muista vastakohdista elävään maailmaan. Niin usein ajattelin ja lopulta päädyin siihen, että jätän opinnot toistaiseksi ja lähden välillä suorittamaan asevelvollisuuteni. Sillä matkalla olen yhä. Kuusi vuotta ja kaksi sotaa, onhan siinä ollut matkaohjelmaa vallan tarpeeksi.

— Vai niin kauan olet joutunut olemaan poissa siviilistä. Sinä olet siis sitä ikäluokkaa, joka on saanut kestää kaikkein kovimman ja pisimmän helteen. Kuulehan! Hyppään nyt vähän sivuun. Hyväksytkö sinä meikäläistä demokratiaa?

— Sinä taisit luulla, että me olimme kansallissosialisteja siellä koulussa. Emme olleet. Emme liioin uskoneet diktatuurin menevän Suomessa. Olimme kerta kaikkiaan niin ihanteellisia, ettemme paljonkaan vaivanneet päätämme sillä, miten kuningasnäkymme poliittisessa elämässä voisi toteutua. Uskoimme, että niin jalon aatteen täytyy mennä itsestään eteenpäin. Ja henkilökohtaisella työllä myös.

— Ihanteellista ja tyypillistä, naurahtaa pappi. Kyllä minullakin on sellaisia kuvitelmia ollut, mutta karisseet ovat, mitä vanhemmaksi on tullut ja mitä suuremmaksi perhe on kasvanut. Mitä kovempi taistelu leivästä, sitä lujemmin jalat pysyvät maassa.

— Niin taitaa olla, vaikka minulla ei olekaan siitä vielä kokemusta. Oli miten tahansa, minä jollakin tavoin pelkään paluuta rauhaan. En usko kestäväni enää sitä, ellei jotakin muutosta pian tapahdu elämässäni.

— Saan kai nyt rippi-isänä kysyä erästä asiaa? Onko sinulla tunnollasi suuria siveellisiä lankeemuksia?

— Asevelvollisuusaikana ja sota-aikana lomilla olen seurustellut aika monen tytön kanssa — en kyllä koskaan kahden kanssa samanaikaisesti — mutta olen joutunut katkaisemaan ne suhteet hyvin lyhyeen.

— Minkä vuoksi?

— Vaikka verisesti päätinkin jähmettyä järki-ihmiseksi, jouduin ennen pitkää huomaamaan, että ottamani päämäärä on vaikeampi tavoittaa kuin mitä luulin. Etsin kuumeisesti tyttöä, jonka kanssa voisin mennä naimisiin. Ihastuin johonkin lomalla, aloitin kirjeenvaihdon ja jatkoin sitä, kunnes äkkiä havahduin siihen, että tunteeni olivat täysin jäähtyneet. Katsoin parhaaksi lopettaa suhteen. Kun oli käynyt näin muutaman kerran, päätin taas turvautua järkeen. Olin kirjeenvaihdossa erään suuren talon ainoan tyttären kanssa, jonka miljoonat lupasivat huoletonta tulevaisuutta. Sen suhteen jouduin katkaisemaan vielä nopeammin kuin edelliset. Laskelmani oli liian tympäisevä kestääkseni sitä. Tie nousi siis pystyyn joka kerta siitä syystä, etten ole voinut unohtaa Gerdaa. Sukupuolisia lan-

keemuksia ei, Luojan kiitos, minulle seurustellessa tapahtunut, mutta omassa ruumiissa on ollut sitä enemmän taistelua ja — tappioitakin.

— Ymmärrän. Itsensä hallitseminen niissä asioissa vaatii kyllä mieheltä äärimmäisen ankaraa taistelua. Et osaa varmaankaan iloita tarpeeksi siitä, että Jumala on varjellut sinua niin, etteivät suhteesi ole menneet pitemmälle. Mutta oletko ajatellut, että olet saattanut iskeä niiden tyttöjen sieluun varomattomilla sanoillasi parantumattomia haavoja?

— Olen tainnut ajatella liiaksikin, jopa synkkyyteen asti.

— Siinä on siis eräs kompleksisi. Siitä kyllä vapaudut, jos kirjoitat asianomaisille, selität kaiken ja pyydät anteeksi. Uskon, että jos sen teet, saat täydellisen rauhan. Raamatussa sanotaan: „Jos me tunnustamme syntimme, on hän uskollinen ja vanhurskas, niin että antaa meille synnit anteeksi ja puhdistaa meidät kaikesta vääryydestä". Saat varmasti kokea sen todeksi, jos ensi tilassa sovit asiasi.

— Kirjoitan vielä tänä iltana, lupaa Oki rohkaistuneena.

— Mutta valitettavasti se ei vielä riitä. Sinun pahimmat kompleksisi ovat syvemmällä, ja niiden tuhoaminen on monin verroin vaikeampaa. Niistä ei päästä muutamalla kirjeellä. Nyt minulle on kuitenkin käynyt täysin selväksi se, mitkä ovat sinun sielusi sairauden alkubasillit. Toinen on lapsesta asti pesiytynyt väärä kuva oikeasta rakkaudesta. Toinen, sitäkin pahempi, on se, että sinä olet yrittänyt suorittaa sellaista tehtävää, joka kuuluu Jumalalle.

— Mitä tarkoitat?

— Ihanteellisen rakkauden täytyy kyllä olla rakkauselämän kuningas niin sanoakseni, jonka tulee hallita sukupuolielämää.

Mutta kuninkaan ja alamaisen tulee päästä sopusointuun, ennenkuin sielunelämä voi tervehtyä. Ei ole helppo antaa neuvoja siitä, miten sellaisen sieluntilan saavuttaa. Rakkauselämä on ihmeiden ja mysteerioiden elämää, jossa iäisyys erikoisen tuntuvalla ja ihanalla tavalla koskettaa jokaista ihmistä. Sellaistakin, joka haluaa kieltää iäisyyden. Siksi paraskin neuvonantaja tuntee itsensä näissä asioissa hyvin avuttomaksi.

Sinun tervehtymisellesi on nyt tärkeintä se, että luovut ylivoimaisista päätöksistäsi. Ensinnäkin muovautumisesta järki-ihmiseksi. Ei sinusta sellaista tule, kun kerran Jumala on luonut sinun tunteesi. Elämä pitää kyllä huolen ja on nähtävästi jo pitänytkin siitä, että järkesi varttuu ja tulee tunteittesi välttämättömäksi neuvonantajaksi. Mutta samalla sinun on luovuttava siitä ajatuksesta, että sinä itse voit oman mielesi mukaan ottaa itsellesi vaimon. Sellaisella periaatteella syntyy harvoin kestäviä avioliittoja. Jos tapaat todella onnellisen nuoren parin ja kysyt heiltä heidän onnensa salaisuutta, he vastaavat: „Kaikki on ihmettä".

— Sellaista minulla oli Gerdan kanssa, närkästyy Oki. Ja kaikki särkyi.

— Eikö sitten ole vielä mahdollisuuksia, kun kerran Gerda on jäänyt leskeksi?

— Ei. Hän ei ole enää entinen Gerda, johon katsoin kuin Jumalaan. Ylöspäin.

— Niin, kyllä minusta tuntuu vähän siltä, ettei Jumala ole häntä ajatellut vaimoksesi. Sinulla oli muuten aivan väärä lähtökohta suhteessasi entiseen Gerdaan. Sinä asetit pakon Jumalalle. Minun täytyy saada hänet! Jumala ei anna onnea meidän pakotteittemme mukaan, nöyrien rukousten mukaan kyllä-

kin. Pakotteesi johtuivat tosin siitä, että neuvojen puutteessa olit luonut väärän kuvan rakkaudesta. Sanoit, ettet voisi katsoa enää häneen ylöspäin. Siinä lausuit huomaamattasi erään syvän totuuden. Avioliiton välttämättömin perusta on nimittäin kunnioitus. Ulkonäöllä on häviävän pieni merkitys sen rinnalla. Jos kunnioitus särkyy, särkyy kaikki. Ei riitä sellainen kunnioitus, joka perustuu miellyttävään ulkonäköön, varallisuuteen tai yhteiskunnallisesti hyvään asemaan. Nähdäkseni sinun tuntemasi kunnioitus Gerdaan oli juuri sellaista.

— Rehellisesti sanoen: se oli sitä.

— Se ei riitä. Oikea kunnioitus, jolle jotakin voi perustaa, on kunnioitusta toisen siveellisiä periaatteita kohtaan. Millaiset olivat Gerdan periaatteet?

— En osaa sanoa. Emme sellaisista asioista juuri puhuneet.

— Minun täytyy taas sanoa: tyypillistä. Sota-aikana suuresti lisääntyneet avioerot ovat järkyttävää todistusaineistoa siitä, mihin joudutaan, kun avioliitot perustetaan vain hetken tunnekuohuun eikä sisäiseen kunnioitukseen. Pohjimmaltaan ne ovat luonnollisia seurauksia siitä yleisestä maallistumisen rutosta, josta aluksi puhuimme. Nyt saadaan havainto-opetusta siitä, miten käy, kun ihmiset tekevät rakkauselämän, kulttuurin, puolueen tai yhteiskunnallisen ryhmänsä jumalakseen. Maallistunut ihmiskunta on uskonut ja uskoo vieläkin voivansa suorittaa „kuolleen" Jumalan keskenjääneen työn: luoda maan päälle uusi taivas. Se tuntuu onnistuvan. Etäisyydet lyhentyvät, mukavuudet lisääntyvät, lyhyesti sanoen: taivaan ääriviivat näkyvät päivä päivältä selvemmin. Mutta samanaikaisesti sieluissa tuntuu yhä tuskallisempana helvetin katku. No, mitäpä meidän kannattaa enempää siitä puhua. Pääasia on, että saadaan

omat asiat kuntoon. Uskon aivan varmasti, että jos nyt jätät rakkausasiasi parempiin käsiin, saat vielä nähdä, että olet katsellut vasta kangastuksia todellisesta rakkaudesta. Kun „se oikea tyttö" annetaan sinulle, silloin saat kokea, kuinka eros ja seksus eivät olekaan toistensa vihollisia, vaan ystäviä, jotka yhdessä luovat puhtaan ja ihanan avio-onnen. Puhun tätä kokemuksesta.

Pappi katsoo hämmästyneenä Okia. Pojan sormet eivät enää vapise. Hänen katseessaan ei ole enää ahdistavaa tuijotusta, vaan esiinmurtautuvan vapautumisen välkettä. Olenko onnistunut tuhoamaan basillit? kyselee pappi liikuttuneena. Jos niin on, en minä ole onnistunut, vaan Jumala.

— En tiedä, onko se mielikuvitusta, mutta minun on nyt paljon parempi olla kuin tänne tullessani.

— Näen sen sinun katseestasikin. Mutta sinulla on ilmeisesti vielä ainakin yksi kompleksi, jota emme ole kunnolla kaivaneet esiin sielustasi. Paras myrkky komplekseja vastaan on, kuten jo olet huomannut, se, että kampeaa ne rohkeasti esiin oman ja rippi-isän silmän tutkittaviksi. Pelkään, että kuningasnäkysi kohdalla on myös jokin kompleksi. Tokko sinulla on aihetta olla niin pessimistinen kuningasnäkysi suhteen? Eikö ole luultavaa, että tällaisen verileikin jälkeen eri yhteiskuntapiirit tajuavat keskinäisen vihamielisyytensä koko mielettömyyden ja lähentyvät toisiaan.

— Sitä juuri en jaksa uskoa. Historian mukaan ihmiset eivät ole milloinkaan sodasta viisastuneet. Eivät ainakaan suurvaltojen johtomiehet ja puoluejohtajat, jotka eivät koskaan itse joudu seisomaan juoksuhaudassa näkemässä työnsä kauniita hedelmiä.

— En minäkään kyllä usko maailman tästä viisastuvan. Enemmän leikin vuoksi heitin kysymykseni.

— Saatpa nähdä, kun täältä palataan, että poliittiset intohimot palavat kuumempina kuin koskaan. Kotirintamalla itsekkyys kasvaa päivä päivältä. Se lupaa hyvää puoluetoimistoille. Ainoa paikka, missä minun kuningasnäkyni voi toteutua ja on toteutunut, on juoksuhauta, katkeroituu Oki.

— Kyllä se toteutuu muuallakin. Kaikkialla, missä Jumala murskaa itsekkyyden, syntyy tosi veljeyttä ja yhteiskuntaluokkien välisten kuilujen umpeutumista. Elävän kristillisyyden ansiota on varmaan suurelta osalta se, etteivät luokkavastakohdat meidän maassamme ole niin räikeät kuin monissa muissa maissa.

— Mutta eikö työväen piirissä ole viime aikoina syytetty kirkkoa juuri siitä, että se on ollut vain rikkaiden kirkko ja ettei se ole ajanut työläisen asiaa?

— On kyllä. Ne, jotka sellaista ovat väittäneet, ovat useassa tapauksessa niitä, jotka eivät koskaan itse käy kirkossa eivätkä hengellisissä tilaisuuksissa. Jos kävisivät, he varmasti ihmettelisivät, missä ne rikkaat ovat. Köyhät työläiset tai heikkopalkkaiset virkamiehet ja heidän perheensä muodostavat valtaosan meidän kuulijakunnistamme. Entä julistus sitten? Koska saarnatuoleistamme on julistettu itsekkäälle omaisuuksien keräämiselle siunausta? Sellaista en usko tapahtuneen yhtään kertaa. Kristillisyys on kautta vuosisatojen tehnyt hiljaisuudessa suuriarvoista työtä työväestön hyväksi, vaikkei siitä olekaan torvella toitotettu. Syyttäjien olisi hyvä muistaa sekin, että Kristus ensimmäisenä aloitti taistelun kaikkien kärsivien ja työtäte-

kevien aseman parantamiseksi ja että hänen äänensä kuuluu yhä meidän teksteistämme joka pyhä ja usein viikollakin.

Tällä kaikella en kuitenkaan tahdo sanoa sitä, etteikö kirkolla ja meillä papeilla olisi paljonkin laiminlyömisen syntejä tunnollamme. Olemme olleet kaukana virkaveljiemme apostolien epäitsekkäästä, kaiken oman mukavuuden uhraavasta pappeudesta. Sosiaalisessa työssä ei ole vielä päästy läheskään sellaisiin tuloksiin, joihin olisi voitu päästä. Mutta rintamaelämä on nyt vienyt meidät nuoret papit lähemmäksi sitä työläismaailmaa. jonka puolueaidat erottivat rauhan päivinä meistä, ja herättänyt meissä halun entistä paljon laajempaan yhteiskunnalliseen toimintaan. Sinun kuningasnäkysi on meidänkin kuningasnäkymme, ja se toteutuu parhaiten juuri kristillisellä työrintamalla. Sillä rintamalla eletään yläpuolella päivän politiikan, joka tuo mukanaan karvaita pettymyksiä jokaiselle palvojalleen. Ja kristillinen veljeys on monin verroin syvempää ja lujempaa kuin se, mikä poliittisissa järjestöissä tai puolueissa syntyy.

— Niin, mutta kristillisellä rintamalla on se vaara, että siellä eletään liian korkealla ja ummistetaan silmät ajan kipeiltä ongelmilta.

— Se on totta. Siinä mielessä meidän täytyy tulla sodan jälkeen alemmaksi, nimenomaan suhteessa työväkeen. Eri asia sitten on, ottavatko työväestön laajat massat kädenojennustamme vastaan. Kunpa ymmärtäisivät, ettei se ole hengellisten konjunktuuripolitiikkojen kädenojennus, vaan kauan yhteistyötä kaivanneitten veljien kädenojennus. Se on tietenkin selvää, ettei meillä pappeina ole lupa ryhtyä luokkataistelun pioneereiksi, ei sen paremmin porvarien kuin työläistenkään puolella. Rakkauden käskystä emme koskaan voi luopua.

— Miehethän ovat täällä yleisesti sitä mieltä, ettei papin pitäisi politikoida, muistuttaa Oki.

— Se on ollut ilahduttavaa todeta. Muuten, etkö tuntisi halua toteuttaa kuningasnäkyäsi kristillisellä rintamalla rauhan palattua? Kun ajattelen elämääsi, minusta tuntuu, että Jumala on kasvattanut sinua johonkin erikoiseen tehtävään. Häneltä olet saanut ihanteesi, vaikka hän ei olekaan katsonut voivansa toteuttaa niitä sinun toivomallasi tavalla.

— Olen liian kauan palvellut tämän maailman jumalia kelvatakseni kristilliseen työhön. Siinä tarvitaan uskoa, ja sitähän minulta juuri puuttuu, vastaa Oki käyden äkkiä taas alakuloiseksi ja haroen hajamielisesti alasvalahtaneita hiuksiaan.

Pappi on neuvoton. Onko pojan sielussa vieläkin jokin pato, joka estää Pyhän Hengen pääsyä sinne ja josta hän ei edes itse ole tietoinen? Onko siellä jokin riivaajahenki, samanlainen, josta Vapahtaja sanoi, että se poistuu vain rukouksella ja paastolla? Pappi painaa päänsä käsiensä varaan ja yrittää hengessään sopertaa rukousta, voimatonta, epämääräistä rukousta. Hetken perästä jokin merkillinen ylimaallinen voima syöksyy hänen lävitseen. Hän ei ensi kertaa koe sitä. Hän ei erehdy enää, kuten joskus ennen, luulemaan sitä inhimilliseksi, nopeasti ohi kiitäväksi tunnesävyksi. Hän tietää sielunsa saaneen yhteyden taivaalliseen voimakeskukseen. Avuttomuus häviää, selittämätön varmuus virtaa tilalle. Varmuus siitä, että Ylimmäinen Pappi on ottanut hoitaakseen sen ristiriitojen repimän sielun, jota hänen huono opetuslapsensa ei ole kyennyt parantamaan.

— Miten on rukouselämäsi laita? katkaisee pappi lopulta hiljaisuuden.

— Sellaista kuin se tällaisella perintökristityllä voi olla.

— Mitä sillä tarkoitat?

— No, kun on kasvatuskristillisyyden sorvissa kouruttu puusydän, mitäpä sieltä kunnon rukousta voisi lähteä. Rukous on meikäläiselle vain eräs asiaan kuuluva päivän virallinen ohjelmanumero, joka aina epämiellyttävästi hidastaa pääsyä aamuteelle ja aamusauhuille, mutta josta ei oikein rohkene luopuakaan.

— Olen iloinen, että puhut noin rehellisesti. Kasvatuskristillisyyden sorvissa, käyttääkseni karua vertaustasi, on minunkin sydäntäni muovailtu. Tiedän kokemuksesta liiankin hyvin, kuinka helposti siinä uskonelämä takertuu ulkonaiseen tapaan ja tottumukseen. Pinta voi olla kaunis ja elävääntuntuinen, mutta sisus on sittenkin vain kovaa, kuollutta puuta.

— Kadehdin sellaisia, jotka ovat kokeneet herätyksen äkkiä ja odottamatta, jatkaa Oki. Sellaisia, joiden korvat eivät ole turtuneet lapsuuden hengellisistä äänilevyistä. Joille laki on vielä lakia ja evankeliumi evankeliumia. Kun rukoilen, on kuin jumala puhuisi jumalalle. Ensin kohtelias kumarrus — hyvää huomenta, — sitten muodollisen kuiva kiitos hyvästä yhteistyöstä yön metsätaistelussa ja sitten viileä loppukumarrus, joka pyytää merkitä jotakin sellaista, että pidetäänpä nyt jatkuvaa yhteyttä.

Pappi hämmästyy Okin itsetilitystä, hämmästyy, vaikka hän aavisteleekin, että poika tahallaan kuvaa rukouselämäänsä räikeämmin värein, kuin mitä olisi syytä.

— Sinähän puhut kuin vanha kristitty, vaikka vähän nuorekkaammin sanoin. Se, mitä juuri sanoit, ei ole omaa havaintoasi. Pyhä Henki on nyt sinulle paljastanut sen kipeän totuuden, että vieläpä rukouksemme ovat synnin tahraamia. Kelvot-

tomia rukoilijoita olemme molemmat, ylpeitä ja röyhkeitä. Vain Pyhän Hengen puhdistamina rukouksemme voivat kelvata pyhän Jumalan edessä. Huomaan selvästi, että Kristus raivaa väkevästi tietä sinun elämääsi. Hän on vienyt sinulta erotiikan jumalan, politiikan jumalan, hekumoivien tunteittesi jumalan, kaikkiviisaan järkesi jumalan. Sinulta on lyhyesti sanoen viety kaikki se, jota olet pitänyt korvaamattomana ihanteenasi, innostajanasi ja sytyttäjänäsi. Juuri niin on pitänytkin käydä. Se on ollut sitä riisumista, joka aina edeltää Pyhän Hengen tuloa. Kristus ei voi saapua täydessä voimassaan muuhun kuin sellaiseen sydämeen, jossa viimeinenkin epäjumalan alttari on murskattu ja jossa vallitsee sanoisinko inhimillinen tyhjiö.

— Mutta sellainen tyhjiöhän johtaa täydelliseen elämänkielteisyyteen, kiihtyy Oki.

— Niin luulisi, jatkaa pappi rauhallisena. Niin minäkin joskus lyseolaisena ajattelin, siihen aikaan, kun nousukasjärkeni piti esimerkiksi kaikkia uskontoja yhtä hyvinä tai paremminkin yhtä huonoina. En tullut kuitenkaan pitkälti toimeen järkeni kanssa. Jouduin tyhjiöön. Veisi liian kauan aikaa tässä tarkemmin sitä kuvata. Mainitsen vain, että kysymys maailman synnystä vei minut suurimpaan avuttomuuteen. Järkeni ei kyennyt kumoamaan sitä tosiasiaa, etteikö tällaisen ihmeellisen elämän takana olisi elävä Herra. Senkin täytyi tunnustaa, että on suurinta typeryyttä kuvitella maailman saaneen alkunsa sattumalta.

Niin, erilaisia teitä Jumala vie ihmisiä tyhjiöön saadakseen, jos mahdollista, heidät vastaanottamaan taivaallisia voimiaan. Se, joka antaa Kristuksen täyttää tyhjiönsä, tulee pian kyllä huomaamaan, ettei hänen tarvitse muovautua elämänkieltäjäksi.

Hän saa entisestä elämästään takaisin kaiken sen, mikä siinä on ollut kaunista ja luvallista. Saa sen puhdistettuna ja pyhitettynä. Usko minua, sinäkin saat. Saat takaisin rakkauden, saat tunteesi, saat järkesi, saat kuningasnäkysi.

— Kunpa jaksaisin uskoa sen. Ei mikään ole kiduttavampaa kuin elää taivaanvuohen elämää. On lähellä taivasta ja lähellä maata, mutta ei kelpaa kumpaankaan.

— Sinähän sanoit hetki sitten tuntevasi vapautumista. Etkö tunne enää? tuskaantuu pappi.

— Tunnen enkä tunne. Ne asiat, jotka minua tänne tullessani painoivat, ovat kyllä ihmeellisesti keventyneet. Oikeastaan en niitä huomaa enää lainkaan. Mutta nyt sain uuden taakan. Muistui mieleeni eräs sana, jonka aamulla luin Hebrealaiskirjeestä. Siinä sanottiin jotakin sellaista, että mahdotonta on niitä, jotka kerran ovat valistetut ja taivaallista lahjaa maistaneet sekä Pyhästä Hengestä tulleet osallisiksi ja sitten luopuneet, taas uudistaa parannukseen. Se on sana minusta.

— Kas vain. Arvasin, että saatana yrittää täyttää tyhjiösi epäuskolla. Olisit kyllä saattanut välttyä näiltä tuskilta, jos olisit pysynyt siinä lapsenuskossa, jonka kodissasi sait. Mutta me emme nyt saa jäädä tuijottamaan siihen, mikä on takanapäin. Emme kuitenkaan kykene sanomaan, mitä Jumala siellä näkee. Siellä, missä vähimmin luulee, juuri siellä tavallisesti kypsyvät Jumalan parhaat hedelmät.

Tulin tässä ajatelleeksi, että monissa kodeissa tarjotaan lapsille ehkä liian voimakasta hengellistä ruokaa, sellaista, jota vanhemmat itse ovat useassa tapauksessa oppineet syömään vasta raskaiden kohtaloiden ja erehdysten pöydästä ja jota lapsen elimistö ei vielä siedä. On unohdettu Paavalin taito juot-

taa alaikäisille maitoa. Siitä seuraa sitten, että lapset helposti kyllästyvät vahvaan ruokaan. Kotihartauksissa ei pitäisi jäädä postilloihin, joihin lapsen on melko mahdoton eläytyä. Sensijaan pitäisi olla enemmän keskustelua ja enemmän neuvoja nuoren kipeisiin ongelmiin.

Mutta parhaatkin kasvattajat ovat vain heikkoja ihmisiä, joiden täytyy jättää päävastuu tehtävästään Jumalan kannettavaksi. Sinun vanhempasi ovat niin tehneet. Eivätkä turhaan. Jumala huolehtii nyt siitä, että se ruoka, joka sinulle nuorempana oli liian vahvaa, sulaa ja muuttuu ruumiisi voimaksi. Hän on antanut sinun pitkät ajat järsiä lain kovia kannikoita. Evankeliumin herkku, johon olet kyllästynyt, alkaa sitten maittaa ja maistua paremmalta kuin koskaan ennen. Nyt sinulta kysytään vain riippumista kiinni Kristuksessa. Pyydä häntä viemään asiasi hyvään päätökseen. Muista, että vaikka sinä nyt kirjeilläsi saatkin tunnoltasi pois taakat, niin loppujen lopuksi vain Kristuksen anteeksiantamus voi täysin puhdistaa sinut niistä Jumalan edessä.

— Yritän muistaa. Nyt minun kuitenkin täytyy lähteä.

Oki ojentaa kättään hyvästiksi, mutta pappi kiirehtii pidättelemään häntä.

— Kuulehan. Etkö ripittäydyttyäsi haluaisi myös synninpäästöä?

Oki vaikenee. Pappi näkee hänen katseestaan, että uusi taistelu puhkeaa hänen sielussaan. Mikä taistelu, se selviää heti.

— En ole tottunut sellaiseen. Meidän puolen kristityt eivät sitä erikoisemmin harrasta.

— Saat nyt tehdä aivan niin kuin haluat. Mutta tahtoisin varoittaa sinua ajamasta toisten raiteissa. Jumala ei ole kaavo-

jen Jumala, ja Hän on synninpäästöön sisällyttänyt suuria siunauksiaan. Ikävää vain, että me papitkin vasta sodassa olemme oikein oppineet ymmärtämään veljen antaman synninpäästön ja yleensä koko rippituolin arvon.

— Mutta eikö synninpäästö edellytä vahvaa uskoa? Minullahan ei sellaista ole.

— Minäkin kysyn: jaksatko uskoa, että minun julistamani synninpäästö on yhtä pätevä, kuin jos Kristus itse sen tässä suorittaisi?

— Sen kyllä uskon. Raamatun mukaan sinulla on avainten valta.

— Ja sinä kaipaat täyttä vapautumista menneisyydestäsi?

— Kyllä, niinkuin olet huomannut.

— Enempää uskoa ei Herra sinulta vaadikaan.

Vielä kerran Oki vaikenee. Vielä kerran häivähtää hänen kasvoillaan ristiriitainen välke. Sitten katse äkkiä saa teräksisen kiillon.

— Minä tahdon.

He polvistuvat korsulaverin juurelle jäykin jaloin. Oki tuntee omituisen, tukahduttavan piinan valuvan ruumiiseensa.

Pistooliko kiristää vyötä?

— Eikö pikemminkin ylpeä, taipumaton miehisyytesi pistoolin hahmossa? kysyy omatunto. Miehisyys, josta ei mikään ole kauheampaa kuin nöyrtyminen.

Siinä samassa silmät tapaavat jotakin odottamatonta, jotakin, joka silmänräpäyksessä täyttää sielun kuumottavalla auvollaan. Siellä, papin karun vuoteen yläpuolella, hymyää suloinen tyttö. Gerda! Ei tietenkään Gerda, mutta kuinka paljon hänessä on-

kaan samaa. Samanlaiset vaaleat, aaltoilevat hiukset, sama ujo hymy, sama riemun kimmellys katseessa.

„Rakkaalle miehelleni kaipaavalta Ritvaltasi" tavaa Oki kuvasta. Oki tyrmistyy keskelle sisimpänsä tulista kaipuuta. Tämähän on teatteria. Minun pitäisi olla Jumalan edessä ja saada kohta synninpäästö, mutta ajattelenkin vain tyttöä. En vain ajattele. Himoitsen häntä, toisen miehen vaimoa. Kadehdin papin onnea. Ei, en ole oikea mies tälle paikalle. Minä nousen ja lähden korsulleni.

Oki ei saa kuitenkaan toteutetuksi päätöstään. Jokin salattu voima naulitsee hänen puutuvat polvensa lattiaan. Pappi on aloittanut rukouksensa. Oki ummistaa silmänsä todellisuudelta. Olkoon menneeksi, hokee hän piinassaan. Tuleehan nyt tämäkin koetuksi.

— Elävä Vapahtaja. Sinä tunnet tämän veljen, tunnet hänen menneisyytensä ilot ja surut, tunnet ennen kaikkea ne kiusaukset, jotka ehkä tänäkin hetkenä ahdistavat häntä. Sinä yksin olet voimallinen karkoittamaan saatanan riivaajahenget hänen sielustaan. Sinä yksin voit tehdä hänestä sisäisesti vapautuneen ja iloisen.

— Turha luulo. Minua ei voi kukaan vapauttaa, kuulee Oki uhmaavan, jäisen äänen huutavan olennostaan.

— Vuodata, Herra, Pyhä Henkesi tämän rakkaan veljen sydämeen lupaustesi mukaan ja anna hänen kokea ihmeitätekevän veresi kautta täydellinen ja elävä puhdistus menneisyyden syntitaakoista.

Mitä tämä on? Oki havahtuu äkkiä siihen, että jotakin lämmintä, virvoittavan lämmintä alkaa virrata läpi olennon. Jär-

jen jäinen huuto vaikenee. Tämähän on kuin unta. Mutta mitä nyt? Hän laskee kätensä pääni päälle. Mitä hän tarkoittaa?

— Rakas veli. Kristuksen Jeesuksen pyhässä nimessä ja veressä minä julistan kaikki sinun syntisi anteeksiannetuiksi. Jos me olemme uskottomat, on kuitenkin hän uskollinen, sillä itseään hän ei saata kieltää.

Pappi kuuluu nousevan. Oki viipyy yhä polvillaan. Ei mikään kiusaava ajatus vaivaa enää häntä. On vain rajatonta rauhaa ja lepoa kaikkialla olennossa. Oki tuntee tarvetta vangita tämän hetken, ihmeellisen, ennen kokemattoman hetken. Hän muistaa Villasuon metsälammen, jota hän ei poikana väsynyt katselemaan. Siihen hän vangitsee ensimmäisen todellisen taivashetkensä, siihen tyyneen, suojattuun, käsittämättömän syvään metsälampeen. Mutta sitäkin enemmän hän tuntee tarvetta rukoukseen, kiitosrukoukseen sille Herralle, jolle riivaajatkin ovat alamaiset. Siksi hän viipyy vielä tovin polviensa varassa tomuisella lattialla.

Kun hän vihdoin nousee, kohtaa häntä papin kostea, taivaallista puhtautta ja iloa säteilevä katse.

— Kiitos, veli.

Enempää Oki ei ensin saa lausutuksi. On kuin ei mikään inhimillinen sana, ei kauneinkaan sana sopisi hetken ylimaalliseen pyhyyteen.

— Sinun ei tarvitse kertoa mitään, alkaa pappi varovasti. Näen katseestasi, että taakat on otettu pois.

— Niin on. Mutta miten ne on otettu, sitä en käsitä, jatkaa Oki liikuttuneena. Himoitsin viimeiseen asti. Vastustin viimeiseen asti. Kuinka Kristus voi sellaiselle antaa synninpäästön?

— Se on ihme, jota minä en kykene selvittämään. Tosiasia vain on, että hänen rakkautensa on väkevämpi kuin meidän sitkeinkin himomme.

— Jos eräät upseeritoverini olisivat nähneet tämän, heillä olisi ollut heti selitys valmiina, toteaa Oki äänessään iloinen huolettomuuden väre. — Suggestiota. Niin he olisivat sanoneet. Ja niin kai minäkin olisin väittänyt, jos tässä minun paikallani olisi ollut joku toinen. Mutta nyt en enää väitä. Sitä järjen ja ylpeyden panssaria, joka minua suojasi nöyrtymiseltä viimeiseen asti, ei ikinä olisi voitu suggestiolla murtaa. Siksi luja se oli. Tunteeni olivat jääkylmät vielä silloinkin, kun ylimaallinen voima yllättäen tempasi minut mukaansa. Tällaista vapautumista ja sisäistä onnea ei totisesti kukaan ihminen saata luoda.

— Ei saata. Jumala salli saatanan viimeiseen asti vaivata sinua juuri siksi, ettei sinulle jäisi mitään mahdollisuuksia inhimillisiin selitysyrityksiin. Mutta — mitä se oli? Kuulitko?

— Ilmapommitusta, havahtuu Okikin. Kai jossakin divisioonan huollon tienoilla. Mennäänpä kuulostamaan.

Kun he avaavat korsun oven, jyrisee ja kumisee suvinen avaruus heidän yläpuolellaan loputtomilta näyttävien teräslintuparvien lentäessä sen sinessä.

— Mitä tämä merkitsee? hätääntyy pappi. — Tällaisin joukoin naapurimme eivät vielä koskaan ole meillä vierailleet.

— Sitä, että minun hermojeni ei tarvitse enää kauan kärsiä hiljaisuudesta.

He jäävät kumpikin vakaviin mietteisiinsä. Auringon tulta porehtiva pallo putoaa juuri piikkiselkäisen harjanteen taakse ja pirskottaa mennessään veripunaansa mykkänä tuijottavien mäntyjen kyljille ja hiljan suviasuun pukeutuneille vainioille.

Miltä näyttänee maailma, kun seuraavan kerran tavataan?

XI LUKU.

Oki istuu rullatuolissa suuren sotasairaalan parvekkeella edessään pohjalainen maisema, josta hän kolmen kuukauden ajan on vuoteestaan nähnyt vain kappaleen taivasta ja jonkin kellastuvan koivunlatvan. Taustalla on vanha, punainen puukirkko. Se seisoo hartaana ja mietteliäänä jokiäyrään kuusisaarekkeessa. Siitä vasemmalle ja oikealle, syksyn ensi sateiden ryvettämän valtatien varressa, kohoavat kirkonkyläläisten kaksikerroksiset talot mahtavina ja jäykkinä kuin sotilasrivistöt. Kuinka hyvin ne kuvastavatkaan pohjalaisen jäyhää sielua! Tuo valkoinen, punaisten rivien keskeen värivaihtelua tuova rakennus lienee kunnantalo, pitkästä hevospuomista päätellen. Koivikon takaa savua solkeava piippu on kai meijerin. Mutta mitä mahtavat olla nuo pitkät harmaat vajat kirkon takana vainioiden kyljessä? Varmaankin niitä kuuluisia kirkkotalleja, jonne pohjalainen kirkkokansa pyhäaamuisin vie juhtansa lepäämään.

Miten toisenlaista täällä onkaan kuin siellä länsisuomalaisessa kotikirkonkylässä! Siellä on luonnolla siro, lempeä katse, täällä avaran jylhä, iäisyysvakava.

Mutta vaikka sydän kaipaakin kotiseudun maisemien pehmeyttä ja lempeyttä, hyvä tässä sittenkin on istua. Jokin ylitsepursuava onnen pyörre syöksähtää alinomaa mieleen, välillä kadoten, mutta taas nopeasti palaten. Okin on vaikea eritellä niitä riemukkaasti pärskyäviä kuohuja, joita tuo väkevä tunne-

aalto ajaa hänen sieluunsa. Niissä on iloa viikkoja jatkuneen haavakuumeen päättymisestä. Iloa pääsystä ensi kerran ulkoilmaan. Iloa siitä uudesta, sisäisestä rauhasta, jonka rippi synninpäästöineen toi sydämeen Sammalvirran korsussa ja jota ilman hän tuskin olisi jaksanut kestää kesän ylivoimaisen raskaita aikoja. Iloa siitä, että upseerihuoneen eräs hoitajattarista on Maija-Liisa Raatevaara, herttainen, vakava tyttö.

Oki havahtuu siihen, että hänen katseensa viihtyy itsepintaisesti uneliaasti soluvan virran harmaassa uomassa ja törmissä, joista paistavat suven viimeiset kukat. Ihmekö tuo, että viihtyy. Hänhän on jo lapsuuden aurinkoisina päivinä ystävystynyt joen kanssa, käynyt lasiruudun takaa monet pitkät, sanattomat keskustelut sen kanssa, murehtinut sen syksyistä alakuloisuutta, ilahtunut ensi pakkasen sille lahjoittamasta jääpuvusta, hurmautunut sen rajusta kevätvoimasta ja vaipunut sen kanssa salaperäiseen, lumpeiden ja kaislan suvilumoon. Hän ei ole vain tyytynyt keskustelemaan ystävänsä kanssa. Hän on aina kaivannut pyhiinvaellusmatkaa sinne, missä on tuon hiljaisen, umpimielisen ystävän alkukoti, jonnekin villiin korpeen, johon ei ihmisjalka ole ehkä koskaan astunut. Väkevä on se kaipuu ollut, mutta milloinkaan se ei ole toteutunut.

Eikö juuri virta kuvaakin elävämmin kuin mikään muu sitä outoa, hiljaista maailmaa, jolle ihminen on kerran antanut nimen sielu, miettii Oki. Virran alkukotina on usein kirkas lähde hämärän erämetsän keskellä. Sen vesi uurtaa itselleen uoman, mutta heti alunpitäen toinen määrää sen uoman suunnan ja syvyyden. Se toinen on ympäristö. Veden on pakko etsiä alavia kohtia päästäkseen eteenpäin, päästäkseen siihen toiseen, lähdettä monin verroin suurempaan elintilaan, jota se ei ole näh-

nyt, mutta jonka se aavistaa olevan jossakin näköalan peittävien vaarojen ja metsien takana. Matkanteko tarjoaa vuoroin surua, vuoroin iloa. Surua, kun etovasti löyhkäävät suot ajavat saastaansa sen mukaan. Iloa, kun eteen ilmestyvät puhtaat niityt. Riemua, kun yllättäen aukeava rinne heittää syvään laaksoon. Pettymystä, kun loputtomat tasangot uuvuttavat. Kun sitten mahtava tavoite, meri, vihdoin tulee vastaan, ilo ei ole enää korven lapsen haaveellista, kevyttä iloa. Se on syvää ja vakavaa, vastoinkäymisten kirkastamaa täysi-ikäisen iloa.

Latvalta suistoon asti lähdevesi ei hetkeäkään ole ollut oma itsensä. Joka tuuman alalla, minkä se on vyörynyt eteenpäin, musta maa on luovuttanut sille jotakin itsestään. Se on merkinnyt korven mitättömälle purolle kasvua ja rikkautta, mutta tämä on saanut maksaa siitä kalliin hinnan. Kun virraksi varttunut purolapsi saapuu mereen, se on kadottanut alkukotinsa puhtauden ja kirkkauden. Se on soiden ja jätevesien tahraama. Eikä vain musta maa ole imenyt sen sisäisiä voimia. Myös ihminen on tehnyt niin. Se on rakentanut sinne tänne virran varteen patojaan ja pakottanut veden pyörittämään kolkosti kolkkaavia teräspyöriään ja luovuttamaan alkuvoimaa valokseen ja — pimeydekseen.

Eikö siinä ole jotakin ihmissielun kehityksestä? Joka aika musta maa luovuttaa sillekin jotakin omastaan, tahtoipa se tai ei, olipa maan lahja hyvä tai huono, kirkas tai samea. Ympäristö ei vain luovuta. Vielä enemmän se vaatii. Jokaisen varttuvan yksilön pitää antaa oma panoksensa siihen virtaan, joka pyörittää yhteiskuntaryhmän ja puolueen, yhteiskunnan ja valtion teräspyöriä. Se kaikki kuuluu tietenkin asiaan, ihmiselämän luonnolliseen järjestykseen. Mutta kuinka helposti siinä

luonnollinen muuttuukaan luonnottomaksi. Luonnottominta on, kun korven pieni puro mahtavaa merta kohti edetessään ja virraksi paisuttuaan unohtaa alkukotinsa ja alkuperäisen kirkkaan olotilansa. Eikä ainoastaan unohda, vaan vieläpä halveksii sitä. Toisin sanoen: ei ole suurempaa itsepetosta kuin se, että mitätön ihminen kasvavan ulkonaisen tai sisäisen rikastumisensa keskellä turpoaa nousukkaaksi, joka unohtaa elämänsä suonen lähteneen puhtaana ja kirkkaana kaiken olevaisuuden alkulähteestä, Jumalasta. Itsepetosta on myös se, kun ihmiselämää pidetään vain luonnon virtana, jossa yksityisen pisaran on muka pakko mukautua siihen vesimassaan, jonka mukana se ajelehtii kohti iäisyyden merta, ja tyytyä liukenemaan elintilansa yleiseen sameuteen, jopa sen tahmeaan likaan. Itsepetosta on vielä sekin, kun ihminen antaa koko sielunsa voiman yksinomaan maallisten yhdistysten, järjestöjen ja puolueiden turbiineihin. Hän saattaa tosin tehdä sen ihanteellisessa mielessä haluten taistella itsensä ja ympäristönsä irti elämänvirran tuhoavista voimista. Hän saattaa saavuttaa tuloksia, joita kaikkien täytyy ihailla. Mutta jos hänen ihanteensa on vain mustan maan ihanne, olipa se itsessään miten kaunis ja tavoiteltava tahansa, hänen täytyy kerran katkerasti pettyä ja huomata laiminlyöneensä ihanteista pyhimmän, elävän yhteyden alkukotiin ja alkulähteeseen. Ja eikö valon enkeliksi pukeutunut saatana juuri ihanteiden maailmassa saavutakin suurimmat voittonsa? Se tekee musiikista, Jumalan lahjasta, jumalan. Se tekee työväenaatteesta, jonka juuret myös ovat Jumalassa, jumalan. Se tekee isänmaallisuudesta, taivaan antimesta, jumalan. Se tekee ihmisen hyvyydestä, alkukodin perinnöstä, jumalan.

Kaiken maallisen hyvän, oli se sitten aineellista tai henkistä,

täytyy ensin kuolla ihmissielussa, ennenkuin siitä voi tulla elämää. Eiköhän Nasareetin halveksittu profeetta ajatellut juuri sitä lausuessaan merkillisen paradoksinsa: „Joka löytää sielunsa, kadottaa sen, ja joka kadottaa sielunsa minun tähteni, löytää sen."

Oki ei saata olla tekemättä vertailuja menneisyytensä ja nykyhetken tuntojen kesken. Silloin kun hän ei vielä ollut joutunut sisäiseen tyhjiöön ja kun hänen onnensa oli riippuvainen vain tunteiden ylen herkästä virityksestä, hän ei vielä ollut löytänyt sieluaan. Hän oli kyllä lähellä sitä, jopa vaistonomaisesti koki jotakin sen henkivoimien salatusta, unenomaisesta maailmasta. Mutta vasta tyhjyydessä, jossa viimeinenkin tämän maailman jumala oli teloitettu, ovi sielun syvyyksiin aukeni. Ja mitä sieltä näkyi? Näkyi taistelukenttä, jolla Kristus ja saatana mittelivät voimiaan. Se näky murskasi kaikki omat kauniit rakennelmat. Se repi palasiksi sen inhimillisen kuvan sielusta, minkä hän oli itselleen luonut ja minkä mukaan hengen ravinnoksi riittävät maan antimet, kunhan ne vain ovat kyllin ihanteellisia. Kuinka kipeää tuo sisäinen vararikko tekikään.

— No, herra luutnantti. Alas pilvistä nyt ja päivälevolle.

— Tekö siellä, sisar Maija-Liisa?

— Tohtorihan sanoi, että luutnantti saa olla näin ensi kerralla vain vähän aikaa. Valitettavasti minun täytyy tehdä velvollisuuteni ja viedä teidät pois. Ehkä pudotin luutnantin hyvinkin korkealta karuun todellisuuteen.

— Ei lainkaan, naurahtaa Oki. — Olenhan jo ennen kertonut teille, että pahimmat putoukset ovat nähdäkseni takanapäin. Mietin tässä vain uutta psykologiaani,

— Syntyikö uusia sielunlakeja? hymyilee tyttö ja istahtaa kaiteelle.

— Ikivanhoja lakeja vain, mutta minulle kyllä varsin tuoreita. Muistelin tässä sitä, kuinka löysin sieluni.

— Arvasin siis oikein, että te leijailitte pilvissä täällä. Voiko sielua löytää? Eikö se ole terra incognita jopa nykyaikaiselle sielutieteelle.

— Tietenkin se yksityiskohdissaan on tuntematon maa ja pysyykin sellaisena. Mutta siitä huolimatta katson nähneeni viime aikoina sielustani sen, mikä siitä yleensä voidaan nähdä ja mikä siinä on tarpeellista nähdä. Sanotaan, että kaikki todella suuri on yksinkertaista. Mielestäni se sana sopii sieluunkin. Eiköhän liian viisas järki itse tee sitä niin monimutkaiseksi ja hämäräksi. Olen tullut siihen tulokseen, että Pyhä Henki on maailman etevin psykologi. Luulisin Paavalin ajatelleen jotakin samaa, kun hän kirjoitti, että Henki tutkii kaiken, yksinpä Jumalan syvyydet ja ettei kukaan muu kuin ihmisen henki tiedä, mitä ihmisessä on.

— Teidän mietelmänne ovat vähän liian syvällisiä minun niitä ymmärtääkseni. Jos nuo tuolla sisällä kuulisivat meidän keskustelumme, he pitäisivät meitä varmasti hiukan höperöinä, toteaa Maija-Liisa ja helistelee ajatuksissaan taskusta ottamaansa avainkimppua.

— Mitä me heistä. Tahtoisin nyt vain jatkaa entisiä keskustelujamme. Eivät ne minun ajatukseni liian syvällisiä teille ole. Sen mukaan mitä eilen kerroitte, te olette elämässänne joutunut samantapaiseen tyhjiöön kuin minäkin. Teiltä on viety usko tunteisiin, usko koko miehiseen sukupuoleen,

— Ehkei aivan kaikkiin miehiin, kiirehtää Maija-Liisa, mutta huomaa samassa sanojensa varomattomuuden ja lehahtaa punaiseksi.

Oki ei ole huomaavinaan tapahtunutta.

— Tanssi ei enää tyydytä teitä, ei liioin huulimaali. Se kaikki merkitsee juuri sitä, että tekin olette löytänyt sielunne ja huomannut, että se on saanut monet vuodet olla aliravittuna.

— Niin, pahin itsepetokseni on kai ollut se, että olen pitänyt itseäni hyvänä tyttönä. Tulin kolme vuotta sitten ylioppilaaksi ja päästyäni sairaanhoitajatarkouluun huvittelin aika lailla. Pidin kuitenkin ilonpidossa aina selvät rajat. En vahingossakaan antanut itselleni lupaa juoda viiniä kuin yhden pikarin, kun istuttiin iltaa ravintolassa. Eroottisissa asioissa en liioin tinkinyt, vaikka kiusauksia siihen kyllä olikin. Tanssimassa kävin vain niin sanotuissa paremmissa paikoissa. Olin tyytyväinen itseeni ja lujaan moraaliini.

— Tavallisen arvostelun mukaan te olitte todella kelpo tyttö. Tyttö, jota hurjinkin mies varmasti kunnioitti.

— Oli sen laita kuitenkin miten tahansa, eräänä iltana moraalini romahti kerta kaikkiaan.

Oki katsoo säpsähtäen tyttöä. Saattaisiko noin puhdaskatseisella tytöllä olla takanaan jokin syvä lankeemus? nousee ahdistavaan mieleen.

— Se oli se ilta, jolloin sain tiedon hyvän nuoruudenystäväni kaatumisesta. Emme tosin olleet tavanneet toisiamme sitten ylioppilaaksitulon, kirjoittelimmekin toisillemme vain silloin tällöin, mutta toden sanoen tunsin rakastavani häntä. Mikäli tiesin oikein, hän ei seurustellut kenenkään tytön kanssa. Odotin, että hän joskus luopuisi salaperäisyydestään ja kosisi mi-

nua. Siitä alkaen, kun luin lehdestä hänen kaatumisilmoituksensa, en ole löytänyt itsestäni enää hyvää tyttöä. Tuska vei minut Jumalan eteen, ja sillä paikalla en kyennyt enää kerskaamaan moraalistani. Huomasin, että olin kunnollisuudestani tehnyt jumalan. Se ei kestänyt Kristuksen katsetta. Sitten tulivat Helsingin suurpommitukset, ja niiden kauhuissa riisuttiin minulta loputkin hyvyyden riekaleet. Senjälkeen en ole tarvinnut tanssia enkä viiniä.

— Oli hauskaa kuulla, ettei moraalinne romahtanut sen pahemmin. Se särkyi hyviin käsiin, purkaa Oki vapautunutta sisintään.

— Se on totta. Mutta kuinka kauan olenkaan seissyt tässä! Huone 10:ssä on eräs heikko potilas, Solin vai mikä hänen nimensä olikaan.

— Solin? Muistatteko etunimeä? kysyy Oki joka solultaan jähmettyneenä.

— Kullervo muistaakseni.

— Kullervo Solin! Hänkö täällä? On-onko hänen tilansa toivoton?

— Huono se on, mutta ei kai aivan toivoton. Hän on haavoittunut vatsaan. Tuotiin eilen sairasjunassa.

Oki ei kykene puhumaan enää mitään. Hän tuskin huomaa sitä, että sisar Maija-Liisa työntää rullatuolin parvekkeelta upseerihuoneeseen, auttaa hänet vuoteeseen ja peittää huovalla.

— Me kun luulimme, että sinä perustit Maija-Liisan kanssa sinne parvekkeelle pensionaatin, piikittelee kapteeni Visa nurkkavuoteeltaan. Oki vain hymähtää jaksamatta eläytyä poikien leikinpitoon. Rintaa painostaa. Että Kullervo tuotiin juuri tänne, se ei voi olla sattuma. Itse Jumalan täytyi antaa eiliselle

sairasjunalle tämä päätepiste. Mutta miksi? Minun vuokseniko? Ei, mitä iloa Kullervolle voisi minusta olla? Ehkä täälläoloni vain muistuttaa entisestä nöyryytyksestä ja tekee hänen taakkansa entistä raskaammaksi.

Jokin ylitsepursuava ja raskas, mutta samalla niin suloinen hellyyden ja säälin aalto lyö läpi sielun. Tekisi mieli itkeä. Kuinka helposti kyyneleet nyt herahtaisivatkaan ja miten hyvä olisikaan päästää ne valloilleen. Rakas veljeni Kullervo. Kouluvuosien poliittisesta epäluulosta ja katkeruudesta poikaa kohtaan ei tunnu olevan jäljellä häiventäkään. Kun viimeksi tavattiin, seistiin eri puolilla barrikaadia. Se tapahtui elokuvateatteri Maximin väittelytilaisuudessa, jossa Kullervo johti tulisilmäisenä tiilitehtaalaisten puhetta, hän itse taas toverikuntalaisten.

— Ei kannata enää väitellä. Emme kuitenkaan koskaan ymmärrä toisiamme.

Siihen loppuponteen tilaisuus päättyi. Ja kuka sen ponnen esittikään? Minä, minä se olin. Lausuinko tietämättäni oikean ennustuksen? Sen osoittaa tämä ilta. Minun on tavattava Kullervoa. Viimeiseksi katseeksemme ei saa jäädä se, minkä vaihdoimme elokuvateatterin kiihtyneessä, politiikan riivaajahenkien myrkyttämässä ilmapiirissä. Se välttelevä, sapenkatkera katse. Miten hyvä onkaan olla näin, yläpuolella päivän politiikan ja intohimojen! Koko olemus huokuu lepoa, tyytyväisyyttä ja rakkautta. Rakkautta jopa entistä vastustajaa kohtaan. Kunpa hänkin löytäisi sielunsa ja kokisi jotakin tällaista.

— — —

Ilta on tullut. Oki istuu jälleen rullatuolissa, tällä kertaa matkalla huone 10:een sisar Maija-Liisan saattaessa häntä.

— Miltä sotamies Solin näytti, kun kerroitte minun olevan täällä? kysyy Oki levottomana.

— Ensin hän hämmästyi ja ilostui kovin. Mutta siinä samassa hän muuttui hyvin mietteliääksi ja tuijotti pitkän aikaa ulos ikkunasta unohtaen, että seisoin yhä hänen vierellään. Sellainen äkillinen tuijotushan on varsin tavallista heikoille potilaille ja johtuu tunne-elämän nopeista nousuista ja laskuista.

— Tuskin se tällä kertaa johtui siitä, vastaa Oki pakotetun värittömällä äänellä puoleksi kuin itsekseen puhuen.

Sisar Maija-Liisa katsoo parhaimmaksi olla vaatimatta lisäselvyyttä Telkän vihjeeseen. Pitkä käytävä, jota he verkkaan ovat edenneet, kääntyy juuri oikealle.

— Hän on tässä huoneessa. Siellä ei ole muita potilaita.

— Mainiota. Sittenpähän saamme puhella rauhassa, ilahtuu Oki.

Rullatuolin pyörät nousevat vastahakoisesti yli korkean kynnyksen. Ensi silmäys huoneeseen osoittaa Kullervon nukkuvan. Siitä huolimatta Maija-Liisa vie Okin hänen vuoteensa viereen ja kiirehtää sitten muille toimilleen.

— Tämäkö Solinin Kullervo?

Järkytyksen kuuma laine lyö läpi Okin olennon. On vaikea löytää edessä olevalta vuoteelta sitä voimakasta taistelijaa, jonka teräskasvot kerran välkähtelivät lihakojun luukulta. Korkea otsa, jonka metalliin uhma kerran kaiversi tuimat juonteensa, on nyt vain hauras kalvo, jonka pinnassa pulppuavat tuskan lukemattomat lähteet. Posket, joiden verevässä lihavuudessa kerran läikähteli nuoruuden rautainen tarmo, ovat nyt vain kaksi kellertävää, helteen polttamaa painannetta. Suu, jonka kynnyk-

siltä kerran sinkoilivat fanaattisen uskon tulikipinät, ammottaa velttona ja tahmeana, kärpästen himoamana.

Oki tuntee uupuvansa näyn edessä. Siinä vuoteella ei makaa vastustaja. Siinä makaa veli, samaa lihaa ja verta kuin hänkin. Samaan tyhjiöön heitetty kuin hänkin.

Tuossa, vuoteen jalkopäässä, on kuumetaulukko. Mikä tulipätsi hänellä onkaan ollut kestettävänään! Vain terävähuippuisia vuoria on kynä piirtänyt ruudukkoon.

Entä millaisen käyrän kärsimys lienee piirtänyt sielun vahakudokseen?

Samassa Kullervo herää. Kuumeen tulessa loimuavaan katseeseen viriää ensin hetkeksi iloinen välke, joka kuitenkin häviää kohta arkaan, välttelevään epävarmuuteen.

— Terve, Kullervo, alkaa Oki verhoutuen näennäiseen huolettomuuteen.

— Hyvää päivää, vastaa hämmästynyt Kullervo kunnioittavasti. — Hauskaa, että luutnantti poikkesi katsomaan.

— Älä sano minua luutnantiksi. Olemmehan jo pikku poikina sinutelleet toisiamme. Miten tunnet jaksavasi?

— Vähän paremmin kuin eilen. Mielikin on valoisampi, kun kuulin tei — — — sinun olevan täällä. Lisäksi sain tiedon, että äiti saapuu tänään minua katsomaan.

— Äitisikö? lämpenee Oki. — Hänhän tuo sitten minullekin tervetulleen tuulahduksen kotikylästä. Ja on muutenkin hauska tavata häntä. On toinen asia, haluaako hän tavata minua.

— Miksikä ei haluaisi? säpsähtää Kullervo.

— Tokko hän on voinut antaa minulle anteeksi?

— Luulisin, vastaa Kullervo hiukan epävarmasti.

— Entä sinä itse? Oletko jaksanut unohtaa ilkityöni.

— Mitäpä sellaista vanhaa asiaa enää viitsisin muistella. Nyt on täysi työ itsestäni ja omasta ilkeydestäni. Hermoni, jotka eivät ennen pahassakaan tilanteessa jättäneet minua pulaan ja joista olin salaisesti ylpeä, ovat kerta kaikkiaan lopahtaneet. Ei tahdo jaksaa sietää edes hoitajattaria, vaikka he tekevät kaikkensa minun tervehtymisekseni. Vatsassa on niin kauhea poltto.

— Ymmärrän sinua liiankin hyvin. Makasin äskettäin vielä itsekin haavakuumeessa ja tiedän kyllä, mitä se on. Siinä, jos missä, oppii itsetuntemusta. Eikö totta?

— Kyllä oppii. Mutta mitä hyötyä tällaisesta opista on? Kaikkihan päättyy kuitenkin kerran tyhjyyteen.

— Niinkö luulet? kysyy Oki vakavana.

— Niin. Olen löytänyt itsestäni vain eläimen, eikä sellaisen loppu voi olla muu kuin tyhjyys, tai sanoisinko sammuminen. Sellainen teurastus, jossa olemme olleet mukana, ei myöskään olisi ollut mahdollinen, ellei ihminen olisi eläin.

— Tokko itsekään uskot sitä, mitä nyt sanoit. Olet, mikäli sinua tunnen, liian ihanteellinen, voidaksesi rinnastaa ihmistä siihen karjaan, jota rauhanpäivinä teurastit ja jonka lihaa myit kojusi luukulta.

— No, ihminen on korkeimmalle kehittynyt eläin. Miksi sitä en voisi uskoa? Ero on vain siinä, että esimerkiksi lehmä ei käsitä olevansa eläin, mutta ihminen tajuaa itsensä sellaiseksi.

— Sihä sanoit äsken kärsiväsi huonoudestasi. Miksi sinun siitä sitten tarvitsee kärsiä, jos elämä kerran loppuu sammumiseen? Eihän siinä tapauksessa joudu koskaan tilille siitä, miten on elänyt ja miten huono on ollut.

— Tottahan nyt sen verran pitää yrittää, että pysyisi edes hiukan sairaan koiran yläpuolella, vaikkei tilille joudukaan.

Oki naurahtaa vaisusti. Kullervon ajatukset ovat hänestä liian mielettömiä vakavasti otettaviksi. Eivät ne voi tyydyttää pojan omaakaan sydäntä, miettii hän. Ovat tietenkin vain hetkellistä katkeruuden purkausta.

— Kyllä minäkin olen usein tavannut itsestäni eläimen, mutta olen löytänyt muutakin. Olen kohdannut sisäisen kaipuun, jota ei edes paraskaan tämän maailman ihanne ole voinut tyydyttää. Kun viimeksi näimme, yritin vielä tappaa itsessäni olevaa eläintä isänmaallisuudella ja kuningasnäylläni.

— Millä kuningasnäyllä?

— Sillä, josta väittelytilaisuuksissa usein puhuin. Että porvarin ja työläisen täytyy löytää toisensa. Mutta senjälkeen on tapahtunut paljon, ja olen joutunut sisäiseen vararikkoon. Olen kokenut sen, että vain elävä yhteys Jumalaan tappaa meissä olevan eläimellisyyden.

— Missä se teidän porvarien Jumala oikein on? Minä en hakemallakaan löydä maailmasta muuta kuin hyökkäysvaunuja, atomipommeja, keskitysleirejä ja hiljan avattuja hautoja. Jos Jumala eläisi, tottahan maailma näyttäisi vähän kauniimmalta, eikä miljoonien tarvitsisi kärsiä muutaman suuruudenhullun politiikon takia.

Oki mykistyy. Ei siksi, että hänen uskonsa järkkyisi Kullervon sanoista, vaan siksi, että pojan sydämessä on ilmeisesti sittenkin toinen henki kuin hänen omassaan.

— Eivät nuo sinun mietelmäsi ole minulle vieraita. Silloin tällöin olen itsekin sellaisia pohtinut. Pintapuolisesti katsoen Jumalaa on tosiaan vaikea löytää tästä ajasta. Mutta jos luo-

taa elämää vähän syvemmältä, saa kyllä Jumalan näköpiiriinsä. Maailma on jo pitkät ajat kääntänyt tietoisesti selkänsä Jumalalle ja tehnyt sivistyksestä ja politiikasta itselleen kultaisen vasikan. Nyt nähdään seuraukset. Vanhurskas Jumala on, suuren yleisön toivomuksesta, vetäytynyt yksinäisyyteen ja sallii ihmisen kokeilla voimiaan. Atomipommit ja hyökkäysvaunut eivät niin ollen ole suinkaan Jumalan lahjoja. Ne ovat sen saatanan lahjoja, jota me olemme rakastaneet enemmän kuin Jumalaa. Sota ei synny koskaan yhden tai kahden miehen toimesta, olivatpa he miten väkeviä diktaattoreja tahansa, ellei ajan yleinen henki ole kypsyttänyt maaperää hedelmälliseksi heidän suuruudenhulluille suunnitelmilleen. Muistelin tänään päivällä viime tapaamistamme elokuvateatteri Maximin väittelytilaisuudessa. Luulenpa, että meillä olisi ollut vähän toisenlainen henki, jos olisimme aavistaneet, millaisissa olosuhteissa seuraavan kerran kohtaamme.

— Epäilemättä, vastaa Kullervo heräävän luottamuksen ja virkistyksen välke katseessaan. — Myönnän mielelläni, että juuri sellainen vihan henki, joka meitä silloin hallitsi, synnyttää sotia. Mutta minä en voinut muuta kuin jyrkästi vastustaa sinua, koska katsoin, että sinun aatteesi, jos se saa toteutua, vie työväestöltä viimeisenkin sananvapauden ja jättää sen täydellisesti porvarien armoille. Eikö se siihen olisi vienytkin?

— Se ei ollut ainakaan tarkoituksemme. Uskoimme niin sinisilmäisesti, että jos vain luokkaviha saadaan raivatuksi pois politiikasta, työväestön asema paranee itsestään. Minun kiivauteni sinua ja tiilitehtaan poikia kohtaan johtuikin lähinnä siitä, että teistä näkyi jo kauaksi luokkavihan synkkä katse ja että isänmaa ei tuntunut merkitsevän teille mitään.

— Eivät teidänkään katseenne lempeitä olleet, ärtyy Kullervo.

— Olet oikeassa. Ajattelin juuri sanoa samaa, mutta ennätit ennen. Mekin vedimme kasvoillemme mahtavan tuikeat rypyt. Se on totta. Ja tajuan nyt, että ne rypyt olivat merkki siitä, etteivät meidän asiamme liioin olleet kohdallaan. Meissä oli salaista ylpeyttä ja uhmaa, jota emme silloin huomanneet. Me kyllä kärsimme nähdäkseni vilpittömästi, mikäli ihminen yleensä saattaa täysin vilpitön olla, kansamme poliittisesta eripuraisuudesta ja tahdoimme tehdä jotakin omalta osaltamme sen hävittämiseksi. Omasimme nähdäkseni varsin hyvät ulkonaiset edellytyksetkin sellaiseen tehtävään. Me koulupojat olimme valtaosalta köyhänpuoleisten virkamiesten lapsia. Emme voineet koskaan runsailla taskurahoilla rehennellä. Olimme henkistä proletariaattia, kuten sanotaan. Luulenpa, että tiilitehtaan pojat olivat meitä paljon rikkaampia siihen aikaan.

— Mahdollisesti, naurahtaa Kullervo. — Mutta teitä odotti tulevaisuudessa varallisuus, jollaisesta tehtaalainen ei uskalla uneksiakaan.

— Epäilemättä monia meistä, mutta ei läheskään kaikkia. Ammatistahan se asia tietenkin on riippuvainen. Niin, minunhan piti jatkaa vielä siitä meidän ylpeydestämme. Me olimme loppujen lopuksi aivan saman perusharhan vallassa kuin tekin. Uskoimme käsivarsiemme voimaan ja murtumattomuuteen, ja siitä sitten johtui tuikea katse ja kiihkeys. Mutta ei kai nuoria olisi oltukaan, ellei olisi vähän yli maalinkin ammuttu yhdessä ja toisessa asiassa.

— Minun täytyy ihailla sinun avomielisyyttäsi ja nöyryyttäsi, virkistyy Kullervo puhuen voimistuvalla äänellä. — Ihailin

sitä jo silloin, kun kävit meillä sopimassa lihakojun korjausmaksuista. Sen käynnin jälkeen en ole kyennyt vihaamaan sinua, vaikka olen kuinka yrittänyt. Jos rehellisesti sanon, minä olen tosiaan ollut luokkavihan lumoissa, ja vasta juoksuhaudassa olen oppinut ymmärtämään, mihin sellainen voi johtaa. Kosto synnyttää aina uutta kostoa. Sillä ei pitkäaikaisia voittoja saavuteta. Minä tuskin palaan koskaan täältä. Joku toinen saa ottaa johdon tiilikerhossa — — —.

Lause katkeaa. Oki ei rohkene katsoa Kullervoon. Hän arvaa pojan kamppailevan väkevää liikutusta vastaan.

— Isäni vihasi kivääriä, ja kuitenkin juuri sen luodista hänen piti kuolla. Minun käy nyt samoin.

Jälleen tulee lohduton hiljaisuus, josta kuuluu vain tuskaisesti yhteen pusertuvien hampaiden kolkko narskahdus. Oki lamautuu tuoliinsa kykenemättä sanomaan mitään. Loputon uupumus lainehtii olennossa. Sinä kirottu ihmiskunta, joka et ilman kiväärejä kykene järjestelemään elämääsi! Sinä kirottu sota! Vain niitä sanoja kuulee Oki järkyttyneen, itkevän sydämensä hokevan.

— Tunnen, että olen aina tehnyt parhaani työväen aatteen eteenpäinviemiseksi, saa Kullervo vihdoin jatketuksi. — Mutta jokin pirullinen voima on pannut minut tavoittelemaan sellaista, jota hengessäni vihaan. Olen toisaalta inhonnut kaikkea laittomuutta, ja kuitenkin olen samalla kertaa ihannoinut köyhälistövallankumousta. Jo rauhanpäivinä se ristiriita nosti mieleeni epäilyksiä, mutta tukahdutin ne heti alkuunsa. Pidin niitä heikkouden merkkinä. Mutta nyt en totisesti halua enää tukahduttaa. Vallankumoukset siittävät aina uusia vallankumouksia, ja myös ne aiheuttavat tällaista helvetillistä tuskaa,

jota en pahimmalle vihollisellenikaan saata toivoa. Kun me työläiset kerran rakastamme rauhaa, meidän täytyy myös rauhallisin ja laillisin keinoin pystyä taistelemaan itsellemme uusi, parempi elintila.

Kullervon särähtelevä, murtunut ääni sammuu jälleen. Okista tuntuu, että hänen pitäisi puhua jotakin, mutta kaikki sanat, jotka nousevat suun kynnyksille, ovat niin lopen tyhjiä ja mitättömiä. Jokin syvä hartaus värehtii huoneessa. On kuin seisoisi temppelissä, jonka pyhyydessä ei tohdi korottaa ääntään.

— Sinä sanoit minua nöyräksi, alkaa hän vihdoin hiljaisesti ja mietteliäästi. — Tietenkin on mieluista kuulla itsestään sellainen arvostelu, mutta valitettavasti en voi sitä ottaa vastaan. Saatoin näyttää hyvinkin nöyrältä, kun kävin teillä sopimassa asioistani, mutta todellisuudessa olin silloinkin ylpeä. Olin ylpeä nöyryydestäni. Kun oppii oikein tuntemaan itsensä, ei hakemallakaan löydä itsestään muuta kuin loputonta, teräksenkovaa itserakkautta ja salaista omahyväisyyttä. Ylpeydellä on hyvin usein rakastettavat ja kauniit kasvot. Me olemme joutuneet kumpikin samanlaiseen tyhjiöön, jossa ei tulla enää naamareilla toimeen. Sinä olet löytänyt itsestäsi eläimen, minä riivaajan. Se ei ole kyllä mikään miellyttävä löytö. Mutta minun mielestäni se on sittenkin elämän paras löytö. Me emme tähän asti ole kertaakaan voineet katsoa toisiamme oikein rehellisesti ja vilpittömästi silmiin. Olemme kärsineet siitä, mutta samalla toisaalta nauttineetkin. Se sinun eläimesi meissä on nimittäin nauttinut siitä. Eläin on nyt kuitenkin pantu teurastuspölkylle, ja sen ansiosta olemme löytäneet itsestämme toisen, paremman minän. Sen, jota viha ei tyydytä. Minä en ainakaan haluaisi koskaan enää palata entiseen minääni.

— En minäkään, vakuuttaa Kullervo pyyhkien otsalta valuvaa hikivirtaa.

— Meidän vuoksemme ei ainakaan synny uutta sotaa, hymyilee Oki vapautuneena ja iloisena. — Se muuri, peloittavan korkea ja luja muuri, joka erottaa porvarin ja proletaarin toisistaan, on nyt meidän kohdaltamme Jumalan toimesta murtunut. Jumalan ilmeinen tarkoitus on tehdä meistä sellaisia muurinmurtajia, joiden voimana on rakkaus eikä viha. Kun me palaamme siviiliin, me kumpikin toteutamme taas omaa kuningasnäkyämme, sinä tiilikerhossa, minä ehkä jonkun kristillisen järjestön piirissä. Me olemme silloin näennäisesti eri leirissä, mutta siinä ei ole mitään pahaa, jos vain toimimme tässä uudessa hengessä, rakkauden hengessä. Mutta sinä vaikutat jo rasittuneelta. Jatketaan huomenna keskustelua.

XII LUKU.

— Tällaistako on täyttymys?

Enkö ole nyt kaipausteni tunturin laella, jota ylemmäksi en enää voi nousta? Ei, minä pääsen vieläkin korkeammalle. Tunnen, tiedän sen. Mutta eikö olisi parasta pysähtyä tähän? Jättää viimeinen virsta kulkematta. Huipulla päättyy odotus. Voinko kestää sitä? Voinko mukautua täyttymykseen? Kaksikymmentä kuusi pitkää vuotta olen elättänyt itseäni haaveitten taivasnäyillä, toinen toistaan ihanammilla. Nyt ne näyt eivät ole enää horisontissa, sielun ikkunain takana. Ne näyt ovat saaneet ruumiin ja hengen. Saatan koskettaa niitä. Enemmänkin: saatan kohta ojentaa käteni ja syleillä niitä. Ne ovat koko olentoni omaisuutta, omaisuutta, jota ei edes arki, harmainkaan arki, kykene minulta riistämään. Eikö olisi paras juuri nyt pysähtyä? Eikö suloisin olotila ole tämä: omistaa kaikki, mitä on ikävöinyt, ja kuitenkin odottaa täyttä antautumista sille.

Joko taas?

Oki havahtuu siihen, että hän, ties monennenko kerran tänään, on ottanut taskustaan sormuksen ja pyörittelee sitä sormiensa lomassa. Täytyy hymyillä. Ei kai tuo lehteä lukeva mies vastapäisellä penkillä vain huomannut? Mitäpä siitä, jos huomasi. On hyvä olla näin. Olla lapsi, jolle muutama gramma kultaa on käsittämätön ihme, ihme, jonka katselemiseen ei kyllästy.

Mutta missä viipyy pastori Sammalvirta? Ei kai hän ymmärtänyt väärin? Ehdotin, että tapaamme tässä puistossa puoli tuntia ennen nuorisokokouksen alkua. Tottapa tulee, kun ennättää.

Jostakin oikealta tulvahtaa äkkiä sokaiseva valo. Toukokuinen ilta-aurinko on menossa yölevolleen ja katsoo vielä kerran kiihkeällä tulisilmällään keskikaupungin kivirotkoihin sitten pudotakseen esikaupunkien metsiin. On kuin sen puhdas, läpitunkeva katse suorittaisi viimeisen juhlallisen joukkokatselmuksensa katujen levottomasti soluvassa ihmisvirrassa, mietteliäissä, uneksivissa puistoissa ja keväälle ikkunansa avanneissa kivimuureissa. Tuolla se pirskottaa vertaan goottilaiskirkon jättimäisiin lasiruutuihin, kuin tahtoen sanoa: Älä väsy, kirkko, ajan ankeuteen. Pala roihuten! Älä vaikene ihmeestäsi, siitä rakkauden verestä, joka on vihan verta väkevämpi.

Tuolla, mykkänä tuijottavan kuvapatsaan takana, se sinkoaa vasamiaan kivimuurin kymmeniin tummiin aukkoihin. Siinä samassa ikkunaverhot leiskuvat tulessa, jonka keskelle sinne tänne ilmestyvät kalpeat, kärsimysten kovertamat ihmiskasvot.

Tuolla vähän etäämmällä, puistokahvilan pöydän ääressä, istuu kaksi rullatuolien rääsyistä invalidia; polvellaan sykkyrä kengännauhoja, joita äsken vielä myivät tavaratalon ovella. He eivät puhu mitään. Tuijottavat vain kuollein katsein sauvojensa kuluneita kärkiä. Kukaan ei muista meitä, ei kukaan. Kannattiko uhrata jalkansa tällaisen maailman puolesta? Tällaisen omahyväisyytensä loukoissa hekumoivan, uutta sotaa hankkivan maailman puolesta. Ei kannattanut.

Aurinko lähettää leikkivän, lempeän sädekimpun heidän tuhkanharmaille, kivettyneille kasvoilleen. Päät nousevat. Oki ei

saata nähdä tarkkaan, mutta hänestä tuntuu, että jotakin pehmeää häivähtää lyhyeksi tuokioksi heidän silmiinsä. Oli kerran kevät, oli. Ei ole enää. He lyyhistyvät jälleen. Heidän uupuneet hahmonsa taipuvat kohti lukemattomien, itsekkääseen onneen kiirehtäneiden jalkojen tallaamaa käytävää. Saammeko edes nauhoittaa teidät, te ylpeät jalat? Emme tarvitse itse nimittäin nauhoja.

Aurinko sammuu. Sammuu suuren elokuvateatterin vastasyttyneihin mainosvaloihin. „Keväinen synti" kirkuvat punaiset neon-lamput kivimuurin aukon otsalta. Aurinkoa ei enää näy. Näkyy vain loputon tumma virta, joka lainehtii muurinaukosta sisään. Kukapa ei haluaisi nähdä keväistä syntiä. Että tietäisi varoa sitä, kokee joku pisara virrassa ihannoida himoaan ajelehtiessaan tyrskyvän massan mukana kohti viettiensä juottopaikkaa. Kymmenes viikko! Joka kerta täysi katsomo, hykertelevät eräät mielihyvästä käsiään.

Jostakin kauempaa, kirkon takaa, kuuluu tanssiorkesterin lohduton valituslaulu viestinä eurooppalaisen ihmisen paluusta pakanalapsen kaihoisaan, patarumpujen loihtimaan hartauteen.

Kuka nauraa lehdettyvän vaahteran alla? Paatuneen onttoa, kalseaa naurua. Varmaan joku kadun raunionainen. Vai onko se itse saatana? Saatana se on. Ketä en onnistunut tuhoamaan kranaateilla ja pommeilla, sen tuhoan keväisellä synnillä. Apajani ovat verrattomat, se riemuitsee.

Yhä jatkuu kolkko nauru. Ahdistaa, ahdistaa sanomattomasti. Värikäs sielujen saatto kiirehtää ohi. Valoisien kevättoiveiden ja synkkien pettymysten saatto.

Miksi minut on temmattu syrjään tuosta virrasta? Miksi en tänä iltana kulje enää toisten mukana elokuviin tai tanssisaliin?

Miksi kaipaan syvempää iloa kuin mitä niistä sain? Olenko parempi ihminen kuin nuo muut?

En ole parempi. Tuossa onnea kohden epätoivoisesti ryntäävässä ihmismassassa on paljon hyvää nuorisoa, maan parhaimmistoa. Miksi he tyytyvät pintailoon? Eiköhän sota ole useilta heistä murskannut inhimilliset kuningasnäyt. He ovat ihanteellisia nuoria, joilla ei ole ihannetta.

Miksi minut on nostettu laaksosta vaaran laelle? Miksi monet toiset kituvat yhä tyhjiön henkeä salpaavassa hapettomuudessa? Olen saanut armon. Muuta en osaa sanoa.

— Terve, Oki! Suo anteeksi, että viivyin. Mutta sinähän et kai enää pelkää yksinäisyyttä.

— En pelkää, tervehtää Oki pappia. — Ja yksin en suinkaan ole ollut. Kokonainen ihmiskunta on pitänyt minulle tässä seuraa.

— Hyvä on. Onko jalkasi jo terve? Sinullahan ei ole edes keppiä.

— Terve se on. Ja sielu myös.

— Tunteittesi herkkä seismografi ei ole siis merkinnyt enää pahoja järistyksiä?

— Ei, ihme kyllä. Minusta tuntuu, että elämäni on jo liiankin hyvällä kohdalla. Antaisi mielellään jotakin sisäisestä tasapainostaan niille lukemattomille, joilla sitä ei ole.

— Kuulisipa sellaista puhetta useammin, hämmästyy Sammalvirta. — Tahtoo väkisinkin masentua, kun ei näe ympärillään juuri muuta kuin alakuloisia, palkkojaan alituisesti miettiviä ihmisiä.

— Sen arvaa. Mutta miten on oma elämäsi järjestynyt? katkaisee Oki. — Miten on sosiaalisen harrastuksesi laita?

Pappi vaikenee. Kasvot käyvät vakaviksi, mutta piirteet pehmenevät nopeasti.

— Niin. Silloin korsussa lupasin tosiaan antautua sosiaaliseen työhön. Olen kyllä yrittänyt lupaustani täyttää, mutta pahin este on siinä, että olen kohta itse sosiaalisen huollon tarpeessa.

— Sinä? Lasket kai leikkiä, kiinnostuu Oki.

— Ei niinkään. Kun on viisi lasta ja palkka kahdeksan tuhatta kuussa, ei monesti tiedä, kuinka eteenpäin selviää. En silti tahdo valittaa. En ole koskaan rikkauteen tottunut. Opintovelkoihin sitä enemmän. Mutta vaikka palkka on loppunut säännöllisesti kesken kuun, aina Herra on ruokapöydästä huolen pitänyt. Ei Hän tosin ole sitä herkuilla kattanut, mutta riittävällä ruoalla kuitenkin. Monilla työläisperheillä on paljon paremmat oltavat kuin meillä, mutta en niitä lainkaan kadehdi. Emmehän voi muuta kuin vilpittömästi iloita, jos työläisten leipä leventyy. Olemmehan me saaneet elämässämme niin paljon suurempia henkisiä rikkauksia kuin he. Tietenkin silti toivon, lasteni vuoksi varsinkin, korjausta palkkaukseeni. Mutta jätetään nyt leipähuolet sikseen. Meillä on paljon tärkeämpääkin pohdittavaa. Miten on kuningasnäkysi laita? Eihän se vain ole sammunut.

— Ei, tulee varma vastaus. — Se on vain kirkastunut ja syventynyt. Alan täst'edes toteuttaa sitä kristillisellä rintamalla, kuten kerran ehdotit. Olen muuten jo liittynyt seurakunnan nuoriin.

— Vai niin, ilostuu pappi. Enempää hän ei ensin vastaa. Mutta niihin kahteen sanaan hän valaakin koko sisäisen lämpönsä ja liikuttuneen hämmästelynsä.

— Sieltä löydät varmaan itsellesi sellaisen tytönkin, johon ei tarvitse pettyä, jatkaa hän sitten.

— Minulla on jo sellainen tyttö. Menen tänä iltana kihloihin. Nuorisokokouksen jälkeen painamme sormukset sormiimme ja lähdemme yöjunalla kihlajaismatkalle.

— Sinä kihloihin? Ja kenen kanssa?

— Tyttöni nimi on Maija-Liisa Raatevaara. Tutustuimme sotasairaalassa.

— Sinä aivan mykistät minut uutisillasi. Näen koko olemuksestasi, että olet tavannut sen oikean.

— Niin olen. Kun Maija-Liisa ensi päiviä hoiti minua, en mitenkään erikoisemmin kiinnostunut hänestä. Tosin hän jollakin tavoin miellytti, mutta kun tunteeni eivät olleet palavat, en katsonut aiheelliseksi kiinnittää häneen enempää huomiota. Mutta viikot kuluivat, ja päivä päivältä aloin enemmän ja enemmän löytää tytöstä omaa itseäni. Löytö oli ensin vaistomaista, mutta kun sitten jouduimme pitkiin keskusteluihin, havahduin siihen tosiasiaan, että olin tavannut sisarsieluni. Hänen tunne-elämänsä oli yhtä seismografisen herkkä kuin minun, ja hänellä oli takanaan hyvin samantapainen henkinen tyhjiö kuin minulla. Avauduimme toisillemme ja kerroimme kaikesta uhmaten todennäköistä kunnioituksen menetystäkin. Mutta eräänä päivänä heräsimme siihen, että suora itsetilitys olikin luonut välillemme syvimmän mahdollisen arvonannon ja — kiintymyksen. Se, mikä menneisyydessämme oli ollut ikävää ja halveksittavaa, hävisi mielestä kuin taiottuna.

— Niin käy, kun uskaltaa tuoda asiansa valoon, täytyy papin purkaa iloaan.

— Kerran koulupoikana sain hetkellisen näyn sellaisesta rehellisestä seurustelusta. Tajusin, ettei epämiellyttäväkään paljastus voi erottaa niitä, jotka Jumala on toisilleen määrännyt. Mutta kun menetin Gerdan, menetin myös näkyni. Nyt olen saanut sen takaisin, enkä tietenkään enää koskaan halua siitä luopua. Kauan vain, vähän liiankin kauan, kesti minun opintomatkani, ennenkuin löysin oikean ja todellisen rakkauden. Kaksikymmentä kuusi vuotta siihen kului aikaa.

— Paras näin. Ole kiitollinen, ettei sinun annettu perustaa avioliittoa sille pohjalle, jota tuo „Keväinen synti" tänä iltana sadoille nuorille suosittaa. Ettet saanut rakentaa suhdettasi hetken tunnekuohuun tai ruumiilliseen viettymykseen.

— Tietenkin olen kiitollinen. Tuli vain mieleeni, kuinka ihanaa olisi ollut omistaa Maija-Liisa jo paljon aikaisemmin.

Puistokäytävää pitkin lähestyy kaksi ujoa, puhtaan suloista tyttöä. He poikkeavat aran kohteliaina jokaisen penkin luo ja ojentavat vihreitä kutsukortteja.

— Anteeksi, että häiritsemme! Tahtoisimme vain kutsua teitä nuorisokokoukseemme, joka alkaa aivan kohta tuolla kirkossa.

— Kiitos kutsusta! Luulen, että tulemme, vastaa pappi ja hymyilee salaperäisesti.

Tytöt käyvät hämilleen tajuamatta, mistä on kysymys, ja siirtyvät seuraavan penkin luo.

— Olisi hauskaa nähdä tyttöjen ilmeet, kun he huomaavat, että sinä olet illan pääpuhuja, nauraa Oki. — Mutta nyt meidän pitää mennä.

He sivuuttavat elokuvateatterin, jonka muurinaukossa vallitsee jälleen hiljaisuus. „Keväinen synti" huutavat neon-valot

yhä sen otsalta kuin uhmaten sanoja, jotka eilen ilmestyivät niitä vastapäätä, kirkkopuiston kyljelle:

„Kristus — todellinen keväämme"

Uusi virta, uusien sielujen saatto vaeltaa katua kääntyen nuorisokokouksen suuren julisteen sivuitse kirkkoon.

— Tässä on se tyttö, jonka Herra antoi, pysähdyttää Oki äkkiä papin heidän saapuessaan kirkon portaiden juurelle.

Pappi tarttuu liikuttuneena heitä molempia kädestä.

— En löydä sanoja onnitellakseni. Kun Jumala puhuu, silloin on paras vaieta. On ihanaa teidän kanssanne tuntea, että Jumala on rakkaus.

Taisteleva sielu!

Jeesus tahtoisi auttaa Sinua. Hän tahtoisi puhdistaa sydämesi, uudistaa elämäsi ja tehdä Sinut siunaukseksi.

Annatko Hänen tehdä sen? Hän kykenee siihen. Jos pyydät, tekee Hän sen, ja silloin tunnet itsesi onnellisimmaksi ihmiseksi maan päällä.